

SÕDUR

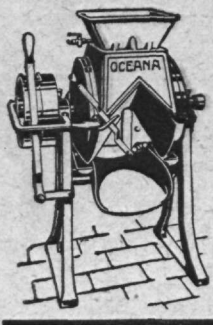

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI

№ 43/44

2. NOVEMBRIL

1929

Kõiksugu masinaid suurköökidele, nagu:
kartulikoormise masinaid,
leiva- ja lihalõikamise masinaid,
nõudepesemise masinaid jne. muretseb

Techn. Büroo
Ins. B. Urban

Tallinn, Estonia pst. 25. * Kõnetraat 16-12.

Yäljavõte heakskiitmistest.

Kuperjanovi Üksik jalaväepataljon.

„ . . . kartuli koorimise masina „Oceana“ tööviime suhtes teatan, et pataljoni on üldiselt masinaga rahul . . . “

2-ne Soomusrongide rügement.

„Käesolevaga teatan, et kartuli koorimise masin „Oceana“ on rügemendis tarvitusel olnud ligemalt kolm aastat ja selle aja jooksul on „Oceanaga“ kooritud umbes 100.000 kg kartulaid. Masin on praegu veel täiesti korras . . . “

1-ne Soomusrongide rügement.

„ . . . teatan, et olen rügemendile muretsetud kartuli koorimise masinaga „Oceana“ täiesti rahul masina lihtsa ja vastupidava konstruktsiooni tõttu.“

7. jalaväe rügement.

„ . . . teatan, et kartuli koorimise masin „Oceana“ on seni töötanud väga hästi ja olen sellega täiesti rahul.“

Kõik suitsetavad paberosse

Manon

20 tk. — 35 s.

Baar

25 tk. — 35 s.

Stella

20 tk. — 25 s.

Diva

25 tk. — 25 s.

Must Peeter

25 tk. — 15 s.

A/s. »Lafarme«

Riigikaitse muredest.

„Sõdur’ile“ kirjutanud kindral J. Tõrvand
Kaitsevägede staabi ülem.

II.

Jooni meie poliitilisest olukorrast.

Eelmises ülevaates tähendasin, et meie põlve kohus on noort Eesti vabariiki vastu viia sellele helgele tulevikule, kus, tahaks uskuda, valitseb juba püsiv rahu. Samuti märkisin ära, et rahupropaganda kasvatamist tendentsi riigikaitse kulude ebanormaalseks vähendamiseks, sest meid ümbritsev välispoliitiline olukord nagu nõuaks vastupidist. Vaatleme täna vähe lähemalt seda olukorda riigikaitse seisukohalt. Enne aga mõned sõnad „sissejuhatusena“.

Olevik on seotud minevikuga. Tänapäevane rahvusvaheline elu baseerub vahelkordadele, mis tekkinud aastakümnete, sadade, võib olla isegi aastatuhandete jooksul. Minevik annab olevikule teatud „värvingu“, millest vastutavad poliitilised tegelased peavad tõmbama järeldusi, rajades sihtjooni tegevuseks. Nagu minevikuski, peavad olevikus rahvad omavahel kibedat võistlust igal alal, kus inimese loov energia rakendust võib leida. See võistlus, koos „mineviku varjudega“, toidab rahvusvahelist viha ja umbusaldust. Jälgides seda võistlust ning arvestades ajaloo — avaneb võimalus ära tunda, kuidas rahvad üksteisesse suhtuvad — täna, ning teatud ulatuses ka homme. Viimane püüe on küll sagedasti eksiik.

Rahvusvaheline viha ja umbusaldus tuleb ilmsiks kõige rohkem naabrite juures (nagu ka üksikute inimeste, üksikute gruppide, kihtide vahel, kes tihedalt üksteisega kokku puutuvad). On kord „mustkass“ nende vahelt läbi jooksnud, tülitsetakse ja vihatakse edasi, olgugi et muutu nud olukorras vast põhjusi selleks poleks ja et tüliküsimustes on ühel või teisel teel kokku lepitud. Nende väidete illustatsiooniks üks kujukas näide:

Meie loeme lehtedes ja kuuleme ka

mujalt, et Prantsusmaa on asunud oma idapiiri intensiivsele fortifikatsioonilisele kindlustamisele, misjuures ehitustöid täidavad sakslased, keda selleks sunnitakse „heakstegemise“ maksude abil. Aga ometi on veel jõus rahuleping, mis pidi kõrvaldama „ülekohtu“ Elsas-Lothringi küsimuses ning reguleerima vahekordi edaspidi. Mõlemad nimetatud suurriigid on Rahvasteliidu liikmed. Locarno protokolliidel pole vahest tinki korralikult ära kuivanud. Youngi plaan on tunnustust leidnud ka Saksas, vähemalt neis ringkondades, kes praegust demokraatlist Saksamaad juhivad. Saksa riigimees Strösemann püüab rahu poole Pariisis, olgugi rusikaga vastu lauda põrutades. Prantslane Herriot teeb rahutööd Berliinis, kõneledes Pan-Euroopast ja teistest kaunitest asjadest. Kelloggi pakt on jõusse astunud, sõda on „linnupriiks“ kuulutatud. Prantsuse ja Saksa töösturid on arendamas koostööd. Võiks veel tuua rida tõsiasju ja tundemärke, mis mõjuvalt kriipsutavad alla tahtmist rahu alal hoida mõlema suurriigi vahel. Paistab, nagu ei tohiks enam olla sarnast umbusaldust, mis nõuaks kindluste ehitamist Prantsuse piiride kaitseks. Kuid kindlusi ehitatakse. See tõendab, et Rheini kaldad niipea ei või saada mugavaks koduks rahuinglile. Napoleon viis omal ajal võidule prantslasi. 1870.—71. a. andis Moltke revanši. Möödunud Maa-ilm sõda jälle tõi võidule prantslased Fochi juhatusel. Ja kes võib tõendada, et need kindlused, mida nüüd sakslased Prantsuse pinnal ehitavad, nende eneste poolt aja möödumisel ei lõhuta, raskete suurtükkide tulega?

Nii on reaalne olukord. Rahvaste vahel puudub veel usaldus. Rida generatsioonid on võistelnud ja mõnikord ka veriselt võidelnud. „Mineviku varjud“ heljuvad praeguse generatsiooni kohal, takis-

tades tõsist rahutööd. Iga rahvas oma psühholoogiaga on kasvanud minevikust, elab ja võitleb olevikule, unistades paremast tulevikust. Selle juures on alati tunda teatud tungi end lajutada teiste arvel. Eriti raskelt põevad seda „haigust“, mida tunneme imperialismi nime all, suured rahvad.

Kui nüüd heidame pilgu Eestit ümbritsevale poliitilisele olukorrale, siis näeme umbes järgmist:

Enne veel kui Eesti suutis kujuneda ühiseks riigiks, sattus ta võõraste vägivalla alla. Oma geograafilise asendi tõttu oli eestlaste maa ihaldatav neile, kes teiste arvel end lautasid. Edasi-tagasi on veenud sõjavanker üle meie kodumaa, tuues kaasa laastamisi ja kannatusi. Nüüd on Eesti iseseisev. Meie riik on saanud püüanduseks minevikku, mis täis kõige jõledamaid „varjusid“ küll lääne, küll ida päritoluga. Ajaloo „kadrilli tantsus“ on Baltimere rannikul vaheldamisi võidul olnud imperialistid idast ja läänest. Kas tohime unustada minevikku? Arvan, et mitte. Vastupidi, alati teda mees pidades suudame reaalsemalt hinnata olevikku ja siit omakorda aimata, kust meie riiki varitseb oht olevikus ja lähemas tulevikus, kus ollakse meie vastu heatahtlikud, sõbralikud või jälle ükskõiksed.

Mõni aeg tagasi kaheldi Läänes ja mujal, kas uued väikesed Balti riigid suudavad iseseisvalt elada. Rohkem, arvati, et rahvastel nagu Eesti, Läti ja Leedu, pole õigustki iseseisvad olla. Nüüd on see aeg möödunud ja meie kodumaa on end suutnud maksta panna teiste kultuurrahvaste peres. Et Eesti on ilmutanud tõsist tahtmist kasulik olla rahvaste rahulikus koostöös, suhtuvad ka peaaegu kõik teised rahvad meisse heatahtlikult, s. o. meiega arvestatakse kui omaette lülina maailma majandussüsteemis ning koostööst meiega leiavad ka teised teatud tulu. Selle juures tunneme, et meie suhtes peaaegu kõikjal püütakse „mineviku varjusid“ olevikust eemale tõrjuda ning rajada läbikäimist vastastikusele alusele. Sellest tekib teatud määral ka vastastikune usaldus ehk vähemalt arvamine, et kõiki võimalikke arusaamatusi saab lahendada rahulikult teel.

Minevikus Balti randade pärast on võidelnud Saksa, Taani, Poola, Rootsi ja Vene. Tänapäeval ja ka lähemas tulevikus Balti rannamaade kui allaheitmise objekti vastu võivad huvitunda ainult Saksa ja Vene. Demokraatlik Saksamaa

vaevalt küll hakkaks kordama minevikku ning jätab ka kõrvale „hertsogiriigi“ asutamise kavatsused. Kuid suur Saksa rahvas seesmiselt käärib. Pole teada, mis voolud seal lõpuks võidule pääsevad. Tänapäev võime ka jälgida, kuid Saksa ühel või teisel viisil püüab relvastuda, et oma imestamisväärt loovale energiale ja tugevasti väljendatud rahvuslikule elada tahtmisele küllalt kaitset ja tuge luua. „Zep-ideele“, „Dox-ideele“ ja „Bremen-iteele“ on Saksa maa-ala ja veteväljad ning õhuruumid Euroopas kitsad... Saksa energia otsib väljapääsu. Üheks suunaks on Ida, kus korraldatakse tihedat koostööd Venega. Nende kahe hiiglaste koostöö on suunitud selleks, et tasakaalustada teiste suurte riikide poliitilist ja majanduslist rõhumist.

Kuid koostöö võib muutuda ka võistluseks. Võivad tekkida konfliktid, mida lõpuks lahendatakse mõõgaga. Igaüks ju teab, kuid Saksa ja Vene rahvad on koos töötanud ja siis jälle sõdinud.

Kui nüüd heidame pilgu Idasse, siis seal poolt ametlikult kuuleme rahu häält, lugupidamist rahvaste enesemääramise vastu. Kuid tegelik elu näitab teist. N.-Vene intensiivselt loob sõjalisi jõude, püüab end relvastada tehnika viimse sõna järele, maast-madalast kasvatab oma noorsugu sõjakas vaimus, oodates soodsat momenti pealetungiks kogu kodanlikule maailmale. N.-Venes on aset leidnud III internatsionaal, kelle tegevus ei kuuluta rahu, eriti meile, sest meil oli juba 1. detsember. See „punane imperialism“ annab hoogu ka Venele kui suurele rahvale oma-sele nii öelda „mustale imperialismile“. Vene rahvas ja Vene riik, olgugi tänapäev nõrgestatud sügavate nii väliste kui ka sisemiste vapustuste läbi, jääb ikkaei hiiglasteks, kes mõjuvalt kaasa kõneleb maailma tugevamate omavahelises võistluses. Vene määrab oma politika suure riigi psühholoogia kohaselt ning selle politika üldsuund on teatud ulatuses, nagu mujalgi märgitud mineviku sündmuste abil.

Meie teame, et aastasade kestvusel on Vene otsinud väljapääsu meredel. Olles objektiivsed, peame seda tungi, olgugi imperialistlikku, lugema täitsa normaalseks. Mere kallaste pärast on Vene pidanud veriseid võitlusi ka Baltikumis, eriti Eesti territooriumil. Ka punaste vägede Eestisse tungimise motiiviks oli tahtmine pe-remeheks jääda siinsel rannikul, mis oleks loonud soodsamad tingimused revolutsioo-

niliste ideede kandmiseks Lääne-Euroopasse.

Nüüd, kus aastaid juba maksab Tartu rahuleping meie ja Vene vahel, millega on loodud uus olukord Balti kallastel selles osas, mis kuulub Eestile, paistab, nagu poleks Venel enam põhjust välja kutsuda „mineviku varjusid“. Seda lihtsalt seepärast, et Eesti, tõsiselt püüdes rahuliku koostöö poole, on loonud vastavad eeldused, mis lasevad venelasi kasutada meie sadamaid sama lahedalt nagu oma sadamaidki. Venel ei ole nüüd enam vajadust „raida akent“ Euroopasse, nagu omal ajal tegi seda Peeter Suur. Aknad on nii-kui-nii olemas, ja veel rohkemgi — teed nende juure hoitakse korras, aknad ise on lahedamad kui minevikus. Olgu siin vaid tähendatud, et Tallinna sadamas juba aastaid seisavad ja ootavad tööd hulk kraane, olles valmis Vene transiidi teenistuseks.

Kuid selles küsimuses pole mõõduandvad ainuüksi kohalikud olud, s. o. Eesti-Vene suhted, vaid veel suuremal määral Vene kui suurriik ise ja tema suhted teiste hiiglastega, samuti oma lähemate ja teevamate naabritega. Eksisteerides suurriigina puutub Vene kokku igas maailmakaares teiste suurriikide huvidega. Meil ei tarvitse seda küsimust üksikasjaliselt siin käsitleda. Võtame vaid paar joont, mis kõige rohkem puudutavad Eestit. Esiteks — praegune Venemaa loeb enda suuremaks vaenlaseks Inglismaad. Teiseks — Venele miskipärast paistab konkreetse Poola püüdmine välja jõuda Idas 1772. a. piirideni. Need kaks küsimust leiavad pidevat käsitamist Vene riiklikus perioodilises ja muus kirjanduses. Seda teab igaüks, kellel huvi on Vene poliitilise ja sõjapolitilise kirjanduse vastu. Eriti huvitavaks selles mõttes on tänava aastal ilmunud raamat — „Sõja ettevalmistus SSSR-i vastu“ („Podgotovka vojnõ protiv S. S. S. R.“. S. Dašinski i Jan Radopolskii. Gosudarstvennoe knigoizdatelstvo. Leningrad — Moskva.). Selle raamatu kandevee idee — kapitalistlik (kodanline) maailm tahab hävitada Nõukogude riiki. Valmistatakse sõda. Eesotsas sammub Inglismaa. Ta ässitab Nõukogude vastu Poolat, Rumeeniat ja Balti riike, soovides kasutada neid „suurtüki lihana“. Selle juures Poolal on oma imperialistlikud püüdmised, kuna väikesed Balti riigid on sunnitud kaasa minema, sest — ilma Inglise kapitalita ei suutvat nad iseseisvalt elada (! J. T.). Nende „kääbuste“ iseseisvust, vaadatuna

majanduslikust seisukohast, ei saavat üldse kuidagi viisi õigustada. Samal ajal olevat nad taastuseks Nõukogude riigi majanduslikule arenemisele, valitsedes SSSR-i kaubateede üle Balti rannal. Eesti ja Läti juhtivad ringkonnad spekuleerivat ka sellega, et oma olemasoluga andvat Inglismaal võimaluse kasutada Balti randa kui lähteala sõjaks SSSR-i vastu. Selle illustratsiooniks tuleatakse meele tuttavat muinasjuttu Saare- ja Hiiumaa pakkumisest inglastele.

Kõikide sarnaste väidete mõjul kerkib tahtmata küsimus — kas võime täies ulatuses usaldada oma naabrit Idas, olgugi et mõlemalt poolt on alla kirjutatud Litvini pakt? Vastuse leidku lugeja ise. On ju neid, kes arvavad, et võib usaldada. Teised seisavad aga rohkem realiteedi alusel ning vaevalt talitavad loogika vastaselt, samuti nagu prantslased, kes praegu kindlustavad oma idapiiri. Neist näidetest võib teha veel ühe järelduse: Kui vahekord Nõukogude Vene ja nende suurte riikide vahel, keda loeb oma verivaenlasteks, muutub väga pinevaks, ennustades avalikku konflikti, kas pole siis tõenäolik, et Vene püüab enda strateegilise seisukorra parandamiseks koha vallutada Balti rannikut? Et see nii peab sündima, ei saa ju konkreetset tõendada. Kuid ajalugu näitab hoiatavalt Belgia saate peale Maailmasõja algpäevil.

Kõike eelmist kokku võttes võib Eesti välispoliitilise olukorra kohta märkida järgmist:

Oma geograafilise asendi tõttu Eesti oli minevikus, on tänapäev ja jääb ka tulevikus suurte rahvaste huvide ristteele. Minevik ja olevik manitsevad meid ettevaatusele. Paistab tõenäolisena, et hädahoitakse meid täna ja homme vaid idast. Paistab tõenäolisena, et ainuüksi Eesti-Vene vahekordest vaevalt võiks areneda avalik konflikt. Selle ärahoidmiseks teeb Eesti ise juba kõik, piirides, mis lubab rahvuslik iseteadvus ja iseseisva riigi suveräänsuse tunne. Kuid meie ei või ette aimata, kuis arenevad suurte riikide vahekorrad. Seni kui valitseb nende keskel terav võistlus, umbusaldus ja ka viha, peavad väikesed riigid valmis olema enese kaitseks sõjalise jõu abil. Eriti on see maksev Eesti kohta. Vastasel korral on meelitus väga suur, et neid ainsama käeliigutusega teelt ära pühkida.

III.

Jooni meie strateegilisest olukorrast.

Kõneldakse, et sõda on politika jätkamine erakorraliste abinõudega, s. o. — jõuga sunnitakse võistlejat alistuma või järele andma. Sõda kui sarnast, tema pidamise viise ja iseäraldusi teatud olukorras ning edu tingimusi käsitleb strateegia. Politika ja strateegia, käies käsikäes ja üksteist aidates igal sammul, peavad andma riigile maksimum julgeoleku tunnet rahuajal. Samuti nad peavad tagama maksimum eeldusi eduks, kui on vaja mõõga järele haarata. Politika peab riigile kindlustama sümπατία nende poolt, kellele meiega ühised huvid. Strateegia peab näitama suuna, milles peab arenema riigikaitse tegelik korraldus. See viimane võib suurtes riikides olla laiutamise tungi teenistuses, kuna väikestes riikides vaid enesekaitseks.

Sõda peavad organiseeritud inimmassid, kasutades mitmesuguseid võitlusabinõusid ja viise ruumis ja ajas, eeldades, et ühte riiki kuuluv rahvas üldse tahab sõdiida (meie oludes — end kaitsta). Strateegia nõuab, et võitlusabinõud oleks võimaluste piirides küllalt rahuldavalt ja ajakohaselt ettevalmistatud ning et nad leiaks otstarbekohast rakendust, vastavalt olukorrale. Ilma selleta pole edu. Ajaloolised kogemused näitavad, et sõjakorraldus osa rahvast võitleb relvad käes, kuna teine osa on intensiivselt töötamas selleks, et rahuldada lahinguvälja nõudeid. Illustratsiooniks siin olgu tähendatud, et Prantsusmaal Maailmasõja lõpupäevil töötas sõjaväevarustuse vabrikutes ja tehastes 1.700.000 töölisi (mehi, naisi, lapsi, sõjavange); sellest arvust umbes 500.000 meest oli mobiliseeritud (peaasjalikult mitmesugused kvalifitseeritud tööjõud).

Sõjas alati püütakse ära kasutada kõik materiaalsed ja moraalsed jõud ja võimalused, et vaenlast oma tahte alla paenutada või temale võitluse jätkamist „mittetasuvaks“ muuta. Meie põlv on tunnustajaks, kuis inimese geenius harduma paneva võimsusega vallutab ruumi ja aja, tõstes surelikkude vaimu- ja kättetöö produktiooni pöörasele kõrgusele, nii kvaliteedilt kui ka kvantiteedilt. Kui 20 aastat tagasi oldi vaimustatud, et inimene võis lennata üle Englise kanali, siis tänapäev liiguvad õhus juba õhulaevad 169 reisijaga. Kõiki oma aja saavutusi kasutab ära ka strateegia, vaenlase või

õigemini vaenulise rahva hävitamiseks. Rahvusvaheliselt püütakse küll keelata mõnesuguste hävitusabinõude tarvitamist, kuid sarnastest keeldudest ei hoolita.

Lühidalt — iga sõda peetakse ajakohaste võitlusabinõudega, mis omakorda ka sõjapidamise viisidele mõju avaldavad. Sellest seisukohast peame vaatlema ka Eesti strateegilist olukorda — tänapäevil ja lähemas tulevikus, nende hävitusabinõudega rehkendades, millistest meie teame või mida etteaimata suudame, jälgides tehnika arenemist.

Meie arvatav vaenlane on suurriik. Tema elanikkude arv ulatab üle 150.000.000. Maa-alalt ääretu, nii suur, et kõneldakse sellest kui ookeanist («океан земли русской»), millesse nii mõnigi vägev võitja on „uppunud“. Loodusvarade poolest on Venes suured tagavarad. Maapind on seal kohati nii viljakandev, et sarnast ei leidu kogu maailmas. Vene ilmariigil on kõik eeldused selleks, et täitsa iseseisvalt igakülgselt areneda. Ka sõja tehnika alal.

Kui tänapäev Venes riik on teatud ulatuses desorganiseeritud ja ei suuda juba homme kõiki oma võimalusi ära kasutada, siis ikkagi peame võtma kui tõsiasja, et sõjakorraldus on meil tegemist rõhuvast ülekaalus olevate jõududega, mis varustatud tehniliselt mitte halvemini kui Eesti kaitse jõud. Sellepärast võime enda strateegilist olukorda algusest peale iseloomustada, kui äärmiselt rasket.

Meie olukorra raskus on veel käegakatsutavam, kui vaatleme ennast kui väikest riiki. Ja siin näeme:

- meie territooriumil pole sügavust; ta on kogu oma ulatuses löökide all praeguse aja tehniliste võitlusabinõude poolt; sellega on ka öeldud, et kogu maa osutub sõjateatriks;
- meie rahva arv on väike, mis ei võimalda kestvalt „täita“ rinnet inimestega;
- meie ainelised ressursid on väga väikesed, mis ilma krediitideta kuidagi ei suuda rahuldada sõja nõudeid;
- meie tööstus pakkub sõjatehniliselt õige vähe tähelepanu väärset; suur osa võitlusvahendisi peab tulema kuskilt väljamaalt;

- ühendused väljamaaga on väga tundelikud käies peasjalikult merd mööda, kus praegu vaenlase jõud ka rõhuvas ülekaalus;
 - meie elame „peost-suhu“; igasuguste üldvajalike ainete tagavarasid, mis kindlustaks rahva masside tarvitete rahuldumist sõja korral, pole olemas; seda halba olukorda illustreerib kujukalt järgmine näide: kui möödunud talvel laevade liikumine jääolude tõttu oli raskendatud, siis oli karta leiva puudust riigi pealimas ning avalik arvamine oli väga rõõmus, kui viljalaevad siiski sihile jõudsid; see näide kriipsutab alla ka meie ühenduste tundelikust, sest allveelaevad ja lahingulaevade rasked mürsud võivad olla jääst veel tugevamad;
 - meie kaitsejõudude manöövri vabadus on teatud ulatuses kitsendatud, sest omast väikesest territooriumist ei tohi meie kuigi palju ära anda, kui lahingulokord seda nõuaks; kaotades territooriumi, kaotame ka osa oma ressursse ning sise- kui ka välispoliitiliselt oleks sarnastel juhtudel väga paha mõju.
- Nende negatiivsete joonte kõrval võime ära märkida ka positiivseid ja nimelt:
- meie rahva koosseis on harukordselt soodne moraalselt kõrgel seisvate üksuste loomiseks;
 - rahva kõrge kultuuriline tasapind (võrreldes ida naabriga) loob eeldused hääde juhtide ettevalmistamiseks;
 - oleme peamiselt põllupidaja rahvas, mis kindlustuseks, et klassivõitlus meile hädaohhtlikuks ei muutu, kui riikline võim valvel on;
 - meie rahva massides on arenemas äratundmine, et peame olema valvel ja et tahame end kaitsta;
 - lühikesed kaugused (mis olenevad territooriumi väiksusest) ja võrdlemisi hästi arenenud raudteede võrk, mille-

le lisaks tuleb lähematel aastatel uusi liine, võimaldavad võrdlemisi kiiret mobiilsatsiooni ja vägede koondamist piirile;

- maastiku olud ida piiril võimaldavad (teatud ulatuses) tegutsemist sisemiste operatsiooniliinide kohaselt, nagu seda tuli ilmsiks ka Vabadussõjas; see on tähtis faktor jõudude tasakaalustamiseks.
- meie kuulume uute riikide hulka, kellel elada-tahtmist ja keda seovad teatud ulatuses ühise hädaohu tundmine ning osalt ka ühised huvid — riiklise enesealalhoidmise instinkti kohaselt; meie ei ole mitte ükski.

Arusaadavalt ei kaalu need positiivsed jooned üles negatiivseid. Kuid olukorra raskus ei tohi meisse süvendada lootusetuse tunnet. Juhtuks see nii, siis on Eesti tulevik küsitav. Mitte igakord ei võida arvuline ülekaal. Ilma liialdusteta ja enese väärtuse ülehindamiseta võime väita, et arvuliselt meile võrdsed vaenulised jõud vaevalt suudavad kaugele meie sisemaale tungida. Muidugi, sellel eeldusel, et meie tehniliselt väga maha ei jää. Palja kättega või jälle „lepa vembraga“ ei saa ju seista modern võitlusabinõudega varustatud vaenlase vastu.

Vaatleme nüüd lühidalt, missuguste sõjaliste jõududega meil tegemist tuleb teha. Selle juures mina kasutan andmeid mis kõikidele avalikus korras kättesaadavad. Vaenlase võimaluste kohta annavad teatud näpunäiteid ka Maailmasõja kogemused.

Nõukogude sõjalise ja sõja-politilise kirjanduse järele on kõik riigid jaotatud 5 gruppi, aluseks võttes arvatavat vaenulikkuse koeffitsienti Nõukogude riigi suhtes:

1 grupp — lausa ja avalikult vaenulikud. Nende hulka kuuluvad: Inglismaa, Prantsusmaa ja Vene lääne naabrid — Poola, Rumeenia, Soome, Eesti, Läti (Leedu seisukoht polevat selge). Oma üldpoliitilise sihtide kohaselt kuuluvat siia ka Jaapan ja Itaalia. Meil pole õigust tungida teiste riikide poliitilistes suhetesse, kuid veel kord võime allakriipsutada, et Eestil pole põhjust Venele „lausa vaenulik“ olla. Küll on aga vaja ettevaatus.

2 grupp — põhimõtteliselt vaenulised, kuid avalikult oma vaenulikkust ei väljenda. Siia kuuluvad Tšehhoslovakkia, Ungari, Bulgaaria, Jugoslaavia, Kreeka, Belgia, Taani, Schveitsi. Sõjakorral olevat need riigid kui mitte kohe vaenulised, siis ikkagi toetajateks 1 grupile.

3 grupp — riigid, kes geograafilistel, poliitilistel ja majanduslistel põhjustel olevat vähe huvitatud võitlusest S. S. S. R. vastu. Niisuguste riikide hulka kuuluksid: Türgi, Persia, Afganistan, Hiina (peale Põhja Hiina militaristide), Austria, Rootsi, Norra ja Ladina Ameerika riigid. Kuid kardetakse, et imperialistlikkude riikide mõjul mõned neist võivad Nõukogude vastaste hulka sattuda.

4 grupp — hoopis omaette seisvad Saksa ja P.-Ameerika Ühendriigid. Ei olevat selge nende riikide seisukoht. Sellejuures arvatakse, et Saksa ja Põhja Ameerika „erikaal“ rahvusvaheliselt olevat ni suur, et ilma nende osavõtmiseta või vähemalt neutraliteedita vaevalt oleks mõeldav laiem aktsioon Nõukogude vastu.

5 grupp — riigid ja rahvad, kes teatud olukorras ja revolutsioonilise liikumise arenemisel võivad sõbralikult suhtuda Nõukogudele. Need oleks Mongoolia, India, Araabia rahvad ja kõik teised koloniaal ja pool-koloniaal rahvad ja maad.

Jättes kõrvale sarnase jaotamise hindamise, võime temast siiski teha järelduse, mis meile ükskõikne pole: Nõuk. liit vaatab umbusaldusega kogu valgele kultuur-maailmale ja katugevamatele Aasiariikidele; sellepärast võime väita, et sõjakorrale ei saa Vene nii vabalt omi jõude koondada lääne piirile, nagu võis seda teha 1914. aastal. Oma ääretute piiride katteks, peab Vene jätma võrdlemisi suuri jõude, eriti Aasias, ka sel juhul, kui sõjategevus esialgu haaraks vaid Balti kallaste raiooni. Ja seda sellepärast, et üks „väikene avantüür“ võib praegusel ajal kergesti kujuneda „suureks mänguks“. Näiteks, võib kaunis tugeva veendumusega väita, et kui Vene ette võtaks midagi tõsisemat läänes, siis Hiina ja Jaapan vist ei jätaks olukorda kasutamast. Ja Kauges Idas on mis võtta!..

Arvestades suurte kaugustega ja nõrga raudteede võrguga on Vene mobilisatsioon ja vägede koondamine alati olnud märksa aeglasem, kui Lääne riikide oma. Nüüd, kus Venes on osalt maksev territoriaal süsteem, võiks see kiirem olla. Kuid teede võrk on tagurpidi läinud. Selle tõttu võib väita, et Vene nüüd vaevalt suudaks eriliselt kiiremlt lõpetada vägede koondamist, võrreldes Maailmasõja algpäevadega. Tehes suuri pingutusi, suutsid venelased siis 20-ks mobil. päevaks koondada Saksa ja Austria vastu kokku 48 jalaväe ja 22 ratsa diviisi + vastaval arvul suurtükiväge, inseneriväge jne. Selle juures seljatagune oli korraldatud hoopis nõrgasti. 30-ks mobilis. päevaks suutsid venelased koondada umbes 75 jalaväe ja 32 ratsa diviisi. Pärast 30 mobil. päeva võisid ilmuda rindele Kaukaasia, Turkestani ja Siberi väed ning mitmesugused uued vormatsioonid. Sõja esimese aasta lõpuks oli venelastel kõikidel rinnetel juba umbes 170 diviisi.

Käesoleval ajal avalikkude andmete järele on Venemaal 28 kaadri ja 42 territoriaal jalaväe diviisi, kokku 210 rügementi. Armee- või strateegilist ratsaväge on 89 rügementi, koondatult diviisidesse ja brigaadidesse. Lugesdes kõik rügemendid koondatult diviisidesse oleks venelastel strateegilist ratsaväge üle 22 diviisi. Peale selle on ratsa osad iga jalaväe diviisi juures.

Arvestades eelmisega, võime teatud ulatuses usaldusväärset väita, et tänapäeva Venemaa (ja ka lähemas tulevikus) vaevalt suudab suuremaid jõude piirile toimetada, kui seda õnnestus keiserriigi ajal. Relvastuse ja varustuse küsimused saavad esialgu tegema raskusi ka uuesti loodavatele vormatsioonidele. 70 jalaväe ja 22 ratsa diviisidest on Nõukogude riigi Euroopa osas vastavalt „60“ ja „19“ diviisi. Neid jõude koos teiste väeliikidega võib lugeda esimeseks kallaletungi ešeloniks lääne suunas, lahendades strateegilisi ülesandeid üle 2500 kilomeetri pikkusel rindel — Murmani rannast — Mustamere kallasteni.

Arvestades jällegi avalikult teada oleva rahuaegse organisatsiooniga — võivad Nõukogude Vene lääne piiride naabruses olevad kodanlised riigid väljapanna oma piiride kaitseks kuni 65 jalaväe ja 11 ratsa diviisi. Nagu näeme, on Vene suures ülekaalus ratsaväe poolt.

Küsimata sellest, kas on olemas vastavad kokkulepped

või mitte, paistab tõenäolik olevat, et kui Vene alustab kallaletungi ühele Balti riikidele, või Poolale, või Rumeeniale — siis otsekohe teised peavad tarvitusele võtma mõned ettevaatuse abinõud. Sellega saavad seotud suuremad Vene jõud piirikatte eesmärgiga.

Oleks asjata hakata uurima, missugune võiks olla Vene jõudude tegelik jaotus lääne piiril. Siin võivad olla väga mitmesugused variandid. Küll aga võiks äramärkida, et arvestades organisatsiooni, mobilisatsiooni ja koondamise võimalustega, pole venelastel raske koondada mõne nädala kestvusel ainuüksi Eesti piiridele sõjalised jõud, mis ulatuvad sadadesse tuhandetesse. See ülesanne on aga märksa keerulisem, kui Eesti pole oma sõpradest „mahajäetud“.

Kõneledes Vene sõjalistest jõududest pole meie seni maininud mereväge ja lennukite. Nende kohta võiks äratähendada, et Vene sõjalaevastik on suurem, kui kõik Balti rannal asuvate riikide (väljaarvatud Saksa) laevastikud kokku. Samuti lahinglennukite poolt on Vene tugevam — aparaatide üldarv Venes ulatub üle 1200 ning seda arvu tahetakse veel märksa suurendada.

Eesti on rannariik. Sellepärast peame alati rehkendama, et meie kaldad ja ühendusteel saavad olema Vene laevastiku tegevuse objektideks.

Meie naabruses asuvas Leningradi ringkonnas on koondatud kaunis palju Vene õhujõude. Neid võib alati kiirelt toetada sisemaalt. Peab arvama, et sõjakorraldavad tegutseda meie õhuruumis mitu sada vaenulist lennukit — pommitajaid, luurajaid, hävitajaid.

Nõukogude Vene sõjaliste jõudude üldine korraldus võimaldab läbiviia mobilisatsiooni varjatud kujul — kus õppustele kutsumise ettekäändel või mõnel muul

põhjusel, millistest eriti väärib tähelepanu, et igal diviisi ülemal on õigus oma mehi väeosadesse kutsuda kui diviisi piirkonnas on hoogu võtmas „banditism“. Aga see viimane annab ennast ju ka „lavastada“. Sellepärast paistab tõenäolisena, et otsustades alata kallaletungi, teeb Vene seda ootamatult. Sarnane võimalus nõuab meilt alalist valvel- ja valmisolekut kogu riigikaitse korralduses.

Nõukogude Vene püüab ihust ja hingest oma sõjatööstust arendada. Siin on märgata ka tõsiseid edusamme. Sellepärast peame arvama, et Vene sõjakorraldandab tööle kõik modern võitlusabinõud.

Vene võimalused koondada lühikeste nädalate jooksul suuri jõude meie piirile, koos ootamata kallaletungi võimalusega, nõuavad meilt kohe väga suurt jõudude pingutust. Kui Vabadussõja lõpul oli meil umbes 75.000-meheline armee (kõik rinde osad, tagavaraosad, asutused kokkuarvatult, meeskond ühes juhtidega), siis tulevane kokkupõrge nõuab algusest peale mitte väiksemaid jõude. Nad peavad kvaliteetdilt vaenlasest kõrgemal seisma, et suuta tasakaalustada arvulist ülekaalu. Meie võitlustahe peab algusest peale muutma sõja vaenlasele m i t t e t a s u v a k s.

Käesoleva ülevaate kokkuvõttena võiks öelda järgmist:

Politika peab hoolt kandma, et võimalikkudel rasketel aegadel Eesti ükski oleks. Strateegia peab arvestama kui tõsiasjaga, et vaenlase sõjalised jõud alati võivad olla arvulises ülekaalus. Et see ei mõjuks masendavalt, peame kogu kaitsekorraldusega pidevalt ajakõrgusel seisma, kui võt see üldse võimalik meie väikeste olude ja kehvade ressursside juures. Pingutuse ulatus peab meil kohe alguses olema tugev. Konkreetsetena kaitse-eesmärgidena paistavad — meie territooriumi puutumatus ja vaba ühendus mereteedel.

Järgnevas artiklik võtame vaatlemisele mis ja kuis peame tegema, et neid eesmärke taotleda.

Tallinnas,
30. 10. 29.

nas: punaväe ühe varustusbaasi ärahävitada, meie jõud lõuna rindelt äratõmata...

Vene valgekaartlaste hoop ei või Petrogradi vallutamiseni küünida. Mulle näib, et seda kaudselt kinnitab ka Soome ja Eesti valgekaartlaste teguviis. Kunas siis tõepoolest neil veel kohasem oleks hoopi anda, kui mitte praegu, kus Krasnoje Seloo on valgete käes ja meie vägi pole veel tänini mingisugustele seisukohtadele end kindlustada jõudnud? Soodsamat silmapilku on raske ettekujutada. Sellest hoolimata näete teie, et ei mingisugust üldpealetungi meie vastu Soome kodanluse poolt pole olemas, niisama kui ka mitte Eesti kodanluse poolt. Olid üksikute väesalkade ja soomusrongide poolt katsed valgete väljaastumist meie vastu toetada, kuid avalikult vahele segada pole need kodanlised riigid tihanud. See seletub eestkätt nende maade siseseisukorraga, õpetunniga, mida Eesti ja Läti kodanlus on saanud Vene valgekaartlastelt, kellele nad ulualust annud. Mulle näib aga ka, et mitte viimasel määral seletub nende väikimine ka sellest, et nemad, kui kained poliitikud, kes jõudude vahetõrja suurepäraselt tunnevad ja endale aru annavad nende väeosade kohta, kes nende eneste tiiva all formeerunud, arvestavad seisukorraga... Nad saavad suurepäraselt aru, et niisuguste jõududega, nagu on Vene valgetel, need meid võita ei jaksa... Võib juhtuda, et valgekaartlastel korda läheb Petrogradisse sisse tungida, kuid pöörasus oleks neil loota, et nad Petrogradi oma käes peavad...

Eile öösel näis kord juba, — öösel on seisukord üldse ärev, soldatid kartlikumad, iga öösine kobin hirmutab neid, — et lugu on libe („djelo skliško“). See võib korduda ka täna ja homme. See on, mikspärast meie absoluutselt ei tohi lubada hooletust... Ei või, seltsimehed, silme sulgeda selle peale, et lendretk Petrogradi peale on ometigi võimalik, et need isandad võivad katsuda siia sisse murda ja korjata seda, mis sündis mineval aastal Jaroslavis...

Mobilisatsioon läheb mitte küllalt rahuloldavalt. Sõjariistus inimeste arv on tühine. Seni pole meil tõelist sõjalist lahingukorraldust Petrogradis veel olemas. Võit on lõpukorraks kindlustatud, kuid Petrograd pole veel kindlustatud selle vastu, et vähemalt lühikeseks ajaks mitte valgekaartlaste kätte langeda. Aga mis see tähendaks? See tähendaks mitte ai-

nult tuhandete meie paremate seltsimeeste hukkumist, see tähendaks ka kõige suuremat ainelist ja kõlblist kahju Nõukogude vabariigile...

Seisukord on hirmus, enneolematu; Petrograd võib iga öösel sattuda seisukorda, millesse sattus mineval aastal õnnetu linn Jaroslav. Väerind asub 15 verst Petrogradist, — käega ulatada. Ei või lubada mitte kõige vähematki paanikat... Seisukord teistel rinnetel on lootustäratav. Lõunarindel oleme pöördeni jõudnud.

Nii, täis kõhklevat ja lödisevat kabuhirmu, käis Sinovjevi kõne. Teisiti Trotski. Tema esines, kui väejuht, veel enam: kui sõjapolitik. Juba Petrogradile appi rutates, raudteel Bologoje-Petrogradi vahel, oli ta 16. oktoobril käsu avaldanud hüüdsõnaga: „Petrograd kaitseb end ka seespoolt!“

„Puhtsõjalises suhtes oleks meile kõige soodsam lasta Judenitshi bandet linna müüride vahele tungida, sest Petrogradi pole raske muuta suureks lõksuks valgete vägedele... Sellesse hiigla linna sisse murdes, satuvad valged kivist labirinti, kus iga maja saab neile olema kas mõistatus, või ähvardus, või surmahädaoht... Küllalt kahte-kolme päeva sarnast tänavõitlust, et sisse murdnud banded muutuksid argpükside ärahirmunud, tagaetud karjaks... Kogu asi seisab selles, et esimesel silmapilgul mitte pead kaotada. Ammu on öeldud, et suur linn — see on suur paanika... Kui ka rinde sõjaväed tarvilisel kõrgusel ei osutuks ja jultunud vaenlasele tee Petrogradisse endasse avaksid, ei tähendaks see veel sugugi võitluse lõppemist Petrogradi rindel. Vastuolksa, võitlus võtaks palju enam koondund, julmi ja otsustava laadi.“

Nii oskas Trotski oma mehi, ilma neid ärakohutamata kõige halvemaksiki võimaluseks ettevalmistada. Ka punaväe põgenemist Judenitshi eest katsus ta neile vabandada. Teises käsus samast 16. oktoobrist seletas ta, süüdi olevat esiteks Eesti rahuläbirääkimised, mis Petrogradi punaväelasi olla magama uinutanud; teiseks ei olevat noored punajalaväe rügemendid, kellel ratsaväega tegemist pole olnud, osanud Judenitshi ratsaväele vastu panna. Kuid nüüd tulevat abiväed platsi.

Petrogradi sovetis ovatsiooniga vastuvõetud, andis Trotski 19. oktoobril roosilise ülevaate kõigist nõukogude frontidest. Kõige suurema lootuse pani ta seal-

juures Vene valgete vastolu peale piiri-rahvastega:

„Veel kuud 3—4 tagasi võis karta, — aga liitriikide kodanlus võis loota, — et Denikin poolakatega ühinedes koos Moskva peale läheb. Nüüd võime aga täieliku alusega ütelda, et kui Denikin ka ühinebki poolakatega, siis peasjalikult seks, et ükssteisel kõrist kinni hakata, sest nad saavad aru, et nad ükssteisele on surmavaenlased.

See on meid poliitiliselt erakorraliselt kindlustanud lääne rindel. Meie lugesime lääne rinnet teisejärguliseks, lõuna rinnet aga, nagu ennegi — esimesejärguliseks. Mõttes meie muidugi arvasime sealt maha Petrogradi, sest see osa rindest, kuhu kuulub Petrograd, kui võitleja, Petrograd, kui linn, mida hädaoht ähvardab, — see osa rindest ei või milgil juhtumisel olla teisejärguline.

Meie elasime ajajärgu üle, kus näis, et Petrogradi saatus on kindlustatud igasuguste hädaohtude eest ja mõned seltsimehed koguni rääkisid pool-naljatades, pooltõsiselt, et kas ei oleks aeg nõukogude pealinna uuesti Neeva kallastele üle viia.

Soome kodanlus nägi end sunnitud olevat loobuma pealetungist Petrogradi vastu. Eesti kodanlus, kes meie vastu võitles, sai kogu sise- ja välissündmuste käigust sunnitud loobuma mõttest imperialistlik sõjakäiku Moskva ja Petrogradi vastu kaasaadata. Revolutsiooniline seitsmes armee, kes siin meie punast pealinna kaitseb, seisib Soome ja Eesti piiride vastu ja näis, et tal enam pole ülesannet: ta tammus ühel kohal, temas tekkis meeleolu, nagu poleks tema olemisel enam mõtet... Lõdvenes sisemine kord.“

Sessamas kõnes, 19. oktoobril, kui Petrogradi kõige suurem hädaoht ähvardas, esitas Trotski ka plaani, mille järele Nõukogude Venemaa varsti oma rahuläbirääkimisi Eestiga hakkas arendama:

„Rahuläbirääkimised olid seni Eesti ja Läti poolt nagu oopiurniks, mis pidi punaväe suure osa teadvuse uinutama, teda uskuma panema, et sõda sel rindel on lõppemas, et siis meie vastu liitriikide ketikoera — Judenitshi lahti lasta...“

Edaspidi, kuidas ka rahuläbirääkimised ei läheks, peame meie sõjalisest seisukohast palju ettevaatlikumad, valvsamad ja umbusklikumad olema nende väikelkodanliste kolkkuleplaste, tahes või tahtmata liitriikide agentide vastu. Meie peame ühtlasi endale ütlema, et läheneb aeg,

kus Eesti ja Läti peavad otsustama, kas nad meiega rahu teevad või sõdivad, sest nagu meie Soome suhtes ei võinud Mannerheimi poliitikat sallida, nõnda ei või meie kaua ka seisukorda sallida, kus need maad meiega ei sõdi, kuid sealjuures teotavad Judenitshit, Balahovitshit, Rodsjankot, Lievenit ja aeg-ajalt neid meie vastu saadavad. Meie tahame rahu teha, — mis tundega nende maade kodanluse vastu, on ükskõik, — kuid me tahame rahu teha kainest mõistusest, arvates, et halb rahu on parem, kui hea tüli. Kuid meie ei või ka nii rahu, kui ka sõja eitavaid külgi enda peale võtta... Sellepärast on meie praegune võitlus Petrogradi rindel mitte ainult vastupanek Punase Petrogradi kallale tungimisele. See võitlus peab oma edaspidises ja peatses arenemises asetama küsimuse risti Eesti ja Läti ette.

Ma mõtlen, et meie kõige lähema ajajärgu jooksul koondame siin küllaldase jõu, et need maad asetada mitte ainult mõistuse ja poliitilise loogika, vaid ka reaalse jõu argumentide ette, et näidata, et meie sel rindel küllalt võimsad oleme, et rahu meiega kasulik on maadele, mida praegu ähvardab mitte just tundmata ataman Goltzev. Ma ei hakka temal peatuma; igatahes on õpetlik, et ajalugu liukkas esile von der Goltzi, endise Konstantinopoli pascha*), kes Vene atamaniks muutunud. Goltzevit volitati ühise, jagamata Venemaa eest seista: suuremat pilget ei või endale ettekujutada...

Lääne rinne meid ei ähvarda, kuid see osa lääne rindest, — tema loode osa, — kus elab ja hingab haavatud, kuid alles tugev Petrograd, see osa rindest on praegu ähvarduse all.

Seltsimehed, kui tarvitada vulgaarset võrdlust, — selles mängus, mida me mängime, selles poliitilises, üleilmilises, ajaloolises mängus on mõni kaart, mis ei tohi löödud saada. Mäng võib minna nii või teisiti, kuid on kaart, mida kutsutakse Petrogradiks, on kaart, mida kutsutakse Moskvaks, on kaart, mida kutsutakse Tuulaks, kus sõjatööstus koondatud, — kuidas ka see kõige suurem ajalooline mäng ei läheks, mida me praegu kontrrevolutsiooniga mängime, — need kolm kaarti ei või ega tohi löödud saada.

... Meie võitleme põhjas, idas ajame uuesti tagasi Koltschakki, meie avasime Turkestani väravad, meie tõstame Aasias

*) Trotski eksib siin. Konstantinopolis oli Kuramaa väejuhi onu.

nõukogude võimu lippu..., see on kahe maailma suur võitlus; siin võivad olla taganemised ja pealetungid, võidud ja ajutised kaotused, kuid on olemas, seltsimehed, üks kaotus, mida me enestele ei või lubada, — see on taganemine ida poole Petrogradist, ja seda taganemist ei saa olema!“

Trotski tõi ähvardatud Petrogradile mitte ainult ainelist, vaid ka moraalset abi. Tema esimene käsk, mis 18. oktoobril Petrogradis antud, oli sihitud just 7-nda punaarmee moraalse puuduste pihta:

„Eilses Vabariigi välistaabi operatiivses kokkuvõttes on öeldud, et meie väed pärast ägedat lahingut jätsid maha Gatschina. See pole õige. Mingit ägedat lahingut pole olnud, vaid oli häbiäärt paanika, millele järgnes mõtetu põgenemine. Gatschinas sattus suur väeosa paanikasse laskmise tõttu, mille avas käputäis valgekaartlasi, kes parki olid pugenud. Kohe kostsid hääled, et tiivas paljastatud, vaenlane seljataha läinud jne. jne.“

Veel mõtetum taganemine juhtus täna. Laskurrügemendi rood läks ärevile, et vaenlase ahelik tema küljele olla ilmunud. Roodust läks rahutus kogu rügemendisse ja rügemendi komander andis taganemise käsu... Kontroleerimisel selgus, et tiival oli mitte vaenlane, vaid meie endi väeosa, keda paaniline rood tulistas ja siis oma paanikaga kogu rügemendi iniitseeris...

Kogu häda on juhatuses, komandeerimises. Komando on äärmiselt passiivne, otsustamatu, paanikasse kalduv, kordab ilma kriitikata tühiseid kuuldusi ümberhaaramisest, ümberpiiramisest...

Vaenlane tegutseb hästi relvastatud väikeste salkadega, võidab ootamatusega, üllatamisega. Otsese käsitsi kokkupõrkeni ei vii ta asja kunagi. Täitsa arusaadav, miks vastane sellest hoidub: teda on liig vähe ja kui ta põrkaks kokku meie vägedega rind rinna vastu, siis õrutaks ta pulbriks. Vaenlane hoidub seepärast alati laskekaugusel. Kuulipildujate, automaatpüsside abil arendab ta kange tule, mis maskeerib tema tühist arvu...

Niipea kui meie komanderid enam ei hakkika kartma ümberminekut, ei ole Jude-nitshi väge enam meie jaoks olemas...

Raiu endale mälusse, seltsimees komander:

Vaenlast on kahtlemata vähem, kui meid. Vaenlane ei pea katkestamatut rinnet. Vastuoksa, ta on väikestes sal-

kadesse lõhutud. Need salgad libisevad ümber meie väeosade, kartes neile läheneda ja külvates neid üle tulega. Vaenlase kogu mõte, kogu mure on selles, et meie soldat teda ei näeks, vaid paugust äraehmatatud, läheks tagasi. Sa oled 3—4 korda tugevam, sagedasti ka viis korda. Vaenlase komander kardab, et punased ei näeks, kui vähe on valgeid, ja et valge reasoldat ei näeks, kui palju on punaseid. Järelikult on sinu otsekohene huvi, punakomander, näidata punasoldatitele, kui vähe on valgeid, ja näidata valgetele soldatitele, kui palju on punaseid. Seks pead sa tegema oma väeosa nähtavaks ja tuntavaks. Et teha teda nähtavaks, pead sa peale tungima. Et vastast purustada, vaja ainult lüüa. Et lüüa, vaja juure astuda...

Sellele „pedagoogilisele“ käsule järgnes paari päeva pärast, 20. oktoobril, lahingu pealetungi käsk:

„Homme päev otsustab Petrogradi saatuse. Sel ajal kui lõunas punaarmee läks üle otsustavale ja võidukale pealetungile, võtsid tagasi Orelli ja purustasid Mamonovi 10 rügementi, — on Petrogradis rida äpardusi meie vägesid sundinud kuni Pulkovo positsioonideni tagasi veerema. Kaugemale taganeda ei või. Petrogradi ära anda ei või, — isegi ajutine Petrogradi äraandmine tähendaks tuhandete tööliste elude ja arvuta kultuurväärtuste hukkumist. Petrogradi vaja peasta mis tahes hinnaga eest. Kõik abinõud on tarvitusele võetud. On juure toodud värsked väeosad, kes kindlustavad meile määratu ülekaalu. On värskendatud ja uuendatud komandeeriv koosseis. Juure on tõmmatud paremad, lahingutes karastatud proletaarlased. Kõik eeldused võiduks on olemas. Vaja ainult, et teie tahaksite ja vannuksite seda võitu kindlustada...“

Otsustavad päevad olid tõesti kätte jõudnud. 18. oktoobril oli kindral Rodsjanko oma I korpusele käsu annud Petrogradi vallutada. See ei läinud aga enam nii ruttu, sest rinde lühenemise ja toitva keskkoha lähenemise tõttu olid punaväe osad juba rohkem tasakaalustunud ja vahetpidamata tagasiveeremise asemel hakkasid igal sündsäl positsioonil peatama. Ühteaegu olid punaväkke uued kommunistide erirühmad saadetud, komandeeriv koosseis osaliselt vahetatud, kõige kulunumad väeosad selja taha viidud, uued kõvendused juure toodud ja toidupajuk soldatitele kahekordseks tõstatatud.

Sellest kõigest hoolimata jätkas Rodsjanko I korpuse pahemal tiival tegutsev 5-es Lieveni diviis 18. ja 19. oktoobril edasitungi ja vallutas Petrogradi eeslinna Liigovo. Punaväe ülemjuhatus arvestas juba võimalusega, et valged linna endasse sissetungivad. Linnas valmistati sisetkaitset.

20. oktoobri õhtuks taganesid 7-nda punaarmee osad Pulkovo kõrgustikkude liinile. Siin arenesid otsustavad võitlused. Vallutades Tsarskoje Seloo, ründasid valged ööl 20. vastu 21. oktoobrit Pulkovo kõrgustikke, et Petrogradisse sissemurda.

Saatusliku osa mängis siin valgete juures sõnakuulmatus. Valgete väeosa, kellele käsk oli antud Moskva-Petrogradi raudteed Tosno juures läbilõigata, ei täitnud seda mitte, vaid uhuti kaasa Petrogradisse võidujooksu üldisest õhinast. Nii said punased võimaluse Moskva poolt Tosno-Kolpino raiooni abiväed koondada. Seks toodi viimasedki reservid kohale, isegi Moskva, Tveri ja Novgorodi tsheka väeosad („Borba sa Petrograd“. Moskva-Pgr. 1923, lhk. 79), kes valgete paremat tiivast hakkasid suruma. 20. oktoobri õhtul kell 23 anti 7-ndale punaarmeele pealetungi käsk. Pulkovo kõrgustikud jäid valgetest võtmata. Järgmisel päeval võis Trotski teatada, et murrang on sündinud:

„Tänane päev oli kriitiline. Meie väed taganesid Pulkovo kõrgustikkudele, järelikult, viimasele piirile Petrogradi ees. Siit taganemine oleks tähendanud, et võitlust tuleb pidada juba linna müüride vahel... Meie mitte ainult ei jätnud maha kõige tähtsama piiri, vaid vastuoksa, kogu rindel liikusime lahinguga edasi... Täna nase päeva tulemust võib hinnata, kui täitsa soodsat...“

Pärast 21.—22. oktoobri ägedaid lahinguid hakkasid valged tagasiveerema. Nende saatuse otsustas edela pool seisev 15-es punaarmee, kes Kork'i juhatusel 24. oktoobril Pihkva ja Luuga vahel loodesse, — Judenitshi parema tiiva ja seljataguse ühenduste peale hakkas tungima ning teda Eestisse sundis taganema.

Nagu kogu aeg, nii oli ka siis punastel peamureks, kas mitte Eesti ja Soome vahele ei löö. 3. novembril teatas Trotski päevakäsus, et välismaa raadio on toonud kaiks „väga tähtsat“ teadet:

1. Liitriigid olevat Soomele Ahvenamaa saared lubanud ja selle eest temalt nõusoleku saanud Petrogradi kallale tungida.

2. Eesti valge valitsus, kelle üksikud rügemendid Judenitshit toetavad, olevat välja kuulutanud üldmobilisatsiooni.

Trotski luges need teated vähe tõenäolikuks, kuid igaks juhtumiseks andis käsu Karjala kindlustusi kõvendada, Soome piirile küllaldasid vägesid koondada, väljatöötada plaani lühikeseks, kuid võimaks hoobiks Soome vastu, Judenitshi tagaajamist jätkata nii, et see ka teine poole Eesti piiri võiks edasi kesta; selle kõige juures hoiduda aga igasugusest väljakutses Soome ja Eesti vastu, sest olevat veel kõik põhjused oodata, et need hoiduvad oma saatust Judenitshi saatusega sidumast.*)

Truuks endale jäi Sinovjev. Hädaohu silmapilgul oli ta oma rahvast tahtnud uskuma panna, et vaenlasel jõudusid üldse peaaegu ei olegi. Nüüd, 6. novembril, kui Judenitshi väed juba Eesti piiride poole tagasi veeremas, kinnitas ta Petrogradi sovetile, retkest Petrogradi vastu võtnud osa mitte ainult Loode venelased, vaid isegi ka Bermonti Saksa valgekaartlased:

„See pole midagi väike rühm. Meie alguses ei hinnanud küllaldaselt oma vastaste jõudusid. See oli suur rühm ja ta oli hambuni sõjariistus. Neil oli: 5 tanki, väga suur hulk kuulipildujaid, küllaldane arv kahureid ja komandeerivat koosseisu; kindralisi ja ohvitserisi oli nii palju, et iga 5—6 soldati kohta tuli üks ohvitser.“

Kodusõjas mängib psühholoogiline külg väga suurt osa. Selle külje erilist tähtsust Petrogradi operatsioonis analüüsis Trotski 7. novembril oma aruandes Kesktäidesaatvale Komiteele (Vzik):

„Sõda on mitte niivõrt aineiline, kui psüühiline protsess. Ses suhtes kujunes meie 7-nda armee seisukord äärmiselt ebasoodsaks... Rahuläbirääkimistest Eestiga said soldatid nii aru, et sõda on lõppenud... See sõjaväe äraootav, loid meeolu andiski Judenitshile võimaluse seisukorda ära kasutada ja äratarvitada uut mehaanilist relva, — tanke. Lõpukorral töötavad tankid ainult kuulipildujatega ja kahuritega ja nende tähtsus välisõjas pole suur, kuid nende vorm ise, nende edasilükkumise viis, oreool, millega tankid ümbritsetud, tegid kohe suure mulje meie soldatitele, tekitades sagedasti päris paanika...“

Meie ülesanne seisib selles, et meeolu murrangut saavutada... Vaja oli näidata, et tankid pole ei midagi rohkem, kui

*) Л. Троцкий: Как вооружалась революция. Т. I, кн. I, лhk. 427—8.

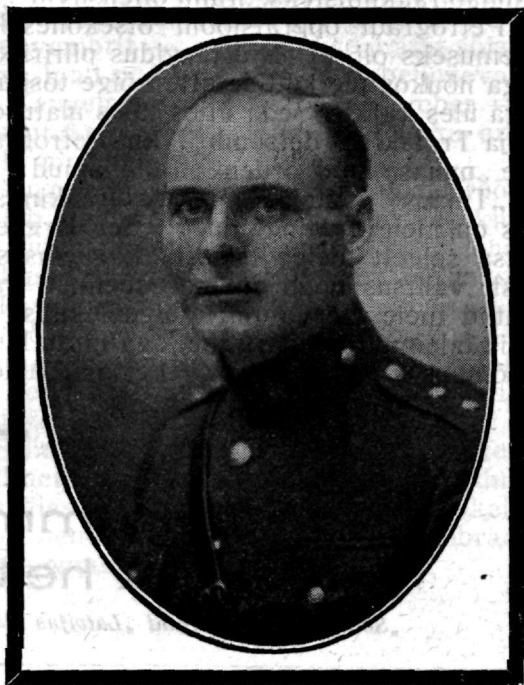
Leitnant Mihkel Ratassepp †

Sündinud 25. aug./6. sept. 1898. a., pärit Viljandimaalt, Imavere vallast. Üldise hariduse saanud Tartu Kommertskoolis, sõjalise hariduse — E. V. Sõjakoolis, kus lipnikuna lõpetas suurtükiväe kursuse 5. okt. 1919. a.

Sõjaväe teenistusse astus 10. jaan. 1919. a. Kabala kaitseliidu tagavara üksusse, kust üle viidi 22. jaan. 3. jal. polku ja sealt 13. märtsil 1919. a. suurtükiväe õppekomandosse. E. V. Sõjakooli astus 15. mail 1919. a. ja viibis seal kadetina kuni 5. oktoobrini 1919. a., millal ülendati lipnikuks ühes määramisega kindluse patarisse nr. 5. Võttis osa lahingutest Vabadussõjas 3. jal. polguga 22. jaan.—13. märtsini 1919. a. ja 2. kindluse raske suurtükiväe divisjoniga 24. oktoobrist 1919. a. kuni sõjategevuse lõpuni.

Hiljem teenis 3. kindluse raske suurtükiväe divisjonis 1. märtsist—16. juulini 1920. a. ja alfohvitseride kooli õppepatarreis 16. juulist 1920. a. kuni 5. okt. 1927. a., millal määrati Sõjakooli patarei kursuse ohvitseriks.

Lõpetas alaliseväe ohvitseride kursuse 19. juulil 1924. a. Detsembris 1927. a. leitnant M. Ratassepp astus sisse Kõrgemasse Sõjakooli ja õppis seal edukalt IV lennu koosseisus kuni k. a. sügiseni. Keset kibedat askeldust Kõrgema Sõjakooli ise-

seisva lõpu-kirjatöö juures, eelseisva viljarikka tegevuse lävel, tabas teda piinarikas haigus, kustus äkitselt noor lootuserikas elu.

Kurbusega mälestab leitnant M. Ratasseppa kui lugupeetud ja truud kaasvõitlejat Kõrgema Sõjakooli IV põlv.

raudkastid, kus istub mõni mees, kes relvastatud kõigi nende abinõudega, millega relvastatud on harilikud kuulipildurid ja suurtükiväelased. Selles võisid meid aidada ainult elavad jõud, kes ilmusid Moskvast ja Petrogradist, kes, ilmudes, kohe tegid ära oma suure töö. Kui nad vallutasid kaks-kolm esimest külakest, oli küsimus otsustatud, sest et meid oli rohkem...“

Kuid võidurõõmust hoolimata, ei läinud välispoliitiline taevakaar nüüd enam nõukogude juhtidel meelest. Rahutegemine Eestiga ja Soomega tuli juba tõsisemalt kõne alla.

„On kindlaks tehtud, ütles Sinovjev 6. nov., et Gostilitsõ küla all meie vastu seis 4-jas Eesti polk... Praegu katsub Eesti vägi suruda Pihkva peale, et päästa Judenitshi seisukorda Oudova all... Eesti tahtis kinnitada ennast mõlemaks elu juhtumiseks, — meie võidu, kui ka Judenitshi võidu puhuks... Pole võimata, et kindral

Judenitsh, meie poolt siit äraaetud, viib oma väed, paneb laevadele, kolib üle Kopperje lahe Björkösse, Soome sadamasse ja katsub õnne Soome küljest, kust meieni kõigest 25 versta. See võimalus on olemas. Seks peame ka valmis olema.“

1919. a. esimesel poolel pidas Nõukogude Venemaa ka oma lääne-rindel puhtpealetungi sõda, mille ülesandeks oli — läbi lüüa keskeuroopa revolutsiooni keskohtadeni, et neid oma võimu alla saada. 1919. a. surveks selgus, et Keskeuroopa revolutsiooni esimesed plahvatused juba vaibunud; selle asemel sai aga Venemaa enda lõuna serval ikka kardetavamaks pealetungiv Denikin. Juuli lõpul otsustas siis Revvojensovjet — läänes piiririikide rinded rahule jätta ja kõik jõud ainult oma enda valgete vastu koondada. Eesti rindel, ainukesel piiririikidest, kus siis veel elavad lahingud käisid, anti sellest ametlikult teada. See polnud mingi kindel rahu,

vaid ainult faktiline seisukord, — „ei sõda, ega rahu“, mida saatsid maakuulamiseid rahuläbirääkimisteks, „rahu offensiivid“.

Petrogradi operatsiooni otsekoheks tulemuseks oli, et rahu tarvidus piiririikidega nõukogude juhtide ette kõige tõsidusega üles kerkis. Seda ütles täies ulatuses välja Trotski 22. detsembril, kui Petrogradile „punase lipu“ ordeni oli üle annud:

„Tartus peetakse rahuläbirääkimisi. Mis on meie peatingimine? See järgneb täitsa selgelt meie eilsest kogemusest. Eesti valitsus peab andma tõelikud garantiiid meie Narva piiri julgeolekuks... Meie tahame tõelikku rahu, aga mitte hinge tõmbust („peredõschka“), kus Jude-

nitsh võiks Naroova taga jälle oma jõud koguda ja siis meie vastu uue röövretke toime panna... .

Kogu meie politika Soome, Eesti, Läti, Leedu ja Poola suhtes järgneb meie veenest, et nende maade olemasolu on võimalik ainult nende rahuliste ja heanaabrilikkude suhete juures Venemaaga.“

Küllalt diplomaatlisel kujul oli seega nõukogude sõjakomissar esimest korda avalikult mõtte välja öelnud, et Venemaa vajab piiririikidega mitte ükskõik missugust rahu, mitte enam „Bresti rahu“, „ei sõda ega rahu“ ega „peredõschkat“ — hinge tagasitõmbu, — vaid nimelt püsivat rahu ja heanaabrilikke suhteid.

Kümme aastat raskeist heitlustest Riia all.

„Sõdurile“ kirjutanud „Latvijas Kareivisi“ toimetaja kapt. EDVIN MEDNIS.

Riia kaitsjate v. p. raudtee silla juures võitluses bermontlastega okt. 1919.

Kümme aasta eest sügistormide huludes liikus Riia peale määratu oht Bermont-Avalovi sakslastest - venelastest koosnevate vägede näol. 52.000 vaenulikkude sõdurit 600 kuulipilduja ja 100 suur- tükiga olid suunitud Latvija pealinna valutamiseks.

Suurem osa Latvija polkudest olid tol- lel raskeil ajal tegevuses idas enamlaste vastu, sellepärast suudeti saata vastu Bermont-Avalovi vägedele kõigest 11.000- meheline armee. Vaenlase 100 suurtüki tu- lele võis vastata vaevalt kümnele; tema 120 luurelennukile ja pommitajale või- sid vastu saata Riia kaitsjad kaks ja pool lennukit... Siiski Läti armee ei loo- bunud võitlusest, vaid oma rinnaga tõkes- tas tee vaenuliste vägede edasiliikumisele.

Võitluse algades Bermonti armeel, mis astus välja Miitavist, kiire edasitungiga ja oma arvulist ülekaalu kasutades, läks kor- da väljajõuda Düüna jõe vasakule kaldale ja siin oma alla võtta vasakkalda Riia osad.

Kuid Läti väeosad kogunesid Düüna paremal kaldal murdmatus veenes: Riia on meie ja jääb meile!

Astuti ägedasse heitlusse Riia müüride vahel. Rohkem kui kuu jooksul mürsud kiskusid raskeid haavu hoonete hallidesse ajaloolistesse seintesse. Voolas võitleja- te veri ja Läti pealinna kaitsjate-langenute surematu mälestus Düüna voodega kanti hellu mere rüppe.

Läti armeed ei kohutanud võitluse ras- kus. Ta teadis, et temast oleneb Isamaa kriitiliseima silmapilgu soodus lahendus. Seda enam õhutas olukord kaitsjaid ohvri- tele, et nad hindasid õieti oma missiooni

suurust: Läänemere kallastel otsustus siis Euroopa saatus.

Idarindel Eesti, Poola, Läti ja teiste sõbralikkude vägede koostööl pandi seisma punase metsikuse edasitung, andes talale hävitavaid lööke. Samal ajal Düüna kallastel purunes must barbaarsus. Bermonti pealetungis Riiale oli peadirishöörüks tuntuks von der Goltz, kes soovis sakslaste käte abil hävitada enamlust, ühineda peale selle valge Venemaaga ja anda Euroopat tarduma panevat revanši kõigile, keda luges vastasteks.

Kuu kestnud raskeid heitlusi Riia all kõigutasid tugevasti v. der Goltzi plaane. Läti armee, suurenedes arvus, läks 15. oktoobril Riia all pealetungile. Raskeid võitlused lõppesid 11. novembril 1919. düünataguse Riia vabastamisega. Läti vägede pealetungi toetas Liitlaste laevastik suurtükiväega Inglise ja Prantsuse sõjalaevadelt.

Liitlaste laevastiku osavõtt Riia kait-

sest on tõenduseks, et sellel operatsioonil ei olnud ainult kohalik tähendus. Võidul Riia all oli eriti suur ajalooline tähendus Lätile, millepärast võidu viimast päeva — 11. novembrit — pühitsetakse Lätis sõjajärgi „L a t s c h p l e s i s i“ juubelpäevana. Kangelaste päev — 11. november — on suureks päevaks ja pühaks kogu armee ning rahvale.

Süngetel, uduga kaetud päevadel rõõmustab meid eriti, kui heledad päikesekiired tungivad läbi pimeduse. Helgetena sündmustena, mis murdsid vaenlase mustad kavatsused, olid eesti-läti polkude ühised võidud Võnnu all. Samuti Riia all Läti armeele eriti raskeil silmapilkudel, olid need Eesti soomusrongid, mis külvasid tulist terast vaenlase leeri.

Sellepärast nüüd, mälestades raskemaid hetki Läti vabadussõjast, meie sõdurid mälestavad ühtlasi kuidas neil raskeil päevil nende kõrval võitlesid eesti sõbrad oma soomuse ja tule kiirgades.

Itaalia sõjaväe organisatsioon.

„Sõdurile“ kirjutanud Itaalia sõjaväe kol.-leitn. A. PALUMBO.

Üldiseid põhimõtteid.

Käesagse riikide sõjaväe organisatsioon jaguneb, teatavasti, kolme põhitüüpi:

— esimene tüüp põhjeneb rahuaegsele suurele kaadriale, mida võib hiljem laiendada terve rahva relvastamise eesmärgiga;

— teine tüüp põhjeneb mobilisatsioonil ettenähtud üksuste loomisele, mis rahuajal täiesti puuduvad, isegi kaadri kujul;

— kolmandama tüübi aluseks on rahu-aegne väikene sõjavägi, mis loodud vabatahtliku, mitmeaastase teenistuse kohustusel ning milline osutub mobilisatsioonil heaks kaadriks suurenenud koosseisule.

Itaalia sõjaväe korraldus kuulub ülalnimetatud esimesse tüüpi, sest ta on rajatud üldistes põhimõtetes püüetele ajajooksul rahvast relvastada, vabatahtlikkude ja üleajateenijate alalise kaadri ülevalpidamise soodusele, kodaniku sõjalise ja kehalise ettevalmistamise tarvidusele ning lõppeks, vajadusele rahva kõigi jõupingutuste organiseerimiseks. See organisatsioon praegusel kujul leidis väljendust määrustes, millistega pandi maksma rahuaegne kord ning mis leidis avaldamist 1919., 1920., 1925. ja 1926. aastatel.

Põhimõttelik korraldus on arvestanud pärast sõjaaegseid saavutusi, mis väljendust leidnud uurimustes, vaieldustes, kogemustes, järeldustes ja nõuetes; edasi on võetud arvesse riigikaitse vajadusi, mis tingitud kindlaks määratud kavast ja riigi rahalistest ressurssidest.

Sõja kogemused põhjustasid võtma tarvitusele kolm rügementi diviisi koosseisus, nelja asemele, ning ühe välisuurtükiväe rügemendi. Jalaväe diviis seisuselt formeeritud, kujutab enesest jagamata isikuliikku ja taktikalist elementi, millel on oma väline kuju ja sisemine ühtlus.

Riigikaitse vajadused põhjustasid jätkuva muutmatuks diviiside arvu, muutes ainult korpuste arvu armees ja organiseerides eriviisil kahe suure saare, Sitsiilia ja Sardinia, sõjalised jõud. Diviiside ja armee korpuste otstarbekohase territoriaalse jaotusega on saavutatud koosseisude ja üksuste vähendamist, olenedes suuremast või väiksemast kaugusest riigipiirist.

Rahalised tingimused sundisid läbi viima teatud koondamisi nii mitmesugustel tegevusaladel kui ka armee arvulises koosseisus, kuid piirides, mis ei nõrgenda sõjaväe lahinguvõimeid ning ülesande täitmist.

Seda nii rasket ala, n. n. „Sõjaväe Staatuuti“ valgustas tolleagese sõjaministri Mussolini selge mõistus, kaasa aidatud endise riigi alamsekretäriilt sõjaministeriumis kindral Ugo Cavallero'lt.

Itaalia sõjaväe keskkorrad.

Itaalia sõjaväe keskkorrad võib eraldada järgmiselt:

1. Tema Majesteet Viktor Emanuel III, maa, mere ja lennu sõjaliste jõudude kõrgeim juht. Tema staap, mis koosneb I kindral adjutantist (praegu kindral Asinari di Bernezzo), kindral adjutantidest ja juurdekomandeeritud adjutantidest, aitab monarki tema sõjaväelistes toimingutes.

2. Sõjaminister (oli Benito Mussolini, ühtlasi esimene minister ja ministrite nõukogu esimees, fashismi juht) kujutab sõjaväe kõrgemat võimu. Tema alluvuses on sõjanõukogu, kui kõrgem nõuandev organ.

3. Riigi alamsekretär (kindral Pietro Gazzera) juhatab ministriilt saadud direktiivide kohaselt tervet sõjaministeriumi, kesk- ja kõrvalorganite tegevust. Jälgib sõjaväe materjaalseid ja moraalseid tarbeid, annab instruksioone, valmistab eeskirje ja määrustikke, kasutades oma ülesannete täitmiseks tervet sõjaministeriumi sisemist organisatsiooni.

4. Peastaabi ülem (Capo di Stato Maggiore Generale), kellest rippuvad teatud määral sõjavägede staabi ülem, mere- ja õhujõudude staapide ülemad, — (marsal Pietro Badoglio, Liibia kuberner) — on valitsuse juhi tehniliseks nõuandjaks küsimustes, mis puudutavad riigikaitse kordineerimist ja organisatsiooni ning sõjaväe tegevuse projekte.

5. Sõjavägede staabi ülem (Capo di Stato Maggiore dell'Esercito), praegu kindral Bonzani, on Staabi korpuse juht (Corpo di Stato Maggiore) ning sõjaministeriumi tehniline nõuandja. Ta juhatab, olenedes sõjaministri, sõjaväe väljaõpet ning korraldab sõjalist ettevalmistust. Peastaabi ülemat abistab 2. staabi ülem või staabi korpuse juhatus (komendant) (Comando del Corpo di Stato Maggiore).

6. Väelike inspektorid, alluvusega sõjaministrile. Need on: Bersaljeeride, Alpinineeride, Ratsa-, Suurtüki- ja Inseneriväe.

7. Kõrgeim Kaitse Komisjon on ühine kõigile sõjalisjõududele, osutades seega ministeriumide vaheliseks organiks, ülesandega soodustada igasuguseid katseid, lahendada riigi kaitseks puutuvaid küsi-

musi ning põhimõtete kindlaksmääramine rahva kõigi jõupingutuste ärakasutamiseks kaitseks. Komisjon koosneb nõuandvatest organitest ja otsustavast komiteest.

8. Sõjanõukogu on sõjaministri nõuandev organ tähtsamates küsimustes, mis puudutavad sõjaväe ja rahva kaitse organisatsiooni, tegevust ja mobilisatsiooni.

Sõjaväe territoriaalne jaotus.

Mis puutub sõjaväe jaotusse territoriaalselt, siis itaalia sõjavägi osutub metropolitaarseks, mis organiseeritud ülalnimetatud kujul ning 11. märtsi 1926. a. määruse põhjal sisaldab:

- Staabi korpuse juhatuse (Comando del Corpo di Stato Maggiore);
- neli kindlaksmääratud armee juhatust;
- üksteistkümme territoriaalset armee korpust;
- Sitsiilia sõjaväe juhatuse;
- Sardiinia sõjaväe juhatuse;
- kolmkümmend jalaväe diviisi;
- kolmkümmend mobilisatsiooni inspektorიაati.

Riigi territoorium on jaotatud kolmeistkümnesse ringkonda (okrug), mis vastavad 11 armee korpuste ja kahe saare sõjaväe juhtimise ringkondadele. Ringkondade territoorium on jaotatud kolmekümne diviisi vahel, mis omakorda jagunevad 105 raiooni. Peale selle asetuvad riigi territooriumil viis piirkonna inspektorიაati, kuninglikud karabiinerid, koosseisus 21 territoriaal leegioni.

Nendest armee korpuste juhatustest asuvad kuus piiriribas, alates Genua'st kuni Poli'ni, nimelt: Turini, Aleksandria, Medolani, Verona, Triest ja Udine, üldse 15 diviisi. Kolm armee korpust: Bologna, Florencia ja Rooma seitsme diviisiga võtavad oma alla Kesk-Itaalia. Kaks armee korpust — Neapol ja Bari — viie diviisiga on paigunenud Lõuna-Itaalias. Saarte sõjavägi koosneb kolmest diviisist.

Sõjaväe koosseis.

Itaalia sõjavägi koosneb:

- kuninglikkudest karabiineritest, kuulus ja kõige vanem sõjaväe kontingent;
- jalaväest, mis kuulus oma endise ja käesaegse traditsiooniga. See on relvaliik, milline võib iseseisvalt otsustada võidu üle, olles valmis tooma kõige suuremaid kaotusi;
- ratsaväest, mis kuulus oma traditsioonide poolest;

- suurtükiväest, mis oma mõjuva tulega on asendamatult jalaväele võidu saavutamisel;
- inseneriväest, tehniline relvaliik „par excellence“, koosnedes mitmest eriharust;
- tankid, mis moodustatud alles pärast sõda heade tagajärjede tõttu, mis saavutati teistel rinnetel Maailmasõjas.

Itaalia sõjaväe teenistused (valitsused) on:

- suurtükiväe valitsus, kellele on usaldatud katsete toimetamine, suurtükiväe materjali ja terve sõjaväe relvastuse täiendamine ning väljatöötamine;
- suurtükiväe teenistus, kes omab järelevalve materjali ja varustuse üle, mis tarvilikud sõjaväele, — inseneriväe osadele ja teistele relvaliikidele;
- sõjakeemia valitsus, kelle hooleks on pealetungi gaasivahendite ning gaasikaitse korraldamine;
- tervishoiu valitsus, kes toimib haigete arstimist ning võitleb nakkavate haigustega, välja andes ja pannes maksma vastavaid korraldusi;
- intendantuuri teenistus, kes teotseb sõjaväe toitlustamise, korteri muretsemise, kütte ja riidevarustuse küsimustega;

- sõjaväe majandus, arvestamise ülesandega;
- raudteede ja veetee transpordi teenistus, ülesandega juhtida ja reguleerida inimeste, loomade ja materjali vedu;
- veterinaar ja loomade remont-teenistus, mis toimib sõjaväkke kuuluvate neljajalgsete loomade (! Toim.) väljavalikut, ostu, ülevõlpidamist ja arstimist;
- sõjaväe auto-teenistus, kelle hooleks on sõjaväe transporteerimine mehaaniliste veoabinõudega;
- sõjaväe kohtud;
- usuline teenistus, kes teotseb merraali ja usu küsimustega.

Itaalia sõjaväe asutised:

- koolid, alates sõjaväe koleegiumidest kuni kõrgema instituudi — Sõjakoolini;
- sõjaväe geograafiline instituut, kes töötab ümber ja annab välja topograafilisi ja geograafilisi kaarte, mis on tarvilikud väljaõppeks ja sõjalisteks operatsioonideks;
- karistuse ja paranduse asutised, ülesandega kasvatada, rehabiliteerida ja karistada neisse mõistetud sõjaväelasi.

See on lühikene ülevaade Itaalia sõjaväe rahuaegsest organisatsioonist, mis annab ettekujutuse suurest organismist — Itaalia sõjaväest.

Vastuseks -st'le

Ohvitseride teenistuskäigu seadluse selgitamise puhul.

Kirjutasin ja andsin „Sõdurile“*) avaldamiseks oma kirjutise uuest ohvitseride teenistuskäigu seadlusest suure kahtlusega. Mul oli eelarvamine, et „Sõdur“ ei anna ruumi ega huvita ka lugejaskonda ohvitseride oma küsimus, nagu seda on teenistuskäik. Siiski arvasin, et seadluse kava on laiali saadetud arvamiste avaldamiseks, kuid kõigi asjaomaste kätte tema jõuab vaevalt ja kavana võib ehk tema kohta siiski oma arvamisi väljendada, mis oleks kergem patt, kui hiljem seadluse kohta väljendada rahulolematust.

Käesoleva kirjutise algul märgitud põhjuseil pidasin asjatuks omas eelmises

*) Nr. 37/38.

kirjutises kõiki seadluse kavas esile tõstetud küsimusi käsitada vajaliku põhjalikkusega. Kavatsesin oma kirjutise rohkem populaarsena, et asjaomaste huvi äratada küsimuse vastu. Selle eesmärgi olen saavutanud, arvestades elavate sõnaliste mõtlevahetustega kirjutise ja seadluse kava puhul ja ka kirjutistega „Sõduri“ veerudel.

„Sõduris“ nr. 39/40 ilmunud kirjutises „Kas on aeg küps“ süvendab L. muuseum ka ohvitseride kõrgendamise küsimust. Sellele jääb minul väga vähe juure lisada. Pean siiski tarvilikuks analüüsi paiguti süvendada.

Teine „Sõduri“ kaastööline — st samas numbris pealkirja all „Ohvitseride teenis-

tuskäigu normeerimisest“ on omale ülesandeks võtnud õigustada komisjoni seisukohtasid, neid süvendades minu kirjutises üleskerkinud küsimuste piirides. Neli küsimust on vaieluse all — liigitus, kõrgendamine, staažid ja tagavaraväe ohvitseride kõrgendamine.

Liigitamise alal püüab —st leida sisukamaid põhjendusi seadluse kavas esitatud kahe süsteemilise liigitamise põhjendamiseks. Komisjon omas seletuskirjas piirdus ainult põhjendusega, et uus liigitussüsteem kaotab kutseliigid ja seega nagu kaoks ka ohvitserkonnas eristumised. —st esimeseks väiteks on — arvestamine pole iseseisev toiming, et tema huvides võiks liigitamisele nõudeid esitada. —st eksib kui ta ütleb, et koosseis näitab, misugused ametkohad on olemas ja teenistuskäigu seadlus määrab kindlaks need nõuded, millele peab vastama ametkohale määratav ohvitser. Senistes koosseisudes on kindlaks määratud ka ametkohale vastav auaste ja sõjaline haridus; seega mitte teenistuskäigu seadlus, vaid koosseis määrab nõuded määratava ohvitseri suhtes.

Kas pole tunginud siis teenistuskäigu seadlus võõrasse kompetentsi ja kas ei tuleks liigitamine seadlusest üldse välja jätta?

Loobub teenistuskäigu seadlus liigitamisest, siis loomulikult jääb arvestamisele täielik vabadus oma huvide kohaselt luua liigitamise süsteemi, mis tagavaraväelaste liigitamise süsteemi eeskujul baseeruks ainult algallikale — koosseisudele. Seepärast pean ka tarbetuks siin edasi vaielda —st'iga liigitamise üle, olles kindel, et kuigi liigitamine komisjoni ja —st'i põhimõtetele vastavalt peaks pääsema seadlusena maksvusele, siis on sunnitud arvestamine sammuma oma rada.

Auastmete küsimuses on —st astunud sammu oma tõekspidamistes ja arusaamistes kaugemale ohvitseride huvidest, kui seda väljendab komisjon seadluse eelnõus. Seadluse eelnõus esitatud auastmes ülendamise kord ja tingimused õigustavad arvamise, et auaste on ühel ajal autasu ja ka ametastme väline tunnus. —st omas kirjutises aga asub kategoorilisele seisukohale — auaste on autasu. Sellest peab järeldama, et meil ohvitseriks võib saada ainult autasuna. Auaste on ju ka ohvitseri tunnus — ilma auastmeta pole ohvitseri. Ohvitseriks ülendamine vist ikka autasu ei ole.

Seadluse eelnõu järele auastmesse ülendamine ja selles kõrgendamine kuni leitnandi auastmeni paistab olema mitte autasu, sest selle kõrgendamise saab igaüks kätte. Ülendamisel kõrgematesse auastmetesse pole auaste garanteeritud ka mitte kõigile nõuetele vastavusel. Kõrgendamist auastmes saavad ainult üksikud äravalitud — see on juba autasu.

Mina olen siiski omas südame sügavuses veendumisel, et auaste on rohkem ametastme väline tunnus, kui autasu. Ega siis meie kaitseväelane ometi kõige laisem ja ükskõiksem pole edasipüüdmisel paremale isiklikule seisukorrale, et temale ei jatku ametkohast ja palgast, nagu see küllaliseks on kõigis teistes ametkondades, vaid veel on vaja kolmas meelitus — auaste. Meie rahva esindus on loobunud asutamast kaitseväelaste jaoks rahu ajal aumärke, mis oleks autasuks. Järelikult on rahva esitus hinnanud meie kaitseväelaste töötamistahet töö enese pärast, aga ei mitte autasu pärast. Peale selle on Vabariigi Valitsus piiranud ohvitseride kaitseväe vormi kandmise võimalusi, mis on sunnitud ka auastmete suhtes tagasihoidlikkuse kasvatamisele. Kõigi selle põhjal ei ole —st poolt mõeldud auastme kui autasu tõlgitsemine kõigiti kooskõlas meie olukorraga. Auaste ei saa olla meie kaitseväelasele autasuks, vaid tema on kaitseväelaste mitmesuguste liikide tunnuseks ja ka ametastmete väliseks tunnuseks. Viimasena on auastmes vajadus kaitseväelaste hierarhilise vahekorra kindlaks määramiseks väljaspool teenistust.

Ka reamees on auaste, mis on —st loogika põhjal ka autasu. Järelikult meil võib kaitseväelaseks olla ainult autasuna. Kes aga ei soovi autasu vastu võtta, see jääks siis igaveseks noorsõduriks.

Meie auastmete nimetused on pärit Prantsuse sõjaväest. Samuti on sealt pärit ka see vaade, et auastmes edasi jõudmine ei pea kergesti minema. Kuid kas —st ja samuti komisjon on vaevaks võtnud süveneda Prantsuse olukorda. Seal ei ole auaste mitte autasuks, vaid väljendab täielikult ametastet. Löödagu lahti milline tahes Prantsuse ametlik eeskiri, sealt leiata mitte rügemendi ülema, vaid koloneli kohused, ei kompanii ülem, vaid kapten teeb seda ja teist. Ning mis on siis ka Vene polkovnik — eks ikka polgu ülem, või Saksa oberst — on päalik. Ka meil on ju koosseisudes ametkohad seotud vastava auastmega.

Kõige parema tahtmise juures ei leia põhjendust, miks ei või ohvitserile, kes vastab kõigile ametkoha nõuetele, ka anda vastavat auastet. Juhitakse pilku Prantsusmaale, kus ohvitserid kõrgetes aastates püüvad veel väikestes auastmetes. Tahtmatult kipub igalühel keelele, et mitte Prantsuse olud pole komisjoni liikmetel silme ees niivõrt, kui võrt vast endise Venesõjaväe olukord, kus nii mõnigi istus kaptenina 20 aastat. Kuid unustatakse, et mõlemis sõjaväes tingis ja tingib selle asjaolu raske edasi pääsemine a m e t k o h t a d e l.

Ning ei Prantsuse ega Venemaal ei loetud seda olukorda loomulikuks. Venemaal tehti väga palju erandeid staabialal teenivate suhtes, et komplekteerida staapisid noorte ja veel teovõimeliste inimestega. Prantsuse sõjaasjanduse ala ideede kehvus Maailmasõja ajal oli prantslaste enesete väliendusel selle tagajärg, et staapides istusid üle 40-aastased ohvitserid, kes polnud enam küllalt leidlikud ja paendusid staabi tööks.*) Miks peame meie siis just halba laenama?

Mis on siis selles kurja, kui määrata ühelt ametkohalt teisele jõudmiseks ja auastmes ülendamiseks nõuetavad aastate arvud võrdseteks?

Igaltahel on —st ja ka komisjoni arusaamine auastmest küllalt omapärane ja auastmetes kõrgendamine meil seni ja ka seadluse eelnõu põhjal ei kusagil mujal sõjavägedes eettetulev.

Staaži nõuet siduda auastmes kõrgendamisega on asjatu. Mõte on staaži nõud-

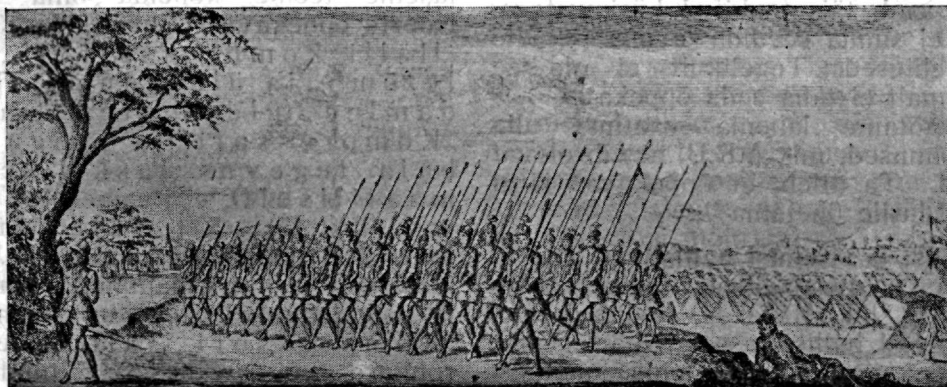
*) Général Serrigny. Réflexions sur l'art de la Guerre, lhk. 13.

misel ametkohale määramisel. Kõrgendamisel seda nõuet ülesseada, tähendab lihtsalt raskendada seda ühe meie oludes vaevalt teostatava astme võrra. Praktelist tähendust aga ei miskisugust. Staaž on kahtlematult tarvilik, kuid teda põhjendada ainult sellega, et raskem oleks saada auastmes kõrgendamist, nagu seda laseb paista seadluse eelnõu ja selgelt väljendab —st, see ei ole millegagi põhjendatud.

Tagavaraväe ohvitseride kordamisõpuste küsimus, mida tahab seadluse eelnõu lahendada, on oma ette ja üldse ning meie oludes eriti raske probleem, mis nõuab põhjalikumat uurimist ja selgitamist enne kui tema jõuaks rahuldava lahenduseni. Üksikute vabatahtlikult õppustele ilmumine mitte ükski ei lahenda seda, vaid võib veel anda meie senistel kogemustel negatiivseid tulemusi. Pikemalt vaielda selle üle praegusel juhul pean kasutuks.

Kokkuvõttes on minul —st vastuväidetest mulje, nagu oleks tema omale seadnud ülesandeks kaitseda komisjoni seisukohtasid, kuid on oma otsekohesuses mind kui ka teisi teisel arvamisel olijaid hõlbustanud komisjoni seisukohtade ümberlõkkamisel. Süvenedes ikka rohkem ja rohkem seadluse eelnõusse, jääb minule mulje, et tema on asjatult pikaks venitatud (306 par.). Tema võtab enese peale lahendada igasuguseid probleeme, millel aga ohvitseride teenistuskäiguga on väga vähe ühist. Jatkaks kümme korda vähemast arvust paragrahvidest. Komisjon teeks hästi, kui ta eelnõu täiesti kõrvale heidaks ja uue ning lühikese seadluse kava kokku seaks, mis tõesti oleks pühendatud ohvitseride teenistuskäigu lahendamisele.

M. T.

„Kas on kõik tehtud?“

Lugedes A. Buldas-Bullers'i sulest ilmunuid artikeid suurtükiväe väljaõppe küsimuste kohta „Sõdur'is“ nr. 31/32 ja 41/42, võime tähele panna suurt erinevust nende vahel. „Sõdur'is“ nr. 31/32, A.B.B. tehes suurtükiväe õppekava muutmise ettepaneku, toetub sealjuures peamiselt kahele asjaolule: 1) erimeeskondade väike koosseis ja 2) õpetajate väike kaader. „Sõdur'is“ nr. 41/42 aga asub A.B.B. seisukohale, et õppekava olevat liiga laiaulatusline ja mitte vastav tegelikule elule, seepärast tuleks ta lihtsalt vähendada nii umbes ühe kolmandiku võrra. Sellega võiks ju nõus olla, kuid tahtmatult kerkib üles küsimus, miks vähendada siis just umbes ühe kolmandiku, aga mitte poole või isegi kahe kolmandiku võrra? Tuleb arvata, et A.B.B. ei ole ise kindel, kuivõrra õppekava peab vähendama, muidu ei ole millegagi seletatav tema poolt antud vähendamise norm. „Temas (s. o. õppekavas) tuleks kõrvaldada umbes üks kolmandik kui mitte rohkem.“ A.B.B. artiklis jääb ka selgusetuks, mis nimelt peab õppekavast välja jääma. Sarnaseid asju üldjoontes otsustada ei saa, peab eestkätt täiesti selge olema, mida tuleks õppekavast välja jätta ja siis ei ole ka kahtlust, et õppekava peame vähendama nii ja nii võrra.

Kuid siiski, autor toob ka mõned õppealad ja küsimused, millede õpetamine olla täiesti üleliigne. Ta ütleb, et õppekava sunnib sõduritele õpetama palju teoreetilisi ja mittetarvilikke küsimusi. Siin peab tähendama, et nende teoreetiliste ja mittetarvilikkude küsimuste sõdurile arusaadav ettekandmine ripub eestkätt õpetajaist, aga mitte õppekavast. Nendest naarist näitest, mida toob A.B.B., võib küll välja lugeda, et sõduri pea meie suurtükiväes saab täis tuubitud küsimustega, mida ta ei suuda seedita ja mis temale täiesti üleliigsed. Tegelikult ei ole see nii, vähemalt ei taha seda õppekava.

Kuid võtame lähema vaatluse alla need küsimused, mis A.B.B. arvab olevat üleliigsed. Ta ütleb, et õppekava järgi peame sõdurile õpetama:

1. Välist ja sisemist ballistikat. Tõesti, õppekava lennuasjanduse üldises osas (Srv. Ö. 12, lhk. 10 ja 44) leidub teeme, mis kuuluvad ballistikasse. Noorte (Srv. Ö. 4) õppekavas võime leida, näiteks,

sarnaseid teeme: „Suurtükkide liigitus kahuriteks, haubitsateks ja müüseriteks. Iga liigi ülesanded ja iseäraldused — konstruktiivsed ja ballistilised (üldjoontes)“, ehk jälle „Püssirohu ja gaaside töö.“ Viimane teem käsitatakse noorte kursusel kõige üldisemates joontes ja täiendavalt juba reameeste kursusel.

Reameeste õppekavas (Srv. Ö. 8) leiame jällegi sarnaseid teeme, nagu: „Derivatsioon“ või „Lõhkemine õhus, maapinnal ja maas“ jne. Üldse on ballistikat käsitlevaid teeme 8 ja nende ettekandmiseks jätab õppekava 10 tundi (Srv. Ö. 4, lhk. 10, 1 teem ei saa lugeda ballistikat käsitlevaks teemiks; jätan selle teemi läbivõtmiseks 1 tund) see on 1/120 kogu õppeajast. Kas on see palju? Kõlav nimetus „ballistika“, mida A.B.B. on tarvitanud, viib meid esialgu arvamisele, et jumal teab, mis keerulisi asju sellele sõdurile küll ei õpetata, kuid meie teame ju väga hästi, et isegi visatud kivi lend õhus kuulub ballistika valdkonda. Seega lahendab ta ka lihtsaid, lihtsurelikule arusaadavaid ja kerget küsimusi. Õppeaeg piirab küsimuste laiaulatuslist ja teaduslikku seletamist, seepärast peab leppima lihtsa, kõigile arusaadava keelega ja näidetega. Kas teeme nende teemidega sõduri pea segasema? Ei sugugi mitte. Temas saab vaid rahuldatud tung „kõik teada saada“, mis meie sõduris ei ole just väga väike. Ühtlasi annab see sõdurile teadliku ülevaate kogu oma teenistusalast.

2. Suurtüki keerulisi sisemisi mehhanisme. Tuleb arvata, et A.B.B. on sisemiste mehhanismide all mõistnud kompressori ja paigaletõmbajat. Kui nii, siis laseme teeme kõnelda oma kaitseks. Noorte õppekavas (lhk. 12 ja 13): 6. t. „Hälli kompressori ja paigaletõmbaja ülesanne ja kirjeldamine (üldjoontes)“ ja 15. t. „Kompressori ja paigaletõmbaja tegevus laskmisel (pneumaatiliselt).“ Reameeste õppekavas (lhk. 45): 5. t. Hälli kompressor ja paigaletõmbaja. Nende ülesanne ja kirjeldamine. Kompressori ja paigaletõmbaja tegevus laskmisel“ ja „Kompressori täitmine. Oli rohkuse või vähesuse tundemärgid.

Kompressoris ja paigaleto-mbajas ettetulevad rikked. Rikete äratundmine ja kõrvaldamine. (Selles teemis selgitatakse ainult numbritele vajalikke küsimusi).*)“ Kui veel juurde lisada, et need teemid (väljaarvatud 6. t. noorte õppekavast) on määratud ainult numbritele, siis ei või nende otstarbekohasuse juures vist keegi kahelda.

3. Sihtjoone kontrollimist. Reameeste õppekavas seisab (lhk. 45): 8. t. „Sihtimisabinõude kontrollimine ja selle tarvidus. Sihtimisabinõude hooldamine pärast tarvitamist ja ladus.“ Seda teemi on A.B.B. nähtavasti tõlgitsenud liiga laialt. Sihtjoont võiks ju sihtija kontrollida, kuid tarvilikke parandusi ta teha ei saa. Seda teeb suurtüki tehnik. Seepärast kaob ka sihtjoone kontrollimise mõte sihtijal. Kuid hoopis midagi muud peab kontrollima sihtija. Ta peab valvama oma sihtimisabinõude korrasoleku järgi, et panoraamil algasendis kriipsud kokku jooksevad, et kuskil midagi kõveraks või kohalt pole läinud, et sellest kõigist õigeaegselt teatada. Muidu kaob sihtija kui järelevaate instantsi mõte. Tegelikult, kuidas sihtjoont kontrollida, on igale keskpärasele sihtijale enam kui selge pärast esmakordset sarnast kontrollimist patareis.

4. Paralleelvihkude ehitamist. Kuid milks siis mitte õpetada, kui see nagu A.B.B. armastab väita, „iseenesest“ pähe kulub igale keskpärasele sihtijale ja numbrilegi. Tegelikult õppekava on selles küsimuses täiesti lojaalne ja tagasihoidlikki. Tagasihoidlikult kõlab seal jällegi paralleelvihu ehitamise viiside järel — „numbritele vajalikud teadmised“ (lhk. 48). Nii siis on nähtavasti A.B.B. ennast üleliiga koormanud tööga, mida õppekava nii tagasihoidlikult nõuab. Tegelikult paralleelvihk ehitatakse ju alati rühma- või patareiõppusel, kuid sõduritele — numbritele peab ka seletama, mida tähendab siis see paralleelvihk, milleks ta on ja kunas ta tekib. See ei võta kaua aega eriti siis, kui on käsitada head ja sealjuures väga odavad õppeabinõud.

5. Sõjavägede vedu raud- ja veeteedel. Kahjuks elame ikkagi veel raudtee ja laevatranspordi ajajärgul. Seepärast on meil ka vastav vedude määrustik. Tegelik elu, kui mitte praegu, siis tulevi-

kus võiks meilt nõuda igasuguseid peale- ja mahalaadimisi, sealjuures kiirelt ja korralikult. Veel rohkem, ta võiks nõuda üksikute sõdurite liikumist raud- ja veeteedel suuremate saadetistega. Kuid siis oleks juba hilja õpetada, seepärast püüab õppekava anda teadmisi ja oskusi ja peamiselt üldist arusaamist alades, millised võib olla igas väeosas antud momendil tarvilikudki ei ole. Samasugune on lugu lahinggaasidega, mis meil kipuvad saama tulevikus igapäevasteks lahingu kaaslasteks (kui mitte vastasteks).*)

6. Geomeetriat. Mida siis nõuab õppekava? Aga kõige elementaarsemat: missugused on jooned, nurgad, mis on ringi raadius, tsenter, kuidas mõõta sirgjooni, kui suur on nurkade summa ühel pool ja mõlemal pool sirgjoont, kuidas käsitada joonlauda, tsirklit, kolmnurka ja mis on mõõtkava. Nagu näha, kõik niisugused küsimused, mis tarvilised inimesel iga päev ja millede teadmist nõuab iga numbril ja luuraja teenistus. Ei ole mõtet neid teadmisi edasi anda numbritele ja luurajatele, sama ka teistele, kes neid niikuinii teavad, vaid neile, kes nendes mõistetes kodus pole. Selleks võib õpetajate-na kasutada ka rohkem arenenumaid ja neis mõistetes kodusolevaid õpilasi, nagu seda ka õppekava soovitab (lhk. 10).

Nii siis näeme, et õppekava neis põlevamates küsimustes on kõige peale vaatamata tagasihoidlik ja konkreetne. Teemas võivad leiduda puudused nagu igal pool teisalgi, kuid siis tuleb ka nendest tõelistest puudustest kinni haarata ja nad tuua avalikkuse ette.

Üldiselt aga, lugedes teeme ja märkusi ja võttes arvesse õppekava üldise iseloomu, peab asuma seisukohale, et õppekava omas tervikus püüab kogu õppetöö rajada praktilisele alusele ja sisendada õpilastele ainult vajalikke teadmisi. Õppekava lahendab arusaadavalt ka üldisi küsimusi, mis annavad õpilastele üldpildi ja mis rohkem arenenud õpilastele on otse tarvilikud. On selge, et igat küsimust võib käsitada kas a k a d e e m i l i s e l t (mille all meie kahjuks väga palju kannatame) või l i h t s a l t — tarviduse kohaselt, kus on arvestatud õppe-eesmärgiga ja õpilaskonnaga küsimuse ulatuse ja ettekandmise meetodi määramisel.

A.B.B. on asunud juba „Sõdur'is“ nr. 31/32 ja seda rohkem „Sõdur'is“ nr. 41/42

*) Minu sõrendus. N. Rg.

*) Lahinggaaside alal võiks õppekavas tõesti mõningaid lühendusi ette võtta. N. Rg.

huvitavale seisukohale erimeeskondade spetsialiseerumise küsimuses. Nõudes, et patarei väljaõpe sünniks kahes erimeeskonnas, on ta kindel, et spetsialiseerumine neljal erialal (numbrid, sõitjad, telefonistid ja luurajad) sünnib **iseendast**. Meie väljaõppe juures on seni arvestatud sellega, et midagi ei sünni iseendast, kõik on tarvis sellekohaselt ettevalmistada, midagi ei saa jätta jumala hooleks. Kuid võib olla on see eksitus, mis nõuab kiiret parandamist.

Tähendasin juba oma eelmises artiklis (Sõdur nr. 37/38), et noori võiks jaotada erialade järgi teise võib olla esimese kuu lõpul, kuid teha seda esimese kuu algul oleks liiga vara ja väga vähe kasutoov. Enne on tarvis võtta läbi üldained, et siis õppetöö raskuspunkt viia eriainetete peale. Esimeses noorte õppekavas (ilmus 1928.a. algul) oligi noorte jaotamine erialadele ettenähtud kolmandama õppekuu algul, kuid tegelikud õpetajad pooldasid selle viimist neljandama õppekuu algusse. Hoopis võõrastavana kõlab aga A.B.B. väljendus noorte õppe-eesmärgi kohta: „maksed õppekava seab omale otsesihiks teha noortest kõik ja mitte midagi.“ Kui austatud A.B.B. on omale nõuks võtnud uut noorte õppe-eesmärgi ülesseada, siis on tema väljendus õige, kuid kahjuks tema kirjutises seda ei leidu. Õppe-eesmärk on üks ja ainus, sest ta on tingitud praegusest olukorrast. Muutub olukord, muutub ka eesmärk. Teine asi on aga, kuidas õpetatakse, kas kahes erimeeskonnas, kolmes või kümnemes, kas käsitletakse küsimusi keeruliselt või lihtsalt jne., peasi — eesmärk peab olema saavutatud.

A.B.B. arvab, et kogu meie väljaõppe süsteem ei ole päris õige. Meil olevat nimelt väljaõppe korraldatud nii, et sõdur kogu oma teenistuse vältel muud ei tee

kui õpib, s. t. et iga aine on jaotatud terve aasta peale (Srv. O. 12. seda küll ei nõua). A.B.B. arvates peaks reserveeritama ka teatud aeg selleks, et saadud oskusi ja teadmisi treeneerida ja pähe tuupida. Nii soovitabki tema 4 kuud õppust ja 8 kuud treeningut. Tuleb karta, et need treeningu kuud kuluvad täielikult sisemisteks töödeks, ilustamiseks jne., ja et mõnedes väeosades 120 tiinu põllumaa asemele tekib 240 ja võib olla isegi rohkem, nii et treeningust juttugi ei või olla — see oleks esimene ja suur pahe. Teiseks ka praeguse õppekava järgi peab õppusi nii korraldama, et tarviliste küsimuste läbivõtmisele järgneb nende treeneerimine. On ju tundide arv suurem, kui seda tarvis ainult teatud aine läbivõtmiseks (numbritele on, näiteks, suurtüki ja patarei õppust ümmarguselt 170 — kas see aeg läheb kõik õpetamiseks või jääb siin treeneerimiseks ka mõni tund?) ja seisab ju õpetamine ikkagi uute küsimuste läbivõtmises, saadud teadmiste ja oskuste kordamises ja treeneerimises ning erimeeskondade tegevuse kokkukõlastamises.

Kokkuvõttes peab tähendama, et õppekava on ainult suuna ja ulatuse näitaja, tegelik töö lasub aga õpetajail. Õppekavaise ei õpeta, ta nõuab teonimesi oma elluviimiseks. Hästi ettevalmistatud meeskond ei ole mitte õppekava, vaid õpetaja teene. Samuti näidata õppekava peale, et ta ei võimalda meeskonna ettevalmistamist on ainult siis õige, kui on kõik tehtud tema elluviimiseks. Siis kujunevad ja kristalliseeruvad puudused, milliseid on vankumatud ja milliseid ümberlükata võimata.

N. Rg.

Lendude mõjust inimorganismi.

Dr. H. Zirk,
san. n.-ltn.

I.

Aastatuhandeid on kulunud inimsoo arenguks ahvisarnasest ürgolevusest kõrgesti tsiviliseeritud tänapäeva inimeseni. Muistsed inimkonna unistused on omanud suurel määral reaalse kuju, moodsa tehnika saavutused on läbipõimunud meie

igapäevase elu harjumuste ja tarvidustega. Möödunud sajandi pöördel rikastus tehnika uute saavutustega ja õhuvallutamise probleem näis leiduvat oma lõplikku lahendust. Tänapäev on lennuasjandus kaugele edenenu, temale pühendatakse igas kultuurriigis suurt tähelepanu mitte ükski

kui sõjavahendile, vaid enam veel kui järjest kasvava tähtsusega abinõule liikumise ja kaubandusalal. Alul tunti huvi peaaegu erandita lennuküsimuse tehnilise külje vastu, otsiti ainult teid ja võimalusi, kuidas täiendada lennuki mehaanilisi omadusi, kuna aga lennuteostaja ise — lendur — vähest tähelepanu väärilis. Lend ei olnud muud, kui julguse akt; arvati — kui inimesel jätkub julgust ja tahtet, las lendab peale. Kurvad kogemused sõjas õpetasid teisiti mõtlema.

Loodust valitseb kohanemisseadus. Ühe veelooma organisatsioon, näiteks, erineb tunduvalt maaelaniku omast, kuna ta teistsugustest tingimustest arenenud on. Juba väline kuju on rajatud põhimõttele, et liiklemisel vees luua võimalikult väikest takistust. Maaindiviidi hingamisaparaat osutub kalale, näiteks, mitte tarbekohaseks ning tema lõpused täidavad oma ülesannet hingamisvahendina palju paremini. Paigutades sellast looma teiste keskkonda, nagu kuivale maale, ei suuda organism uute elutingimustega kohastuda ja loom hääbub lühema või pikema aja kestel.

Aastatuhandeid on inimene olnud põline maapealne elanik. Elutingimused on selle pika aja jooksul küll muutunud vastavalt tsivilisatsiooni arengule, kuid olulisi muuteid, eriti bioloogiliselt mõjurikkaid — me ei näe. Öhk, mida tarvitas ürginimene hingamiseks, oli sama koosseisuga ja baromeetrilise rõhuga, kui meilgi; toidu koostises leiame samu algollusi — valku, rasvainet, süsivesikuid; töö juures, liiklemisel tarvitas alginimene isiklikku kehajõudu, meil aga on masinad ja autod kasutatada — kuid kõik see toimib ikkagi maapinnal, kindlal kahedimensioonilisel alusel. Aviatsiooni esilekerkimine ja kiire areng tõid endaga kaasa uusi mõjureid inimese kohanemisbioloogias, seni täiesti tundmatuid. Inimese asetumine tema kehastruktuurile absoluut võõrasse mõjukonda — milline looduse poolt määratud lindudele — ei jäta avaldamata mõju organismi talitussisse. Järsud ja suured kõrguse muutused, liikumine kolmedimensioonilises ruumis — õhus, kiire orienteerimise tarvidus uues olukorras — need kõik on erakordsed tegurid. Mitte iga inimene ei kõlba sellepärast lenduriks. Sest hakati sõja alul aru saama, — nii leidsid inglased, et esimese sõja-aasta jooksul hukkus 100 lendureist:

2 — sakslase käe läbi,

8 — lennukite ja mootorite rikete ning

90 (!) — enese puudulikkuse tõttu, sellest arvust 60 kehaliste häirete pärast. Nende kohutavate asjaolude selgumisel hakati lendureid valima eriti heast füüsilisest materjalist. Tulemusena osutus teise aasta lõpul kehalisist puudustest põhjustatud katastroofide arvu langemine 60% — 20 peale, ning kolmanda aasta jooksul kahanes see arv 12%-ni. Need andmed kõnelevad küllalt selget keelt. Pärast Maailmasõda hakati igas riigis rõhku panema lendava koosseisu tervisl. kvalifitseerimise peale ja töötati välja normid, mis pidid kindlaks määrama noormehe kehalist ja psühholoogilist kõlblikkust lennuteenistusse vastuvõtuks. Meil korraldatakse näiteks üks kord aastas lendava personaali põhjalikku järelvaatust kv. keskhaiglas arstide-eriteadlaste kaasabil ja igakuulist pealiskaudsemat vaatlust kohapeal väeosade arstide poolt. Mitmel pool välismaal, eeskätt Ameerika Ühendriikes, siis Inglismaal, Prantsusmaal, Itaalias, viimasel ajal ka Venes, on tekkinud katsejaamad ja teaduslised laboratooriumid ülesandega uurida lendude psühho-füsioloogilist toimet lenduri organismis. Viimase aastakümne jooksul on hoogsalt arenemas noor aviomeditsiiniline teadusharu; palju on avaldatud eksperimentaalseid töid, eriti kõrguse mõjust inimkehasele. Käesolevate ridade kirjutamisel kasutasin andmeid mitmesuguste uurimuste tulemuste kohta.

II.

Tähtsamaid tegureid, mis iseloomustavad lendu tema mõjustuse vaatekohast inimorganismi, on kõrgus. Enne Maailmasõda uuriti kõrguse mõjumeelikkude seas ja mäeekspeditsioonidest osavõtjate juures. Nende uurimuste tulemused omasid aviatsiooni hoogsal arengujärgul viimasele aktuaalse tähtsuse. Tuntuimad teadlased ja füsioloogid hakkasid avaldama suurt huvi ja osavõttu katsete korraldamises lendurite juures, et selgitada kõrguse toimet inimkehasele ja üksikuisse kehaelundesse. Kõrguse muutustel on tähelepanuväärsemaid momente õhuring, kuna temperatuuri langemine teisejärgulise tähtsusega. Inimene on harjunud elama atmosfääri rõhuga, mis vastab 760 mm. elavhõbeda survele. Baromeetrilise rõhu kahanemisel kannatab kõige enne ainevahetus, millest siis tähtsate elundite — südametegevuse ja hingamise häired omakorda tingitud on. Olluste vahetus kehas toimib üldjoontes

järgmiselt. Inimene tarvitab toiteaineid, mis saavad seedeorganite vahetalitusel ümbertöötatud ja algainetena vere- ning mahlateid mööda üksikuile keharakkele juure veetud. Neis väikseis töökodades ühineb osa toidu algaineid verest saadud hapnikuga, moodustades niinimet. põlemist, mille tulemusena kehas energiat tekitab soojuse ja kasuliku töö kujul, kuna teine osa rakule ehitusmaterjaliks läheb. Hapniku kontsentratsioon veres peab olema konstantne, mis võimalik ainult küllaldaselt õhuhapniku juurevoolul hingamismehanismi abil. Sissehingatav õhk tungib kopsuteid mööda kopsu kaugemaise osadesse — kopsu alveoleisse — mis on kaetud lugemata hulga verekapillaaridega (juussoontega) õhuhapniku vastuvõtuks. Veres lahustuv hapniku hulk oleneb selle partsiaalarõhust kopsu alveoleis. Siin on maksivad kaks füüsikaalset seadust: 1) gaasi lahustuvus vedelikus suhtub proportsionaalselt gaasi rõhule (Henri) ja 2) partsiaalarõhu seadus: gaasisegu puhul (näit. õhk) lahustub iga gaas eraldi vedelikus vastavalt protsentuaalse sisaldusele gaasisegus; parts. rõhu suurust määrab gaasisegu rõhu korrutis gaasi protsendiga. Näiteks, hapniku parts. rõhk $x = a \cdot b$, kusjuures a — barom. rõhk ja b — hapniku % õhus. Maapeal keskmistes oludes võrdub hapniku parts. rõhk $x = 760 \cdot 20,9 = 158,8$ mm. Kuna hapniku % õhus ühesugune, oleneb partsiaalarõhk ainult barom. rõhu muuteist. Siinkohal võrdlev tabel:

Kõrgus mtr.	Barom. rõhk mm.	Hapniku parts. rõhk mm.
0	760	158,8
500	713	149,8
1000	668	142,5
2000	587	124,5
3000	515	109,7
4000	450	96,6
5000	392	84,8
6000	340	74,0
7000	294	64,6
8000	253	56,0
9000	217	48,3
10000	186	41,6
12000	136	30,9

Suurem jagu maapealseid olevusi on kohastunud teatava barom. ja hapniku partsiaalarõhuga ning ainult üksikud lindude tõud kannatavad ses suhtes suuremaid kõikumisi. Nii näiteks, tõusevad kotkad mitte harva kuni 7000 mtr. kõrguseni õhku, kus atmosfääriline rõhk on kõigest 294 mm. ja hapniku parts. rõhk võrdub 64

mm. Mis puutub inimesesse, siis on näidanud täheldused alpinistide ja lendurite seas ning katsed hõrendatud õhu kambris, et tõsisemad tervise häired hakkasid tulema ilmsiks umbes 3000—4000 meetri kõrgusel ning 6000—8000 meetril muutusid juba hädaohtlikuks. Fränkeli ja Gepperti uurimused tõestasid, et hõrendatud kuni $\frac{1}{2}$ atmosfäärini õhus kahaneb verehapniku kontsentratsioon juba tunduvalt; õhurõhu langemisel alla $\frac{1}{4}$ atm. (8800 m. kõrgusel) järgnevat surm.

1862. a. tõusis tuntud metereoloog Glaicher oma abi Coxveile'i saatel aerostaadis õhku, kusjuures 9000 m. kõrgusel neil tekkisid nägemishäired ja alumiste lõpendite halvatus, 10.000 m. kõrgusel kaotas Glaicher nägemise ja langes minestusse; teine suutis veel tõusta kuni 11.000 m., mil tal halvatusid ülemised jäsemed, siiski õnnestus tal hammastega kinni haarata gaasiklapist ja maanduda.

Teine lennuajaloos klassiliseks saanud eksperiment toimus 1875. a., mil kolm õhusõitjat Crocé-Spinelli, Sivel ja Tissandier sooritasid oma saatuslikku katset õhupallis, mis lõppes esimese kahe surmaga. Eluläänud Tissandier aruandest loeme: „ $\frac{1}{2}$ tunni järel jõudsim 5300 m. kõrgusele, kusjuures mina hingasin 26 korda minutis (tavaline sagedus 15—18 korda min.), Crocé luges enesel minutis pulsilööke 120, Sivel — 155. Kehasoojus oli 37,9 (suus). 7000 mtr. kõrgusel heitis Sivel alla 3 kotti ballastiga. Õhupall tõusis kõrgemale. Me istusime liikumatult, järjest enam ja enam nõrkedes vaimliselt kui kehaliselt. Olime hea enesetunde juures ja ei mõtelnud hädaohule. Ma olin nii jõuetu, et ei jaksanud pead pöörata kaaslaste poole. Siis märkasid, et barom. rõhk kahanes 208 mm-ni, tahtsin ütelda oma kaaslastele, et oleme jõudnud kõrgemale 8000 meetrist, kuid keel ei paindunud; varsti minestusin... Tunni aja pärast ärkasid, Crocé ja Sivel olid juba surnud. Baromeeter näitas kõrgust 8600 mtr...“

Siin on huvitav märkida, et suurteil kõrgustel lendur subjektiivselt ei kannata hapniku puuduse all; enesetunne on tihti peale hea, kuid ootamatult võib järgneda minestus või osaline mõttetegevuse ja kehaosade halvatus. Nagu teadlased arvavad, on need nähted põhjustatud peamiselt ainult hapniku partsiaalarõhu vähenemisest. Veri ei saa mitte tarviliselt küllastuda hapnikuga, organismi koed ja rakud kannatavad hapniku puudust ja ei suu-

da omi ülesandeid täita — rida funktsioonihäireid on selle tulemus.

Eestkätt leiame muutusi südame tegevuses. Süda on kõige tundelise redikaator hapniku puuduse vastu ja reageerib sellele oma rütmi kiirendusega. Pulsi kiirenemine (= südame kontraktsioonide sagedus) on konstateeritav juba vähese hapniku rõhu langemise puhul siis, kui isegi veregaaside analüüs ei suuda veel hapniku kahandust kehas kindlaks teha. Selles nähtes väljendub südame kaitsetoiming, kompenseerida hapniku puudust kontraktsioonide (kokkutõmmete) kiirendusega. Esimesi täheldusi leiame Gay-Lunac'ilt aastal 1803, kes tõustes õhupallil 4000 m kõrguseni konstateeris enesel pulsi löökide kiirenemist 62 pealt 80-ni, tema saatjal koguni tõusis puls 111-ni minutis. Vivenut leidis enesekatsetustel hõrendatud õhukambris, milles barom. rõhk osutus 434 mm (mis vastab 4.470 mtr. kõrgusele) pulsi kiirendust 80—105 peale. Rõhu suurendamisel seevastu langes puls hariliku normini, samuti kunstliku hapniku sissehingamise järel. Seega näitas katsete tulemus, et pulsi muuted on vastuproportsionaalsed baromeetrilise rõhule, mis selgub ka juuresolevast diagrammist (dr. Sergejevi järel. V. lhk. 1099).

Mainitud eksperimentidel on katsealused viibinud täielises rahu, kehaliste liigutuste sooritamisel muutub pulsi rütm veelgi kiiremaks.

Vererõhu suhtes ei ole uurimuste resultaadid üksmeelsed, mis oleneb nähtavasti toimitud katsete oluliste tingimuste lahkuminekust. Osa teadlasi kaldub arvamisele, et lendude mõjul tõuseb üldiselt vererõhk, teised jälle ei ole suuremaid muutusi täheldanud.

Mis puutub südamelihasse, siis reageerivad see lennutöö peale kerge suurenemisega, analoogiliselt sportsüdamele. Vitny arvab, et südame muskulatuur hapniku puuduliku juurevoolu läbi kannatab, nii kui iga teine kehaelundki. Suurtel kõrgustel üle 4—5000 mtr., nõrga vastupanujõuga südameil märksa varem juba, on äärmilised minestused võimalikud (v. ülaltoodud näit.), mis võivad olla põhjustatud südamelihase ja vereringe osalisest halvatuses ja selle tagajärjel tekkinud peaaju veretusest. Vereringvoolu organite nõrkusel on iseloomustavad tunnused: näo kahvatumine, külm higi, väsimustunde tekkimine lihastes, lihaste värisemine, pulsi kiirendus alul, pärast aeglustumine.

Praegu pannakse igal pool, ka meie lennuväes, väärilist rõhku lendava personaali vastupidava südame ja elastilise veresoonestiku peale. Südame laiendid, ka südamenärvide häired (raskemal kujul) ja eriti veel veresoonte kõvendused (nagu lubjastus) raskendavad südame normaalset funktsiooni ning nende olemasolul tuleb lennutööst keelduda.

Verekoosseisus on huvitavaid muutusi tähele pandud, nimelt rikastumist vere punaliblede näol. Viimased, õieti nende tähtsaim osa — hemoglobiin — on hapnikukandjaid veres, milleta igasugune organi ja raku elutegevus võimatuks osutub. Punaliblede arvu kahandus veres annab tuntud verevaesuse või kehvvereuse pildi. Ammu juba oli teada, et kõrgetel mägedel elavil on vere punaliblede arv suurem, kui harilikudel madalmaa elanikel. Kestvam lendamine (vähemalt mõned kuud) kutsub analoogilisi muuteid verekoosseisus esile, mis võivad püsima jääda veel mitu kuud peale lendude lõpetamist. Füsioloogiliselt ei ole suudetud seni ühtlast seletust mainitud nähtele anda, enamjagu uurijaid vaatab sellele, kui teatud kompensatoorse tegevuse organisatsioon hapniku puuduse vastu.

Hingamise elundid reageerivad atmosfäärilise rõhu langemise peale nii kui südame töögi. Hingamise rütm muutub eestkätt sagedamaks, teiseks ka sügavamaks, mis on samuti loomulik kaitsetegevus õhuhapniku kahanduse vastu. Need muuted avalduvad alles suuremail kõrgustel, nii leidis Lortet j. t. 4000 mtr. juures hingamissagedust tõusvat tavaliku 16—18 asemel 24—26 peale. Keskmiselt tarvitab inimene iga hingetõmbega ½ liitrit õhku, minutis vastavalt 8 liitrit. Schneider leidis, et hea reaktsioonivõimega lenduril kasvab hingamissügavus 3—10 ltr. võrra, olenedes lennu kõrgusest. Üldiselt võib ütelda, et hingamiseldite intensiivsemat tööd võib selgesti konstateerida alles hapnikurõhu langemisel ¼ võrra normaalseisust, s. t. umbes 2500 mtr. kõrgusel; rõhu kahandusel pooleni, mis vastaks ligikaudu 5000—5500 meetrile, kasvab hingamissagedus ja sügavus juba suurel määral; hingamiskeskuste halvatus — järelikult ka surm, järgneb hapniku parts. rõhu vähenemisel kuni ¾ võrra normist, see oleks umbes 8800 mtr. kõrgusel.

Mida järsu m a l t atmosfääriline rõhk kahaneb, seda akuutsemad on ärrituse nähted hingamise aparaadis (kiiremad ja sügavamad hingetõmbed) ja seda järsum

on ka üleminek halvatusesse; toimib lennuki tõus seevastu pikkamisi — tekkivad hingamishäired ka palju aeglasemalt. Suurt osa etendab loomulikult treening. Vana kogenenud lendur reguleerib hingamist automaatselt, ta hingab ühetasaselt ja sügavasti, kuna algaja juba vähema kehaliiugutuse juures, mõne eseme teravamal fikseerimisel, eriti psüühilisel ärritusel hingamisrütmi teadmatult muudab või hingamist kinni hoiab; soliidima kõrguse puhul võib see hingamisraskusi, hingeldust põhjustada, mis omakorda lenduri sise- ja välistasakaalu kõigutab ja teda ebakindlaks teha võib.

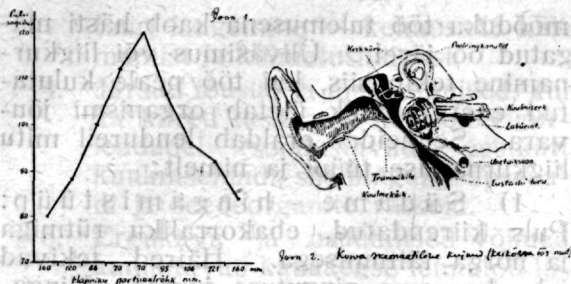
Ergukavasse ja lihastikku toimib hapniku puudus õige tunduvalt. Juba kerged pingutused põhjustavad kiiret kehalihaste väsimust. Sõjaolukorras, õhuvõitluses, kus vaja tõusta kõrgemasse õhupiirkonda ning sealjuures mitmekesiseid kehaliiugutusi sooritada, näit. kuulipildujaga või fotoaparaadiga askeldada, tekitavad need harilikult vähepingutavad liigutused juba suurt väsimust. Füsioloogilised uurimused on tõestanud, et kerge hapniku puudus (parts. rõhu langemisel 160—120-ni) mõjub organismi toiminguise erutavalt, kuna suurem puudus alles halvavalt toimib. Bert arvab, et lennule mitte üle 2000 mtr. (bar. rõhk = 587, hapniku parts. r. = 124), liiatigi kui ta lühikest aega vältab, on teatud vaimline ja kehaline värskus iseloomustav, millist nähet ta söehapu gaasi ja teiste lagunemisainete intensiivsema eritusega kehas, mis nagu puhastaks organismi kudesid, seletada tahab. Suuremail kõrgustel aga saavad inimese neuropsüühilised võimed pidurdatud, jõuetuse tunne ja apaatia on karakterilisemaid sümptome; otsustusvõime kaob, mis lendurile saatuslikuks võib saada. Dr. Schnell kõneleb juhtumist sõjas, kus õhulaev tõusis kõrgele õhku kavatsusega vaenlast rünnata; 7000 meetri kõrgusel lakkasid mootorid töötamast, meeskond aga oli apaatne, tal nagu puudus tahe mootoreid järelvaadata ja tarvitsi parandusi ette võtta; sattudes madalamasse õhukihtesse, kadusid need vaimlised lõtvuse tundemärgid. Peaaju funktsioonide rikked on tingitud peaaju rakkude toitmisest hapnikuvaese verrega.

III.

Madalal barom. rõhul on ülal vaadeldud nii nimet. biokeemilise mõjuri kõrval ka teine — m e h a n i l i n e, milline avaldub suuritel kõrguste kõikumistel, kui ka järsu-

del tasakaalu muutustel vigurlendude sooritamisel. Vanad uurijad (jesuiit Acorta, Alex. von Humboldt j. t.) täheldasid juba tõusudel kõrgetele mägedele või õhku näo ja silmade tugevat punetust, ninast verejooksu, vereköhimist jne. Nende nähete põhjuseks on hapnikurõhu kahandus kopsupõiekestes, kui ka hõrendatud õhu mehaaniline toime. Viimasele antakse järgnev seletus. Füüsikaalse seaduse (Oaltoni) järel toimib väline rõhk vedela ehk poolvedela massi peale igas suunas ühetasaselt, järelikult ei tarvitse teatud välisrõhk inimkehas (kui sarnastada teda kompaktselt vedela massiga) sugugi muutusi põhjustada. Kuna aga kehas on palju õhuga täidetud koopaid, millised ühenduses välisõhuga, peab arvestama ka barom. rõhu puht mehaanilist efekti. Vastandiks vedelikele, muudavad gaasid oma mahtu tunduvalt igasuguse rõhukõikumiste puhul, nimelt vastuproportsionaalselt rõhule. Tuntud uurija Bert tegi omapäraseid katseid kaladega. Teatavasti üjub kala oma õhuga täidetud ujumismullikese abil. Atmosfäärilise rõhu järsu suurendamise peale vajus kala kiiresti põhja, vahendades seda tõusis ta veepinnale. Vähendades veelgi rõhku, tavalise 760 mm pealt 120-ni, konstateeris Bert ujumispõie lõhkemist kalal, konnade juures rebenesid kopsud, mahu langes suust välja, kogu konnaõhu oli pundunud; koortel nähtus tugev kõhupaisumine küll, mao-soolte lõhkemist aga ei järgnenud, sest loomad lämbusid enne hapniku puuduse kätte. Seletus on lihtne: barom. rõhu järsul kahandamisel ei leidnud kehaõoneid täitev gaas väljapääsu, füüsikaalse seaduse järel tõusis äkki tema maht ning põhjustas mahtunud nähte.

Inimkeha õõntes, neist tähtsamad: mao-soolte trakt, kopsud ja keskkõrv, on õhk tasakaalus barom. rõhuga ja viimase järsud kõigutused võivad tekitada mitmesuguseid haiguslikke sümptome nende organite juures. Pikaldane tõus ja maandumine ei avalda seevastu peaaegu mingit toimet mehaanilises mõttes. Keskkõrval (V. joonis lhk. 1099) on kaks suuremat kanali; üks neist moodustab kuulmekäiku ja on keskkõrvast eraldatud trummi-kile läbi, teine — Eustachi toru, on ühendatud suu — kurgu koopaga ja selleläbi välisõhuga. Ohusurve keskkõrvas on tasakaalustatud atmosfäärse rõhuga Eustachi toru kaudu, mille läbi õhk vabalt kurgust keskkõrva saab voolata. Kui ta ummistunud on, mis näit.

Jooni 2. Kõhukõõne ja südamekõõne vaheline suhe (Kõhukõõne üs. mül)

juhtuda võib kurgukatarri, angiina ja ka liht nohu puhul, võivad välisrõhu järsud kõikumised õhusurvet keskkõrva-koopas kas suurendada või vähendada, trummikile paindub sisse- või väljapoole ja rida ebameeldivaid sümptomeid on tulemuseks, nagu kumistamine kõrvus, „lukus“ olemine, peapööritused ja peavalud. Eriti tugevad on need nähted kiirel maandumisel, trummikile võib isegi suure rõhudiferentsi tõttu rebeneda. Pikkamisi, lendamisel aastate viisi, tekivad kuulmisorgani häired; teatavasti on suur osa vanemaid lendureid nõrga kuulmisega (analoogilist nähet leiame ka suurtükiväelastel), mille tekkimist peale rõhudiferentsi ka alaline tugev mootori põrisemine soodustab.

Mao-soolte kanalis on seedeprotsessi tagajärjel normaalselt juba rohkesti gaase. Baromeetrilise rõhu langemisel laienevad need, avaldades rõhumist naaberorganite peale: esmalt kopsudele, siis maksa, põie ja veresoonestikule. Suurel kõrgusel väljendub see hingematmise ja hingelduse kujul ning mõjutab vähemal määral ka südame tegevust ja teisi elundeid. Kopsudes enestes ei põhjusta atmosfääri rõhu kõikumised sellast rõhumuutust, kui tähendatud õontes — keskkõrvas ja seedetraktis, kuna kopsude ühendus välisõhuga teostub palju laiema torustiku kaudu. Sümptoomid, nagu hingamisrütmi kiirenemine ja hingeldused on põhjustatud seega hapniku kontsentratsiooni kahanemisest veres ja peale selle ka mao-soolte laienenud gaaside rõhumisest vahelihale ja ühtlasi kopsudele.

Rõhukõikumiste kõrval peab arvestama ka õhutemperatuuri diferentsiga, mis ulatub sageli kõrguselendudel kuni 30°. Keskmise atmosfäärilise soojuse langemine tõusudel on järgmine:

1—2 km kõrgusel langeb temp. 1°C võrra iga 300 m järel; 4—6 km kõrgusel 1°C võrra iga 200 m järel; 7—9 km kõrgusel 1°C võrra iga 100 m järel; 10—13

km kõrgusel jääb õhutemperatuur konstantseks ja nimelt suvel 62° alla nulli ja talvel — 71°. Madalast temperatuurist tingitud häired võivad olla kaheksugused: kas ainevahetuse (põlemisprotsesside) kiirenemine organismis, mis suurendab hapniku vajadust kehas ja seega viimase puudusest tingitud häireid esile toob (suuremail kõrgustel peamiselt) ja teiseks külmumisnähtuste tekkimine. Mitte hrulduseks pole juhtumid, kus lendur külmavõetud kehaliikmetega, eriti näoosadega, maandub. Välismaail tarvitatakse külmumise vastu erisalve, millega nägu ja käsa paksu korruga kaetakse. Madal õhutemperatuur, peamiselt selle järsud kõikumised nõuavad lendavalt personaalilt harjumust ja suurt vastupanujõudu. Me leiame seetõttu lendureil sageli tüübilisi külmetushaigusi, eeskätt kurgukatarre ja angiine, kopsuteede põletikke (bronhiite), siis maosoolte katarraalseid nähte jne. Sagedal kordumisel võivad need, enamasti küll mööduva tendentsiga haigused ka tõsisemate tervishäirete pinda valmistada, nagu kopsu- ja kopsukelme põletikule ning tuberkuloosile, mille olemasolu aga juba lenduri diskvalifitseerimise küsimust esile kutsub.

Nüüd mõned sõnad lendude mõjust inimese meelele ja tundepeale. Kuulmisest v. eelpool. Nägemisorgani talitussis põhjustab kõrgus mõningaid muuteid, need on Wilmer'i ja Berens'i järel suuremad isikuil mitte normaalsete silmadega. Suurel kõrgusel olevat binokulaarne (kaheksilmaline) nägemispõld piiratud, terveteil isikuil 7% võrra, mitte normaalse nägemisfunktsiooniga aga koguni 50% võrra. Silmade koondumisejõud (akkomodatsioon) on väiksem, mis pannakse silmalihaste väsimuse arvele. Nägemisteravus muutub pikka lennutöö järel ka nõrgemaks.

Palju on kirjutatud lenduri tasakaalu- nii nim. vertibulaar-aparaadist, mida moodustavad sisekõrva poolringi-kanalid ja labürindi osad. Kuigi selle organi korrapärane tegevus lennutöö jaoks tingimata vajalik on, ei oma ta erilisi eesõigusi teiste elundite suhtes, nii kui seda mõned aastad tagasi, näit., arvati. Uurimused ei ole haiglasi muuteid tasakaaluorganis lendude mõjul tähele pannud.

IV.

Seni oli jutt kõrguse ja selle erisuste — hapniku partsiaalrõhu kahanemise,

atmosfäärse rõhu mehaanilisest, lõpuks temperatuuri mõjust inimese organismi. Jääb järele küsimus — lennukiiruse ja tuule toimest. Propellerist tingitud õhukeeris tekitab väga tugevat õhuvoolu, mis end lenduri suhtes ebameeldivalt tunda annaks, kui viimane vastava kate läbi mitte kaitstud ei oleks. Pea kõrvale pööramisel aga võib tugev õhuvool tema ninasõõrmed kinnisuruda, suu lahti olekul ei saa lendur seda kergesti enam sulgeda. Vanemad oletused ja väited tuule erimõjust hingamiseluandesse, ei leia uue ajal kinnitust.

Mis puutub lennukiirusesse, siis on küsimus selle mõjust inimkehasele enam teoreetilist laadi. Lennu puhul otsesuunas ei ole praegu piirjoont teada, millest üleastumine tervishäireid tekitaks. Pöörrete juures suure kiirusega aga võib tsentrifugaaljõud muutusi vereringes põhjustada, naguaju verevaesust ja veretust, mis peapööratuse, mõistuse tumenduse ja isegi minestuse kujul võib väljenduda. Garçon konstateeris koerte juures, milliseid ta katsetas pöörlevas ringis kiirusega 4—6 ringi sekundis, peaaegu vigastusi, tingitud ajude veretusest, nagu lahkamisel pärast selgus. Küsimus on praegu lahtine, kui suur peab olema lennukiirus, et tsentrifugaaljõud häirivalt tervisesse toimiks. Bauer arvab, et lendur vaevalt suudaks väljakannatada kiirust üle 300 miili tunnis, järsude pöörrete juures.

Lõpuks vaatlen nähteid lenduri psüühofüüsilises struktuuris, põhjustatud kestvamast lennutööst. Kauaaegse lennutöö järel võivad väsimuse ja liigkurnamise sümptoomid ilmestuda. Inglased leidsid, et lahingtegevuse pingutused piiravad lenduri tööhulka umbes 150—300 tunniga, siis järgnevat ajutine või jäädav töökõlbmatust (lennutööle). Burly arvab, et iga lend on teatud mõttes väsitav, sest nõuab suurt tähelepanukoondumist, see väsimus olevat vastuproportsionaalne piloodi osavusele ja masina omadusele. Ta loeb tähtsamaks psühholoogiliseks momendiks lenduri üksildust lendamisel. Dudley jälle oletab, et ergukava väsimus on tingitud: 1) indiviidi temperamendist, 2) töö iseloomust ja masinatüübist, 3) ilmastiku ja 4) aerodroomi tingimustest. Väsimus avaldub subjektiivselt lihaste lõtvuse ja jõuetuse tundmuses ning lõpuks unisuses, objektiivselt on konstateeritav töövõime kahandus. Loomulik väsimus

mööduka töö tulemusena kaob hästi magatud öö järel. Üliväsimus või liigkurnamine tekib siis, kui töö peale kulutatud energia hulk ületab organismi jõuvara. Schneider eraldab lendureil mitu liigkurnamise tüüpi ja nimelt:

1) Südamehingamistüüp: Puls kiirendatud, ebakorraliku rütmiga ja nõrga täitumisega. Häired tekivad juba kergema pingutuse juures. Hingamine on pealiskaudne ja kiire, lõpendid (käed, jalad) on külmad ja sinakat värvi.

2) Närviline tüüp: halb tasakaal, sõrmede, käte ja silmalaude peen värisemine. Järsu ärrituse puhul (näit. mõne asja kukkumisel) kokklemine ja lihastõmbed. Une häired.

3) Lihastüüp — lihastiku lõtvus ja nõrkustunne kehas.

4) Seedehäired, kõhulahtisus kerge ärrituse korral. Ülitundelikkus.

Liigkurnamise põhjused lendureil on mitmesugusemaid; eestkätt meele-elundite ja ergukava tugevad ja kestvad pingutused lennuajal, teatud psüühilised erutused masinate häirimisel, õnnetusil jne. On täheldatud, et lendamine üle 3—4 tunni päevas raskeid väsimussümptomeid võib põhjustada, samuti kestvad lennud igapäev. Mitmete eriteadlaste arvamusel soodustab ka vahetpidamata aerodroomil viibimine ja sellest tingitud monotoonus kehalise ja vaimlise lõtvuse tekkimist, soovitatakse lenduri tööpäeva piirata ja rõhku panna vahelduvate sportlike harjutuste ja mängude peale.

Kokkuvõte.

1. Lendamine esitab inimese kohastumisvõimele rida erinõudeid, millele mitte iga organism ei vasta. Lenduri psüühofüüsiline valik on tarvilik.
2. Lendudel etendab iseloomustavat osa kõrgus. Häiriv toime avaldub alles suuremail kõrgustel, 2000—3000 m alates. 5000—6000 m juures on lenduri tervis tõsiselt hädaohus. 8000 m kõrgusel võib järgneda surm.
3. Tõusudel põhjustab: a) atmosfäärse rõhu kahanemine — hapniku partsiaalrõhu langemist kopsudes ja verehapniku kontsentratsiooni vähenemist, millest kõrguslendude puhul esinevad tervishäired peamiselt tingitud on ja b) õhu tempera-

tuuri langemine — kehaosade külmumist ja külmetushaigusi.

4. Järsud tõusud ja maandumised, kui ka kiired tasakaalu muuted vigurlendudel soodustavad eestkätt kuulmiselundi, siis hingamisaparaa- di ja seedeorganite rikkkeid.
5. Ergukava ja psüühilised võimed kannatavad kauaaegse lennutöö lä- bi. Viimane põhjustab organismis liigkurnamise nähteid.

Küsimus, kui kaua võib lendur töötada omal kutsealal, kuni

ta sellele kõlbmatuks osutub, ei leia kerget vastust. Autoriteetide arva- mised on lahkuminevad. See on loomulik, sest lenduri tervisline seisand on indivi- duaalne, seda mõjutavad lennutöö spetsi- fiteedi kõrval suurel määral konstitutsio- naalsed omadused, elutingimused ja lõ- puks isiklik eluviis. Vanuse toime näge- misfunktsioonisse, vereringesse ja ergu- kavasse põhjustab lennutöö harrastajail nooremas eas, seega varemini töö kõlbma- tust, kui teiste kutsealade esindajate juu- res. Üldiselt arvatakse, et lendur ei to- hiks üle 10—15 aasta lennata (Bauer).

Mobilisatsiooni tsentrumid Prantsuse sõjaväes.*)

Üheaastasele teenistusele ülemineku kaasas on Prantsuse sõjaväe organisat- sioonid maksma pandud uus, senisest ja teistes sõjavägedes maksvatel täielikult erinev, mobilisatsiooni ettevalmistamise ja teostamise kord. Uuendus on rajatud põhimõttele — eraldada üksikest täieli- kult rahuaegse sõjaväe kolm põhiala — väljaõpe, piirikate ja mobilisatsiooni ette- valmistamine.

Nagu nähtud vaieldustest parlamendis ja kirjutusist sõjaajakirjanduses, osutub põhimotiiviks soov ühte osa väeosi pü- hendada täielikult väljaõppe tööle, selleks temalt ära veeretades mured mobilisat- siooni ettevalmistamise ja katte aladel.

Teisest küljest on tahetud alla kriipsu- tada ka seda tähtsust, mis on mobilisat- sioonilistel töödel lühikeseajalise teenistuse kestvuse juures. Lühikesest teenistuse ajast olenevalt vähenevad alalised kaad- rid, mis hõlbustaksid mobilisatsiooni teos- tamist. Kaadrite vähesust peab kom- penseerima mobilisatsiooniliste tööde teos- tamise põhjalikum ja täpsem ettevalmis- tus.

Prantsuse uues sõjaväe organisatsoon- nis on mobilisatsiooni ettevalmistamiseks ette nähtud iseseisvad organid — mobili- satsiooni tsentrumid. Nende ülesanne- teks on:

- sõjajalale asetada rahuajal olevad väeosad ja asutused,
- moodustada osalise kaadri abil ja ka ilma selleta üksusi reservväe- lastest,

— komplekteerida territoriaal üksusi ja asutusi.

Loetletud väeüksuste ja asutiste mobi- liseerimiseks mobilisatsiooni tsentrumid on kohustatud:

- koostama ja pidama mobilisatsiooni plaane,
- jaotama arvel olevaid inimesi, va- rustust ja loomi ning neid arves- tama,
- hoidma ladudes, valitsema ja val- vama mobiliseeritavate üksuste jaoks vajanevat varustust, välja- arvatud sarnased materjalid, mille alalhoidmine nõuab erilisi sissesea- deid.

Mobilisatsiooni korral on mobilisatsoon- ni tsentrumid kohustatud tagama nende väeüksuste sõjajalale asetamise, mille mobi- lisatsiooni nemad ette valmistasid.

Samal ajal, kui esitati parlamendile uue organisatsiooni seaduse kava, asuti ka üksikutes kohtades selle organisatsiooni katsetamisele. Katsetamise objektidena asutati 1925. a. ka 2 mobilisatsiooni tsent- rumi — üks jalaväe ja teine suurtükiväe. Kaheaastalise katsetamise tulemused õigustasid 1927. a. jaanuaris asuda juba 29 tsentrumi moodustamisele, mis paigume- sid kõigis 21 sõjaväeringkonnas, 1—3 igas ühes. Uuele süsteemile üleminek teostus järk-järguliselt kuni 1928. aasta suveni, kus tema maksvusele pääsis kogu sõja- väes. Selleks ajaks oli moodustatud kuni 300 peatsentrumi. Pärast seda on olnud mitmesuguseid ümberkorralamisi samades piirides ja ka on asutatud abitsentrumid.

Igal väeliigil on oma mobilisatsiooni tsentrumid. Nõnda leiame jalaväe, suur-

*) Les centres de mobilisation. Monnier, ca- pitaine d'administration de l'intendance militaire. Paris, 1929.

tükiväe, ratsaväe, inseneriväe, õhulaevanduse, lennukiväe, soomusväe ja vooori mobilisatsioonid.

Juhul, kui ühel mobilisatsioonikeskusest on ülesandeks mobiliseerida väeüksusi mitmes kohas, siis asutatakse temale abitsentrumid igasse kohta, kus tema kompetentsi kuulub moodustada väeüksusi või nende allüksusi. Ühel peatsentrumil on maksimumaalselt 3 abitsentrumi. Nõnda jalgaväe mobilisatsiooni tsentrumil nr. 62, mis asub Commercy's, on abitsentrumid Bar-le-Duc'is, Lérouville's ja Saint-Mihiel'is.

Juhul, kui peatsentrumist lahushoitav varustuse hulk on liiga vähenenud abitsentrumi asutamiseks, siis määrab peatsentrum sinna ainult inimesi varustuse korrahoidmiseks ja valvamiseks.

Mobilisatsiooni tsentrumite koosseisud on mitmesugused, olenevalt väeliigist, töörohkest ja ka abitsentrumite arvust. Peatsentrumi normaal koosseisuks võib lugeda: 1 vanem ja 2 nooremat ohvitseri, 3 allohvitseri ja 2 sõdurit, ning peale selle sõjaväe agente (eraisikud) — peaagente — 2, agente 8 ja allagente — 11. Abitsentrumis on 1—2 nooremat ohvitseri, 1—2 allohvitseri, 1—2 sõdurit, 2—3 agenti ja 1—3 allagenti. Peale selle palgatakse tarbekorral ajutise tööjõuna eraisikuid töölisi. Nagu koosseisudest nähtub, on need võrdlemisi suured.

Mobilisatsiooni tsentrumid on territoriaalsed asutused ja alluvad ka territoriaaljuhtidele — sõjaväe ringkonna ülematele ja nende allorganitele.

Sellest aga on erandeid. Kui mobilisatsiooni tsentrumid asuvad väeüksuste piirkonnas, siis alluvad nemad viimastele. Abitsentrumid, kuigi nad asuvad võõra väeüksuse piirkonnas, alluvad siiski oma väeüksusele. Tsentrumid, mis on rakendatud ainult tegev-väeüksuste mobiliseerimisele, alluvad neile ka täielikult.

Iga sõjaväeringkonna ülem on täiel määral vastutav tema ringkonnas mobiliseeritavate väeüksuste mobilisatsiooniliste ettevalmistuste eest ja on kohustatud neid töid juhtima.

Väekoondiste ülemad, kelle piirkonda kuuluvad mobilisatsiooni tsentrumid, on kohustatud isiklikult nende töö järele valvama, olles alati nende poolt tehtavates mobilisatsioonilistes töödes täielikult kursis. Nemad on vastutavad, et töö tehtaks meetodiliselt ja et tööd oleksid igal momendil teostamisvalmis. Vastavad väeüksuste ülemad ei pea piirduma inspektori

ülevaatusega, vaid peavad palju sagedamini neid külastama.

Oma vaatustel pühendavad väeüksuste ülemad mobilisatsiooni tsentrumites tähelepanu järgmistele küsimustele:

a) Mobilisatsiooni ettevalmistamine:

- mobiliseeritava üksuse nimelise koosseisu kontrolli korraldamine, allohvitseride, eriteadlaste ja kaadri jaotamine;

- mobilisatsiooni plaanide pidamine; tsentrumil peab olema oma plaan ja plaan mobiliseeritava väeüksuse jaoks;

- korraldused tagavaraväelaste ja rekvireeritud loomade vastuvõtmiseks;

- varustuse alal mobilisatsiooni tagavarade alalhoidmine ja nende väljandmise kord;

- korraldused mobilisatsiooniliste sadaduste hoidmiseks.

b) Mobilisatsiooni tsentrumi sisseade:

- tsentrumi isikliku koosseisu kasutamine (ohvitserid, kaadri sõdurid, agendid ja palgatud töölised);

- töödeks palgatavatele töölisele tasuta maksmiseks ettenähtud krediidide korraldamine;

- mobilisatsiooni tagavarade värsendamise kord;

- tsentrumi distsipliin; personali teenistusekäik;

- tsentrumi vahetevõtte tegev-väeüksusega.

Ülemad, kelle väekoondistesse kuuluvate väeüksuste mobilisatsiooni plaane tsentrumid kokku seavad ja peavad, on kohustatud ennast asja kursis pidama neile alluvate väeüksuste ülemate ettekannete põhjal.

Tehniliste väeliikide üldjuhte kohustab sõjaminister mõnel juhul kontrollima tsentrumite mobilisatsiooni ettevalmistamise töid. Peale selle on tehniliste väeosade ülemad kohustatud valvama tsentrumites alal hoitava tehnilise varustuse hoidmise korra järele.

Mobilisatsiooni tsentrumi ja selle tegev-väeüksuse ülema kellele tsentrum valmistab plaani, suhted piirduvad peamiselt järgmistele küsimustega:

- mobilisatsiooni tsentrumi komplekteerimiseks väeüksusest rahuajal antavad kaadrid;

- tegev-väeüksustest mobilisatsiooni korral eraldatavate kaadrite jaotamine uute formatsioonide vahel.

Tegevväeüksuse ülema mobilisatsioonilises olukorras teadlikuks hoidmiseks saab tema tsentrumilt ja hoiab alal:

- ärakiri mobilisatsiooni plaanist,
- väeosadele antavate tegevväe ohvitseride, allohvitseride ja eriteadlaste kui ka reservist antavate täienduste koosseis.

Juhul, kui väeüksuse ülemal pole võimalik isiklikult teostada väeüksusele määratavate reservväelaste nimelist kontrolli, saab tema kontrolli tulemustest ärakirja. Mobilisatsiooni tsentrumi ülem saab aeg-ajalt väeüksuse ülemale kõik täiendavad andmed, mis on vajalikud temal olevate dokumentide olukorrale vastavateks hoiuks.

Ohvitseri määrab mob. tsentrumite koosseisu kindralstaap ja allohvitseri — kohapealsed väekoondiste ülemad.

Iseseisvat majapidamist tsentrumitel ei ole. Sõdurid on toidul väeüksuste juures. Sõjaminister määrab kindlaks, missuguse väeüksuse juure majanduslikult kuulub üks või teine mob. tsentrum.

Tsentrumi ohvitserid ja allohvitserid võtavad karnisoni vahiteenistusest osa, kuid nende väeosade siseteenistusest, kuhu kuuluvad toidule, osa ei võta.

Ringkonnaülema korraldusel võtavad ohvitserid ja allohvitserid osa mõnedest manöövritest ja karnisoni õppustest. Reservväelaste kokkukutsumise korral kasutatakse tsentrumite ohvitseri nende kaadriks.

Allohvitserid võivad mob. tsentrumites teenida 55—60 aasta vanuseni. Nooremaid kui 37-aastaseid allohvitseri on keelatud spetsialiseerida tsentrumite teenistuse alal, vaid neid komandeeritakse tsent-

rumitesse teenistusse ainult ajutiselt. Vanemad kui 37-aastased allohvitserid määratakse lõpulikult tsentrumite teenistusse. Komplekteeritakse tsentrumi esijoones rivi- ja sõduritega.

Mob. tsentrumites teenivatele on kohustavad lühikeseajalised staažid väeüksustes ja asutistes. Ohvitseri määratakse staažile ringkonna staabi, rekruteerimise büroo, mõne pargi või ladu juure. Allohvitserid ja agendid, kes on rakendatud mitmesuguse varustuse korrashoiule (laske- ja optilised, topograafilised vahendid jne.) käivad mõnepäevalistel staažidel vastavates väeüksuste lades. Neid komandeeritakse ühtlasi ka ringkonnas korraldavatele vastavatele kursustele.

Sõjaväe agente ja allagente kasutatakse kirjutajate, arveametnike ja la-duvalitsejate kohtadel.

Agente määrab teenistusse sõjaväe ringkonna ülem. Kui agentideks astuda soovijaid on piiratud arvul, siis on nende palkamisel mob. tsentrumitel väeüksustega võrreldes eesõigus. Juhul, kui ei peaks leiduma agente vajaneval määral, asendatakse neid sõduritega.

Agendid ja allohvitserid mob. tsentrumites alluvad ohvitseridele, kuid allohvitserid ja agendid üksteisele kunagi ei allu; erandiks on ainult need juhud, kus abitsentrumi ülemaks on allohvitser.

Alalise koosseisu kõrval kasutatakse mob. tsentrumite tööjõuna eraisikuid mehi kui ka naisi ajutistel suurematel töödel, kui on suurte ja raskete asjade pakkimine, puhastamine, õlitamine ja vedamine.

M. T.

Poola elust.

2. oktoobri-kiri Varssavist.

**Poznani näituse lõpp.
Seimi kokkukutse eel.
Eelarve.
Marssal J. Pilsudski.
Pidustusi Pulaski auks.**

Lõppes ülemaaline Poznani näitus. Piduliku lõpuaktuse toimus 30. sept. s. a. peaminister K. Svitalski näituse peahoone valitsuse liikmete, kõrgema administratsiooni ja näituse juhatuse osavõtul.

Praegu tehakse kui ajakirjanduses nii majanduslikkes ringides näituse lõpukokkuvõtteid. Näituse tulemused kui rahaliselt nii arvuliselt loetakse positiivseiks. Viie kuu jooksul on näitust külastanud 4½ miljonit inimest, sealjuures kaaluv protsent väljamaalasi. Üksi Tšehhoslovakiast käis näitusel 70.000 vaatajat. Näitust külastas mitmest riigist kokku üle 20 ametliku delegatsiooni igati vastava ministri juhtimisel. Nii et Poznani näitus täitis hiilgavalt oma ülesande — olla Poola majanduse saavutiste propa-
gandaks.

Mis puutub näituse rahalist külge, siis

oletatakse (rahaline lõpukokkuvõte veel puudub), et näitus enese kulud on tasunud.

Poola siseelu küsimustes valitseb endiselt elavus. Kui valitsus, nii poliitilised parteid valmistuvad ette Seimi eelarve istungiteks, mis algavad oktoobri lõpul. *)

Opositsiooni rühmad püüavad omavahel ühinemisele. Kuigi see nende püüd kannaks vilja, enamust Seimis nad sellega ikkagi ei saavuta. Opositsioonilt tahetakse Seimis esineda ettepanekuga valitsusele umbusalduse avaldamiseks.

Valitsus omalt poolt töötab energiliselt majanduse lu korraldamise alal ja võitleb rahanduse kriisiga, mis Poolas annab enast samuti teravalt tunda kui kogu Euroopas. Viimasel ajal on pandud maksim rida korraldusi riigi kulude vähendamiseks. Rahaminister *Matuſhevski* erinõupidamisel peaministri juures seletas, et valitsuse tegevuses kõikjal peab mõõduandev olema kokkukõõu põhimõte. Uus eelarve on juba üldjoontes valminud, vastab umbes käesoleva aasta eelarvele, s. o. 2.900.000.000 zloti (ca 122 miljardit senti).

Avalik arvamine oli viimasel ajal tõsiselt alarmeeritud teadetest Marssal *J. Pilsudski* tervisliku seisukorra kohta. Nagu teada, Marssal viibides Nemani kaldal asuvas *Druskeniki* kuurordis, haigestus kül-

*) Kiri on saadetud Varssavist 18. okt. s. a., seega kajastab nüüd juba sündinud fakte.

metuse tagajärjel, mis pärast oli sunnitud loobuma avalikest esinemistest. Koos sellega ei saanud ta võtta osa Vilno ülikooli 350 a. juubelipidustustest, ehkki Vilno ülikool, mille ta 1919. aastal uuesti ellu kutsus, on ta lemmik. Arstide soovitusel asuti ettevalmistustele Marssal *Pilsudski* Itaaliasse sõiduks, kus Marssal pidi läbi tegema teatud kuuri. Kuid viimastel andmetel olevat Marssali tervis sedavõrt paranenud, et sõit Itaalia jääb ära.

11. oktoobril kogu Poola tuletas pidulikult meelde *K. Pulaski* 150. surmapäeva. *K. Pulaski* on Poola rahvuskangelane, kes võttis osa 1768—1772. a. konventsist, võitles Ameerika vabastamise eest ja langes nüüdsete P.-Ameerika Ühendriikide pinnal Savanna juures 11. okt. 1779. Ka P.-Ameerika Ühendriikides olid korraldatud 11. okt. s. a. suured *Pulaski* mälestamise pidustused, millest võttis osa president *Hoover*, valitsus, armee esindus ja Poola üle 4-miljonilise Ameerika emigrantide pere delegaate.

Poolast saadeti sel puhul *P. A. Ü.* eridelegatsioon tuntud kirjaniku *W. Sieroshevski* ja kolonel *Sagorski* juhatusel. Delegatsioon sai parima vastuvõtu osaliseks.

Presidendid *Moscicki* ja *Hoover* vahetasid selle päeva puhul telegramme. Üks s. a. 11. okt. pidupäeva tulemusteks on, et Poola saadik Washingtonis ja *P. A. Ü.* saadik Varssavis ülendati suursaadikuteks, millega Poola on P.-Ameerika poolt leidnud suurriigi tunnustamise. Seni olid Poolas suursaadikud Itaaliast ja Prantsusmaalt.

„P. Z.“

Mõtteid meie rannakaitse korraldamisest.

Laevade tüüpe. Kas allveelaev või merilennuk?

E. Miido.

On ilmunud vahete-vahel kirjutisi, et meil vaja üht-teist kaitselaeva või vahendit meie ranna kaitseks ja toonitatakse, et kirjeldatav abinõu on tähtsaim, ilma et toodaks erapooletuid näiteid kõige olemasoleva kohta. On selge, et kui tahame kaitsta endid, siis peame kulutama selleks rahva vara; ainult kaaluma peab, kuidas kasutada seda tulukamalt.

Meie majanduslik jõulkus, meie naabrid ja meie riigi geograafiline asend —

need on tõsiasjad, mis dikteerivad meile ette nõude, teatud kaitselaeva tüüpide ja jõudude vajaduse.

Olles majanduslikult mitte nii jõukad, et pidada endil laevastikku, mille koosseisu kuuluksid kõik praegu mitmesugustes riikides tarvitusel olevad laevatuübid, nagu lahinglaev, lahingristleja, ristleja, destroyer (miniristleja), allveelaev, miinissendaja, traaler, mootorid, meri-õhujõud, mitmesugused abilaevad jne. ja võt-

tes arvesse meie riigi geograafilise asendi kitsa kinnikülmava Soome lahe ääres — ei tohiks meie nõuda kõiki loetletud tüüpe meie kaitselaevastikku. Sellele vaatamata, kooskõlas tarviduse ja riigi jõukusega, peab meil ranna kaitseks ikkagi olema midagi välja panna.

Võtame vaatluse alla tüübid, algades destroyeriga. *)

Ehkki meie oludes ei saa anda destroyeri tüübile kõiki neid ülesandeid, mis temale kuuluvad suurtes laevastikes, kui lahinglaevade kaitse merel, allveelaevade juhuliku kallaletungi vastu, torpeedo ataakid merelahingus suurte laevastikkude vastu, oma laevastiku artilleria tule edu kindlustamiseks jne. Sellegi pärast destroyeri tüübi vastu jääb meil siiski nõue teda kasutada meie huvides. Temale kuulub ülesande täitmine, mis meil ühine riikega, kellel olemas suured laevastikud, s. o. kiire iseloomuga pealvee tegevus ilma suurte laevadeta, enam-vähem kaugel omast baasist. Näiteks: tõkkemüüride sissendamise vaenlase teedele ja isenesest mõista, lahingkokkupõrked vaenlase võrdsete jõududega. Selle nõude täitmine nõuab meilt destroyeri tüüpi, et aga see tüüp meil juba olemas, siis tuleb teda säilitada ka tulevikuks.

Miinisissendaja tüüp suurtes laevastikes on suuretonnažilised laevad, millest sissendatakse miine suuremal arvul, sadade kaupa. Meile see tüüp ei ole sobiv, sest teda saab kasutada ainult miinide sissendamiseks, kuna meil otstarbekohasem on kasutada niisuguseid laevu sissendajateks, mis kõlbavad kasutada ka mõneks teiseks otstarbeks — näiteks traalimiseks. Tehniliselt on täiesti võimalik konstrueerida traaler-miinisissendaja laevatüüp, mille tähtsamaks nõudeks on madalalt ujuvus ja suur kandvus.

Niisuguse laevatüübiga, mis nimetatud nõuetele lähedal, oleme esialgu varustatud. See laevatüüp tuleb meil tarvis, sest miinide sissendamise ja väljatraalimise tuleb meil ette ning ilma niisuguse laeva tüübita meie ei saa läbi. Edasi, oleme esialgu varustatud ka mõnesuguste abilaevade tüübiga, mille arvu suurendada pole vaja esimeses järjekorras. Teistest eelpool toodud tüüpest puuduvad meil täielikult, meie oludele vastavad tüübid — mootorpaat — pommikandja, allveelaev ja meri-õhujõu esindaja. Vaatame igat eraldi

lähemalt, mis otstarbeks ja kui kasulikud nad oleksid meie ranna kaitseks.

Meie pealinn on kaitstud veepealse laevastiku vastu rannapatareidega, kuid veealuste laevade vastu ei ole mitte kaitstud. Miinitõkked ei takista allveelaeva tulemast Tallinna lahte, mis küllalt sügav allveelaeva tegutsemiseks.

Vaenulik allveelaev võib tulla päris sadama lähedale ja tuua suurtükitelega hävitust sadamale, tema ümbrusele ja ka linnale. Ehkki allveelaeva kahurid on väikekaliibrilised, sellegipärast võivad nad sünnitada tunduvald kahjusid. Tõsi, meil on võimalik varustada abilaevu kahuritega ja saata neid valvuriteks, kuid nad ei suuda täita sarnaseid ülesandeid nende väikse kiiruse pärast. Oletada valvuritena meie destroyereid, oleks ühest küljest riskantne ja teisest küljest see tüüp on liiga suur selleks ülesandeks väikses lahes. Paremad allveelaevade vastu võitlejad meie saarte vahel on ikkagi väledad mootorpaadid pommiloopijad, mis ka varustatud kuulamise abinõudega allveelaeva otsimiseks. Leidmise korral ja võimalust mööda allveelaev hävitatakse mootorpaadilt veealuste pommidega. Mootorpaadid oleks abiks rannakindlustustele Tallinna kaitsmisel, ühtlasi saab neid kasutada ka mõne muu ülesande täitmiseks.

Niisugustest laevadest, millega võib minna (väljapoole meie kindlustatud piiri) vaenlase tugevamate jõudude vastu, tuleb mainida allveelaeva ennast. See tüüp on isenesest kasulik ka meie oludes. Temaga võib hiilida nägemata vaenlaseni ja selle uputada; võib tungida vaenlaseni, kui see opereerib kuskil, meie kindlustamata ranna vastu (dessant). Tema ähvardab vaenlase kommunikatsiooni teid, võib tegutseda eduga vaenuliste jõudude vastu meie kindlustuste piires, kus vaenlane manööverdames piiratud ja lõpuks tema suurim tähtsus on moraalne, nimelt vaenlase ettekujutus, et allveelaev võib olla alati tema lähedal.

Edasi vaatleme puudusi, mis räägivad allveelaeva vastu meie oludes. Esiteks meie allveelaeval puudub võimalus kuskil vaenulise naabri reidile tungida ja seal midagi hävitada sellepärast, et naabrite sadamad asuvad kas kitsuste ja madalikkude või saarte taga, kuhu veealusel võimata pääseda. Iseasi, kui vaenlane opereerib kuskil meie kaitsmata ranna vastu, siis võib allveelaev heal juhusel saavutada edu. Kuid, kui niisugune tegevus leiaks aset, siis on kindel, et vaenlane teeb ras-

*) Käsitan ainult tüüpe, jättes arvulise suuruse lahtiseks.

kusi allveelaeva lähenemise katsele kas lahinglaevale või dessantlaevale, igal näol, mis praegune tehnika sel alal tunneb (võrgud, veealused pommid, rammimine; allveelaev otsitakse üles õhujõudude ja kuuldeaparaatide abil jne.). Allveelaeva edu tuleks ka kõne all olevas tegevuses kirjutada vast ainult hea juhuse arvele. Tema kahju tegemise võimalus veepealse sõjalaevale pole nii hirmus, kui ette kujutatakse. Saksa allveelaevade edukas hävitustöö Maailmasõjas leidis aset peamiselt kauba-laevade vastu, mis pidid minema teatud sadamasse, teatud mereteid mööda, liikudes väikese kiirusega. Sellepärast oleks ekslik tunnustada allveelaeva ainuheaks abinõuks võitluses sõjalaeva vastu. Allveelaev on ikka üksitegutseja. Sest veealuste koondis ei tegutse korraga. Veepealne jõud, olles reidil või kuskil ranna ääres, mittekäigul, on julgestatud ümbritsetud kaitsega; olles aga merel käigul, on alati julgestatud destroyeritest. Järgmiseks suureks puuduseks allveelaevade juures on veepealse ja veealuse laeva suur kiiruste vahe, mis võimaldab veepealsel laeval kiirust kasutada oma lahingtegevuse eduks, kuna aga veealune on kiiruselt võimetu. Veepealne laev võib sõita muutlikkude kiiruste ja kursidega, aga veealune peab leppima ootamisega, kas ja kuna veepealne tuleb tema torpedo ulatuspiirkonda. Allveelaev ise algatust oma kätte võtta veepealse püüdmiseks üldse ei saa väikese liikumiskiiruse tõttu. Lõpuks, kui talle naeratakse juhuse sattuda torpedeerimise piirkonda, siis ei oleks tabamise võimalus veel absoluutne.

Tabamiseks peab allveelaev teadma täpsalt vaenlase kursi ja kiiruse. Aga periskoobi läbi, kui vaenlast jälitakse õige vähe aega, saadakse vaevalt täpsaid andmeid, pealegi kui vaenlane liigub muutlikkude kurside ja kiirusega. Allveelaeva moraalne mõjutamise väärtus langeb ka tublisti, kui neid a-laevu pole suuremal arvul. Meie merepiir on ühelepoole Tallinnat umbes 120 meremiili ja teisele poole 160—170 meremiili. Kui nüüd selle pika maa peal tegutsemas, näiteks, paar allveelaeva, siis see väga hinnuäratavaks faktoriks ei osutukski meie pikal rannal.

Meile ei kõlba väike, näiteks alla 200 tonni, allveelaev, sest niisuguse mereomadused jätvavad palju soovida meie meres ühest küljest, ja ta mahtuaks endasse ainult paar torpeedot. Võtame,

näiteks, allveelaeva, mille pealvee suurus umbes 400 tonni; niisugune võtab peale umbes 6 torpeedot ja mere omadused vastavad meie merele. Veepealne kiirus umbes 15 sõlme, veealune kiirus 8—9 sõlme. Veepealne tegevuse raadius kaugele üle 1000 meremiili. Niisuguse veealuse laeva hind on ligikaudu 300 miljonit senti ja tema iga umbes 15 aastat; peamiseks relvaks on torpedo, mis igaüks endas sisaldab umbes 80 kilogrammi lõhkeainet. Seega allveelaeva kohta tuleks umbes 480 kg. hävitavat ainet.

Lõpuks puudutan ka õhujõude. Meie ajal, lennu ajajärgul, õhujõud kisivad oma kätte osa ülesandeid, mis varem kuulusid laevade ainuõiguseks. Nüüd täidavad lennukid neid ülesandeid niisama hästi, kui varem laevad, kui mitte paremini (näiteks luure). Merilennukid hävitavad lahinglaevu (Ameerika katsed lahinglaevadega „Virginia“, „New Jersey“) oma võimsate pommidega ja külvavad hukatust gaasidega.

Ei seisa õhuasjandusele lähedal, sellepärast piirdun ainult ühe näitega, mis mul kasutada, lennuki võimsusest võrreldes allveelaevaga.

Võtame, näiteks, kas või Junkers'i 3-mootorilise metallkeregale lennuki. Tema kannab vabalt 1000 kilogrammi lõhkeainet (pomme), kiirus 200 kilom. tunnis, kere iga umbes 10 aastat ja mootorite iga osade vahetamata loetakse 500 lennutundi. Selle juures maksab see lennukitüüp kõigest 20 miljonit senti. Võrreldes allveelaeva hinnaga, saaks niisuguseid aparate 15 tükki. Niisugune üks aparat juba kannab 100 prots. rohkem lõhkeainet, kui kogu allveelaev. Kui võrrelda allveelaeva ja lennuki tegevuse võimalusi rööbiti, siis näeme, et moraalne element räägib allveelaeva kasuks; lennuk võib liikuda kiirelt ja omal initsiatiivil minna vaenlase kallale — allveelaev mitte; lennuk võib hävitada allveelaeva, aga mitte vastupidi; ühe või mitme lennuki hukkamise puhul pole kaotus nii tähtis, kui see oleks allveelaeva hukkamise puhul; allveelaev on talvel võimetu — lennuk mitte; lennuk võib pommid viia kaugele vaenlase baasi ja seljataha, kuhu allveelaeva võimed ei küüni.

Miinuseks pommitajatel lennukitel rannakaitse mõttes on see, et vaenlase hävitajad teevad neil vaenlase laevadeni tungimise raskeks ja kui nad vaenlaseni tungivad, pole kõrgelt õhust pommi sihtimine laeva peale täpne. Paralleelistades

allveelaeva ja lennuki omadusi, võimeid, hindu ja üksusi, tuleb tõsiselt kaaluda, kummale kuulub siin eesõigus. Rahaliselt

oleks odavam allveelaeva asemel asutada merelennuvägi komplekteeritud mere-meestega.

Protest jalaväe väljasuremise vastu ja mehhaniseeritud lahingüksused.*)

Briti sõjaväge vallutava mehhaniseerimise palaviku vastu astub alarmeerivalt välja Briti major G. W. Redway. Ta tähendab, et Maailmasõja algusel oli mobiliseeritud Briti jalaväe diviisis 10.896 tääki, nüüd aga ainult 2862 või umbes üks viiendik.

See väljasuremine on sündinud progressiivselt — reorganiseerimise katte all. Kompanii koosseisu täiendamine 8 kergekuulipilduja Lewis'iga, vähendas tääki arvu kompaniis 50% võrra. Kompanii koosseis vähenes 227 pealt 159-le. See ei ole kõik. Põhjuseid äratähendamata, vähendas hiljuti sõjaminister kompaniis laskurite koosseisu 25% võrra, luues kompaniis raskekuulipildujate rühma ja igas pataljonis neljast tankidevastast suur-tükist koosneva grupi (minu arvamus — R. Tck.). Muudatus, mida teostati tuntud lööklause tarvitamiseks: „liikuvus ja mehaaniliste veoabinõude kandevõime, samuti ka tankide löögijõud, sümmitavad revolutsiooni mitte sõjapidamise printsiipides, vaid nende kasutamises.“

Võttes küsimust külmaverelisemalt, arvab major G. W. Redway, et kui mehaanilised veoabinõud soodustavad vedu, siis sellega lõpeb ka nende tegevuse ülesanne. Fakt, et traktorid suudavad edukalt asetada hobust suurtükkide, laskemoona ja sanitaarkaarikute vedamisel, ei huvita otsekohe jalaväe sõdurit. Teisest küljest ka „tankide löögijõud“ nõuab mõnda selgitust. Tankide tegevuse tõhukus on ärritav vaenlase suurtükkiväe olemasolust või mitteolemasolust, mis on võimas neid (tanke — R. Tck.) või nende liikumist takistavat kaitseorganisatsiooni hävitama. Jalaväe esimene mure on tema relvade kontrolli all seisev vaenlase jalavägi. Mis puutub kaugel asuvasse vaenlasesse, siis on kaitse selle eest teiste väeliikide ülesanne. On selge, et mõned vaenlase tan-

kid võivad filtreeruda suurtükkiväe ja kaitse tuledest; nende hävitamine on samajõuliste tankide ülesanne. Kuid jalaväe töö jääb endiseks, s. o. vaenlase jalaväe äraajamine lahingväljalt ja võidetud maa-ala käeshoidmine.

Kui võrrelda N. Vene jalaväe kompaniid inglise jalaväe kompaniiga, saame järgmised vahekorrad: 239 meest 159 mehe vastu inglise kompaniis, 81 tääki 48 täägi vastu, 14 kergekuulipildujat ja 9 automaatpüssi 8 kergekuulipilduja Lewis'i vastu inglise kompaniis. N. Vene pataljonis on 243 tääki, samal ajal inglise pataljonis ainult 144. (See võrdlus ei ole relvade suhtes päris õige. Eelpool räägib autor iga inglise kompanii juures olevast raskekuulipildujate rühmast. See on aga nüüd võrdluse juures kas meelega või kogemata välja jäänud. R. Tck.).

Alates Alamkoja istangjärgust 1928. a. on vaieldud peaaasjalikult ratsaväe ja tankide teenete üle, kuid kellegile ei ole tulnud meelde juhtida tähelepanu sellele, et inglise diviisi koosseisu ei kuulu varsti rohkem kui 1728 tääki. Oleks olnud vaja kõigepealt näidata, miks 1914. a. diviisi 10.000 tääki ei ole senini alalhoidunud. Teisest küljest, jalaväelane ei ole alati rännakul või lahingus. Sõda on näidanud, et jalaväelasel on olnud vähe aega.

Üksuste lahingpäevaraamatutes iga rida jutustab jalaväelase lahingvälja organiseerimistööst. Kuidas mõtlevad teostada neid töid tulevikus mehhaniseerimise apostlid?

Lahingus võitleb jalavägi jalaväega ja nagu alati, muidu ühesuguste asjade juures, arvulisel ülekaalul on lõpusõna. Oma väite tõestamiseks toob autor järgmise näite lahingust Bullecourt juures (sakslaste suur pealetung 21. märtsil 1928. aastal): „Vaenlane, kompaktses rivistuses, läheneb meie esijoonele. Anti signaal S. O. S., kuid keegi sellele ei vastanud. Seda ei näinud vististi ka meile toetamiseks määratud suurtükkiväelased. Sakslased liikusid pea-

*) „La revue d'infanterie“ nr. 441 — 1. juun. s. a.

aegu õlg-õla kõrval. Võimata oli nende mittetabamine ja nad said suurte kaotuste osaliseks. Kuid niipea kui üks laine hävines meie tule all, tuli teine kohe asemele nii, et lõppude lõpuks arvuline ülekaal ujutas üle kaitsjate garnisoni..”

Kõikide rügementide lahingpäevaramatutes võib leida sarnaseid märkuseid. Arvulisel ülekaalul on oma tähtsus sõjas ja seda ei maksa unustada. Kas võib 144 täagist koosnev pataljon korda saata midagi muud, kui asuda kaitsesse ja tugineda oma automaatrelvadele. Kuid ainult automaatrelvad ei määra ära lahingu lõplikku käiku. Nende arvu suurendati sarnaselt, et ühe pataljoni relvad võtavad pool miili teest oma alla. Tähtsam on veel see asjalu, et väikeste üksuste juhtide mõttekäik hakkab end muutma, nad kujutavad end rohkem suurtükiväelastena kui jalaväelastena.

Ei ole ju see ometi jalaväe juhtimine, kui käsutada on tosin rühmi, millised on määratud peaaesjalikult ainult automaatrelvade toetuseks või nende saatjateks.

Lõpuks 800 täagist koosnev pataljon võis lahingus kaotada 25% oma koosseisust; ja jäi seejuures veel siiski lahingvõimeliseks. Praegusaja kompanii, saades analoogilise kaotuse osaliseks, koosneks ainult 72 jalaväelastest.

Ülaltoodud pahe kõrvaldamiseks teeb autor ettepaneku vähendada raskekuulipildujate arvu, võttes tarvitusele automaatpüssid ja Thomsoni püstol-kuulipildujad. Sarnasel viisil omaks jalavägi jällegi pealetungivõime, vabanedes teda koormavatest automaatrelvadest.

Kuid karta on, et mehhaniseerimise apostlid, hävitades hobuse, püüavad väljasuretada ka jalaväelast, ega loobu seetõttu oma seisukohast.

*

Major Redway eeltoodud väited ei sega sugugi major L. V. Stewart-Blackeri esitamast tuleviku lahingüksuse lahingkoosseisu (minu õrendus — R. Tck.) — mitmesuguste olukordade jaoks.

Briti sõjaväe kõrged juhid, kuigi nad toetavad mehhaniseerimise katsete teostamist, kõhklevad teha otsustavat sammu täielikuks mehhaniseerimiseks. Selle põhjuseks ei ole kahju minevikust, vaid selge arusaamine Briti armee vajadusest olla valmis võitluseks mitmesugustel maastikutudel, alates Euroopa lahingväljast kuni India mägedeni jne.

See on arvatavasti vastuseks ülaltoo-

dud kaalutlustele, miks autor võtab vaatlusele mitmesugused mehhaniseerimise variandid.

Major Stewart-Blacker pakub kolm tüüpüksust, millede koosseis võimaldavat kõigi ülesseatavate probleemide lahendamist:

Lahingüksuste koosseis Euroopa jaoks.

1. Mehaaniline luuresalk, mis koosneb auto-gire'idest*) ja soomusautodest.
2. Kaks kompaniid kahemehe kerget tanke.
3. Mehhaniseeritud kerge suurtükivägi (suurtükid ja haubitsad).
4. Kolm pataljoni mehhaniseeritud jalaväge.
5. Staap ja sideüksused.
6. Mehhaniseeritud teenistused (inserter, sillad, varustuse, sanitaar, parandused).

Lahingüksuse koosseis Aasia ja Põhja-Aafrika jaoks.

1. Mehaaniline luuresalk, mis koosneb auto-gire'idest ja soomusautodest.
2. Üks kompanii kerget tanke — veetavad 6-rattalistel veoautodel.
3. Mehhaniseeritud kerge suurtükivägi (suurtükid ja haubitsad).
4. Kolm pataljoni mehhaniseeritud jalaväge.
5. Staap ja sideüksused.

Lahingüksuse koosseis lahingüks mägedes.

1. Auto-gire'idest koosnev luureskadrill.
2. Ratsaväe eskadron.
3. Mäepatarei (hobustel veetav).
4. Kolm jalaväe pataljoni.
5. Mäe ambulants.
6. Öhu ambulants auto-gire'idega.
7. Lennuvägi igasuguseks varustamiseks.
8. Staap ja sideüksused.

Kuivõrt on ülaltoodud üksuste koosseisud tegelikule elule kohased, seda on muidugi väga raske ette näha, sest senini tehtud katsed on veel õige puudulikud. Igatähes prantslased ütlevad selge sõnaga, et autorilt soovitatud üksuste koosseisud ei ole kõlblikud tegutsemiseks ei Marokkos ega Põhja-Aafrikas. Nende arvamisel lõpeb ratastel asuvate mehaaniliste abinõu-

*) Auto-gire on peaaegu vertikaalselt startiv lennuk.

de tegevus ühes teedevõrgu lõppemisega. Mägisel ja kaljulisel maastikul ei ole lüülikul suurt iga. Seega major Stevart-Blacker'i ettepanek ei leia prantslastelt poolehoidu.

*

Igatahes tuleb tähendada, et nii mehhaniseerimise kui ka motoriseerimise katseid tehakse suure huviga ja andumusega. Inglismaal ning möödunud suvel ka P. Amee-

rika Ühendriikides. Teised riigid on asunud äraootavale seisukohale ja ootavad esimestelt saadud tulemusi.

Kuna küsimus on täitsa uus ja senini omatud kogemused ei ole veel kuigi mõnduandvad, on raske ette öelda, missugune saab olema tulevikul lahingüksuste koosseis. Ei oleks ilmaaegne ka meil sellele küsimusele tarvilisel määral tähelepanu pöörata.

R. Tck.

Mõnda väeosa lipust.*)

Suurem hulk meie kaitsevæosi on juba saanud omale lipud. Sel puhul oleks ehk kohane heita pilku lipu tekkimis- ja arenemisloosse, et selgitada, milline tähtsus on väeosa lipul üldse, eriti aga meie kaitsevæes.

Ajaloo koidikul, kui riiete aset täitsid loomanahad, paistsid inimesed välimuselt väga ühte moodi. Et siin oleks võimalik eraldada sõpra vaenlasest, mis oli tähtis sõjaajal, eriti aga tapluses, hakati kandma väliseid tundemärke mõne ihu peale joonestatud looma või linnu näol, kellega märgikandja arvas enesel olevat sarnadust. Nii, näiteks, maalis tugev mees oma ihule lõvi või karu, tark — öökulli või madu, kiirjooksja — kihutava hobuse või lendava linnu.

Peale üksikute inimeste oli igal suguvõsal oma eristusmärk, mis tavaliselt maaliti telkidele või teistele elamisruumidele. Sõtta minnes kinnitati suguvõsa märk pika ridva otsa, mis kanti juhiga kaasas, näidates seega, kuhu tuleb koonduda lahingus.

Siit ongi saanud alguse väeosa lipp. Viimane on pidanud tegema läbi pika arenemistee, enne kui ta jõudis praegusaja uhke siidilipuni, mis on tihti kunstiväärtusiselt kaunistatud, ning mille kallal on töötanud mõnikord kümned käed.

Tuust heinu või sulgi pika ridva otsas — on väeosa lipu primitiivsemaks kujuks. Sarnaseid lippe oli vanadel roomlastel ja päraspoolle ka slaavi suguharudel, kus heinad ja suled mõnikord asendati hobuse-

sabaga. Kuid samal ajal leidis ka juba kunstiväärtuslisemaid lippe, mis olid valmistatud säravast metallist või eredavärvilistest riideribadest, nii et nad hästi kaugesilma paistsid. Niisugused lipud eksisteerisid, näiteks praeguse Mehkhiko algrahval — asteekidel ja vanadel juutidel. Viimaste juures koosnes lipp pikast ridvast või piigist ja nende otsa kinnitatud metallist keerubi, inimese, lõvi, kotka, madu jne. kujutisest.

Vanemaid lipu kujutisi (2000 a. e. K. s.) on leitud Niinevi rusude alt väljakaevatud kivisambalt; siin on joonestatud kaks lippu, milledest kumbki koosneb varrest ja selle otsa asetatud 1 jalg läbimõõduga rõngast; ühel lipul on rõnga peale kinnitatud laskuri kujutis, kes istub jooksva pulli seljas ja teisel — kaks üksteisele vastupidises suunas jooksvat pulli; lipu varre külge rõnga alla on kinnitatud kaks tutti.

Ajaloo andmete järgi vana Egiptuse sõjaväes omas iga pataljon, isegi iga kompanii oma lipu mõne püha looma, linnu, laeva või teise embleemilise kujutisega; väga tihti egiptlaste lipud olid suure lehvikulaolised. Indias tarvitavad lipud üldiselt sarnanesid Egiptuse omadele, nii kui seda on näha ühelt vanalt Harappas leitud jooniselt (ajast 5000 a. e. K. s.).

Hiinas oli juba vanast ajast (500 a. e. K. s.) tarvitusel riidest valmistatud lipud neile maalitud lohede, valgete tiigrite, punaste varblaste, madude, kilpkonnade jne. piltidega. Hiinast on riidest lipp arvatavasti edasi kandunud mongolide, tatarlaste, araablaste ja türklaste juure; nende rahvaste juures oli veel lipuna tarvitusel n.n. bunčuk, mis kujutas endast varre või piigi otsa kinnitatud hobusesaba.

Vanade kreeklaste juures oli kujutis lipul teatavas ühenduses selle linnaga, kuhu

*) Selle artikli kokkuseadmisel on kasutatud allikatenä: 1. „The Evolution of Regimental Colours“ (major T. I. Edwards). — „The Army Quarterly“, juuli 1929. a. 2. „Battle Honours on Colours“ (sama autori). — „The Army Quarterly“, jaanuar 1929. a. 3. „Il vademecum del premilitare“ (kapt. E. Zezza). 4. „Vojennaja entsüklopeedia“, X. raamat (Peterburi 1912. a.).

lipp kuulus. Nii, näiteks, oli ateenlaste lipuks öökull — kui lind, kes oli pühendatud Ateena patronessile, Minerva'le. Thebaelased tarvitasid lipuks sphinx'i kujutist — mälestuseks Öedipusest, kes oma kodulinna sellest koletisest vabastas.

Rooma sõjaväes omas iga maniiipul (200 meest) lipu, mis kujutas endast, nagu nägime eelpool, heina pundart pikka ridva otsas. Pärastpoole hakati selleks tarvitama harilikku piiki, mille ülemise (terava) otsa külge oli ristiviisi kinnitatud tükk puud; puutüki all oli ümmargune või ovaalne, kullast või hõbedast tehtud kilbikene Marssi, mõnikord Minerva kujutisega, mis pärast vabariigi langemist asendati keisri pildiga.

Leegionide (à 6000 meest) lipud olid suuremad kui maniiipulitel ja alguses kandsid emahundi, hobuse, karu, sea, kotka või mõne teise looma ehk linnu kujutist. Gaius Mariuse konsuliks olemise ajal kõikide Rooma leegionide lippudele asetati kotkad. Lipu varre külge kotka alla oli kinnitatud lauakene initsiaalidega S.P.Q.R. (Senatus populus que Romanus), kohorti ja maniiipuli number. Lauakesest allapoole jäi endiselt kilp sõjajumala või keisri pildiga. Lipu külge tihti seoti pärg või kinnitati mõni ornament — täheks vapruste eest, mis väeosa oli ülesnäidanud lahingus vaenlasega.

Rooma ratsaväe ja veterinaaridest moodustatud üksuste lipp oli koostatud piigist ja selle otsas pilditaoliselt rippuvast neljanurgelisest riidetükist. Konstantinus Suure ajal anti selletaolised lipud kõikidele väeosadele, kusjuures riidele hakati maalima risti kujutist.

Mitte ainult üksikutel väeosadel, vaid tihti ka suurematel väekoondistel, isegi tervetel sõjavägedel olid omad lipud. Viimaste hulka kuulub näiteks kuulus vikarlaste valge lipp, sellele maalitud laotatud tiibadega rongaga. Teisena võiks nimetada muhameedlaste rohelist „Prohveti lippu“, liivriidele joonestatud või varre otsa kinnitatud poolkuuga.

Keskajal oli tarviduseks saanud raudriiete kandmine. Alul kaeti nendega tähtsamaid kehaosi, kuid juba XIII sajandiks olid rüütlid peallaest jalataldadeni kaitstud rauaga, kusjuures välimuselt võitlejad väga sarnanesid üksteisele. Et lahingu mõlus eraldada kaasvõitlejat vastasest, hakati — ürgnimese viisil — kandma kilbil, sadulatekil ja raudriiete peal kantaval erilisel üllikuul perekonna eristumärke ühes heraldiliste värvidega. Kuid neid tunde-

märke võis tähele panna ainult läheda maa pealt, kuna sellevastu suurematelt kaugustelt endiselt raske oli üksikuid rüütleid ära tunda. Seepärast järgmiseks sammuks oli perekonna eristumärkide asetamine lippudele, mis eestkätt oli tarvilik selleks, et kannupoisid ja sulased saaksid lahingus oma isandaid — rüütleid paremini silmas pidada ja neile jälgida.

Niiviisi tekkisid n.n. isiklised lipud (personal banners). Nende viimaste tüübilisemaks esindajaks võiks lugeda normannide kuninga Vilhelm Võiija ja Inglise kuninga Harold'i lippe, milledest esimene kandis ristimärki ja teine kujutas endast punast lohet, mis peatpidi oli kinnitatud lipu varre külge.

Pärastpoole õigus omada lippe oli ainult neil rüütlitel, kes ilmusid sõtta oma väesalkadega (chevalier — banneret, Bannerherr); seega lipp omandab uuesti üldisema tähenduse. Peale perekonna vappide kanti sel ajal lippudel veel ristimärki ja mitmesuguste pühikute pilte, siis, kus seda võis eriti tähele panna ristisõitjate juures.

XVII sajandi alul, ühes regulaarsete sõjavägede loomisega Euroopa riikides võeti uuesti tarvitusele väeosade lipud, nii kui meie seda nägime roomlaste juures. Gustav Adolf'i sõjaväes kolmekümneaastases sõjas (1618—1648) oli kõikidel rügemendi allüksustel (kompanii, eskadron) omad lipud; välimuselt ühtemoodi nad erinesid üksteisest vaid värvilt. Lipule oli ettenähtud oma kindel koht asumisel riivis, temale näidati üles auavaldusi ja olid määratud kindlaks ohvitseride ja sõdurite kohused lipu kaitsmisel ja karistused selle kaotamise puhul.

Rootslaste juurest levinesid väeosa lipuga seotud traditsioonid teistesse riikidesse. Nii, tolleaegses inglise sõjaväes vastas lipu värv rügemendi värvile, kuna lipud ise välimuselt olid enam-vähem ühesugused ja nende kohtlemiseks olid maksavad erilised reeglid. Vene tsaaride sõjaväes erinesid väeosade lipud üksteisest sellega, et vene rahvusliste rügementide omad kandsid ristimärki või mitmesuguste pühikute pilte, kuna paliksõduritest välismaalastest moodustatud väeosadel oli lubatud kanda lippudel oma märke.

Järgmiste kolmesaja aasta vältusel. Gustav Adolf'i ajast kuni meie päevini pole väeosade lipud ja nendega ühenduses olevad traditsioonid üldiselt palju muutunud. Ka meie ajal koosneb väeosa lipp riidest, mis on ühte äärtpidi kinnitatud

varre külge; varre ülemine ots on piigitaoline ja selle külge on kinnitatud linnid tuttudega. Muutunud on vaid riide suurus, joonestused sellel, lintide värv ja kuju, ja varre pikkus, — mis mitmesugustel aegadel on olnud mitmesugused. Eranäina võiks siiski nimetada Napoleoni lippe, mis kujutasid endast vanu Rooma kotkaid ühes ühe äärega varre külge kinnitatud lipu riidega; riide ühele küljele oli kirjutatud: „Keiser Napoleon N... rügemendile“, kuna teisel küljel oli toodud lahingute nimetused; kus rügement oli silma paistnud oma vahvusega.

Samuti pole muutunud arusaamine väeosa lipu otstarvest ning tähtsusest. Meie ajal loetakse lippu liituvuse, ühte, lahutamatusse perre kuuluvuse sümboliks, väeosa au ning kangelastegude elavaks kujutiseks. Samuti oli see ka endistel aegadel. Vana Egiptuse sõjaväes loeti lipu pühaks esemeks; lipukandjaks oli tavaliselt vapraim ohvitser väeosast. Roomlaste juures kuulus lipu austamine usuliste toimingute hulka; sõdurid andsid truudustöötise lipu juures; lipu kaotamist loeti, eriti lipukandjale, suureks häbiiks ning karistati valjult. Mõnikord, et vaimustada võitlejaid lahinguks, visati lipp vastase sekka, kust siis sõdurid üle vaenlase surnukehade pidid ta tagasi tooma. Viikrilased kohtlesid oma lippu suurima lugupidamisega. Gustav Adolfi sõjaväes, nagu nägime eelpool, oli reglementeeritud lipu austamise tseremonii, kohesid lipu kaitsmisel ja karistused selle kaotamise eest; truudustöötuse andmine, degradeerimine ja sõjamehe au uuesti jaluleseadmine sündisid lipu all. Vene keisririigi sõjaväes loeti lippu pühakujuks, millega „isakene-tsaar“ õnnistas väeosa vaprateks tegudeks „keisri, usu ja isamaa eest“; lippudele kinnitati aumärgid vahvuse eest, mis vastavad väeosad olid üles näidanud möödunud sõdades. Vanad lipud hoiti väeosades alles ja tähtsamatel pühaldel ning

mälestuspäevadel viidi välja rivisse, kus nende kuulidest lõhutud varred ja narmendavad riided pidid olema väeosa kuulsusrikka mineviku elavaks kujutiseks.

Sellest pealiskaudsestki pilgust ajaluku on näha, et väeosa lipu idee on õieti sama vana, kui inimsugu: lippe on kannud lahingusse niihästi meie ürgesiisad, varao väesalgad, Rooma leegionid, Napoleoni vahvad sõdurid, kui ka need väeosad, mis võitlesid Maailmasõja lahingväljadel. Alguses väga primitiivne on väeosa lipp, kõrvuti üldise kunsti ning maitse arenemisega, tuhandete aastate vältusel omandanud selle kuju, millisena me teda tunneme praegu. Liituvuse, sõjaväelise au ning riigikaitse sümbolina on väeosa lipp alati saanud suurte, tihti isegi usulise iseloomuga auavalduste osaliseks; lipule on kinnitatud aumärke, mis väeosa oli saanud möödunud lahingutes ülesnäidatud vahvuse eest; lipukandjateks on tavaliselt määratud vapramaid sõdureid; lipu kaotamine lahingus loeti häbiiks, mis jäädavalt lasus mitte ainult lipu kandjale, vaid ka kogu väeosale.

Meie väeosade lippe pole veel lõhknud kuulid, peksnud tuul ega mustanud lahingu tolm ja suits. Nad on tuliuued ning oma välise ilmega — võib olla — ei suuda tarvilisel määral luua praeguse noorema ja tuleva põlvedele elavat pilti isade ja vanemate vendade vapratest tegudest möödunud viimases suures võitluses vabaduse eest. Kuid see ei vähenda lipu tähtsust kaitseväe osale: ta on ja jääb „riigikaitse pühaduse, väeosa au ja kangelastegude väljendamisega, samuti väeosa kõigikaitsevaelaste ühte perre kuuluvuse ning kaitseväge ja rahva liituvuse sümboliks...“ nii kui seda deklareerib Vabariigi Valitsus oma väeosa lipu seadluses.*)

*) Riigi Teataja nr. 57 — 1926. a.

Hobuste lugemisest SSSR'is.*)

SSSR-is on hobuste lugemisi seni olnud kalks.

Esimene neist oli 1919.—1920. aastail; kuid nii territoriaalse ulatuse kui ka saadud materjali puudulikkuse tõttu osutusid selle lugemise tulemused väheväärtslikkudeks.

Teine hobuste lugemine, mis ette võe-

ti Rahvakomissaride Nõukogu 28. juuli 1923. a. otsuse põhjal, andis hoopis pare-

*) Käesolevas kirjutises olen kasutanud allikana SSSR-i Statistika Keskvalitsuse Sõjaväe Statistika osakonna väljaandel 1928. aastal Moskvas ilmunud: „Woенно-конская перепись 1924—1925 годов“ (on olemas kaitseväge staabi raamatukogus nr. 12.638 all). R. T.

maid tagajärgi, ületades materjali mitmekesiduse poolest isegi enne Maailmasõda, 1912. aastal, toimetatud sõjaväele kõlblikkude hobuste üleskirjutamise.

Mitmes ringkonnas lugemine algas tegelikult juba 1923. a. novembris, lõppedes veebruaris 1924. a.; enamalt jaolt teostus lugemine siiski 1924. a. jooksul; idapoolses riigi osas lõppes ta aga alles 1925. aastal.

Tööde korraldamine kuulus sõjaväe ametkonnale, kuna saadud materjalide üksikasjalisem läbitöötamine oli pandud Statistilika keskvalitsusele; viimane lõpetas vastavad tööd alles 1928. aastaks.

Tööde plaani kokkuseadmiseks enne lugemisele asumist, 1923. a. kevadel, päriti kohapealsetelt asutistelt andmeid hobuste arvust. Vahe järelepärimisel saadud hobuste arvu vahel üheltpoolt ja üldlugemise kokkuvõttes selgunud hobuste arvu vahel teiselt poolt ulatus keskmiselt üle 10%-ndi, mis seletatav peale otsekoheste eksituste ning vigade peamiselt pikaleveninud lugemise kestusega.

Maakonna Sõjaväe Komissariaadid jaotasi maakonna territooriumi raioonideks, raioonid — lugemise jaoskondadeks. Lugemise jaoskonnad ühtusid enamjaolt sõjaväe-hobuste jaoskondadega, s. o. valdade piiridega. Varemalt väljatöötatud plaani kohaselt määrati igas lugemise jaoskonnas koondamispunkt, kuhu kohalikud elanikud töid omad hobused ülevaatussele.

Lugemisele kuulusid kõik hobused, väljaarvatud sõjaväe üksuste ja asutiste omad; hobuste mitteesitamise korral võeti nende omanikud kohtulikule vastutusele.

Lugemise teostasid erilised sõjaväe lugejad veterinaar arstide ja sõjaväe-hobuste jaoskondade korraldajate kaasabil. Koondamispunktides hobuste ülevaatusel hammaste järgi tehti kindlaks hobuse vanadus, erilise mõõdupuuga mõõdeti hobuse kasvu (täpsusega kuni 1 sm) ja määrati ära hobuse kaitsevääle kõlblikkus ning liik ja järk (kategoria i grupa). Ülevaatus tulemused kanti kolme tolokumendi: hobusepassi, hobuste arvestamise raamatusse ja statistilisele kaardile, kusjuures viimane täideti ainult 2-aastaste ja vanemate hobuste kohta.

Hobusepassid anti välja hobuste omanikkudele iga hobuse kohta. hobuste arvestamise raamatud jäid aluseks edaspidiseks hobuste jooksvaks arvestamiseks, kuna statistilised kaardid anti pärast esialg-

sete kokkuvõtete tegemist statistilika büroodesse läbitöötamiseks üldstatistilisel otstarbel. Statistiline kaart sisaldas andmeid hobuse soo, vanaduse, kasvu ja kõlblikkuse liigi ning järgu kohta, samuti ka hobuseomaniku nime. Andmed varsade ja sälgude kohta koguti külanõukogude (linna- des — majavalitsuste) kaudu ning neid kontrolliti koondamispunktides ainult arvulise ülelugemisega.

Riigi ääremaade kohta, mis asustatud rändrahvastega, tehti lugemise korra suhtes erand: seal toimetati hobuste lugemist lihtsustatult, kusjuures ei antud välja hobusepasse, ei seatud kokku statistilisi kaarte ega registreeritud ka hobuste sugu.

Lugemise lõppedes lugeja koostas iga sõjaväe-hobuste jaoskonna (valla) kohta teatelehe, milles tähendas ära: 1) 4-aastaste ning vanemate hobuste arvu jaotatult kõlblikkuse liikide järgi, 2) varsade ning sälgude arvu, 3) hobuseomanikkude arvu, 4) majapidamiste üldise arvu ja 5) hobusteta majapidamiste arvu. Teateleht täideti hobuste arvestamise raamatusse tehtud sissekannete põhjal ja kontrolliti statistiliste kaartide järgi. Andmed hobusteta ja hobustega majapidamiste kohta andsid lugejale külanõukogud.

Lugemise lõpukokkuvõtetest ilmneb, et töö tulemustega jäidi üldiselt rahule.

Lugemise puudustest peab aga esimeses järjekorras ära märkima ülevaatusel esitamata jäänud hobuste hulka. Nii näiteks ulatus Põhja-Kaukaasuses selliste hobuste arv kuni 50%-ni; Pihkva kubermangus jäi lugemata ka võrdlemisi rohkesti — 2484 hobust kubermangu üldisest hobuste arvust 263.226. s. o. ligi 1%.

Lugemise organisatsioonilisi ja tehnilisi puudusi oli peamiselt:

- 1) lugemine riigis venis liiga pikale, kestes 1½ aastat;
- 2) statistiline materjal koondus väga aeglaselt kubermangude statistilika büroodesse;
- 3) statistilisi kaarte täideti ebaühtlaselt ning suurte defektidega;
- 4) halb koostöö sõjaväe lugejate ja kohalikkude statistiliste asutiste vahel;
- 5) lugejate nõrk ettevalmistumine töödeks, ja
- 6) lugejad ei suhtunud küllaldase tähelepanuga oma ülesannetesse.

Järgnevateks hobuste lugemisteks leiti tarviliku olevat:

- 1) luua lähem kontakt lugemist teosta-

"NUGGET"

parim Inglis saapakreem. Teeb teie jalanõud mitte üksnes puhtaks ja läikivaks, vaid ka vastupidavaks ja veekindlaks.

Vastus ja atav. Palga saamise õiguse alguse ja lõpu määravad ametkohale määramise ja sealt vabastamise käsukirjad. Puhkusel viibimise aja vältel, väljaarvatud puhkus üle seadluses ettenähtud aja määra, on ohvitser õigustatud palga edasi saama selle ametkoha järele, missuguselt ta puhkusele lubati, nii nagu oleks ta tegelikult ametikohuseid edasi täitnud. Kuna n.-ltn. N. puhkuse aeg ei ületanud kv. ohv. teenistuskäigu seadluses (RT. 37/38 — 1924) ettenähtud ülemmäära, ja tema kompanii ülema kohusetäitmisest vabastati alles pärast puhkusest tagasi ilmumist, siis tuleb arvata, et tema õigustatud on puhkuse kuu vältel saama seda palga, mida tema puhkusele minnes sai, või puhkuse kuul ametikohuseid täites oleks saanud.

2. Küsimus. Kapral N. teenis 1925. a. kuni 1928. a. N. diviisi orkestris muusekandina väljaspool koosseisu, saades tasu erisummadest. 1928. a. astus ta üleajateenijana teenistusse samasse orkestrisse. Kas temal on nüüd õigus saada ühekordset lisatasu kolmeaastase teenistuse eest, arvesse võttes ka teenistust 1925. a.—1928. aastani?

Vastus. Üleajateenijate teenistus-seadluse (RT. 19—1928) prg. 19 ettenähtud ühekordse lisatasu maksmisel kuulub

arvele võtmisele üksnes teenistuse aeg üleajateenijana. Nimetatud seadluse prg. 1 järele loetakse üleajateenistuse alguseks üleajateenijana tegelikku kaitseväeteenistusse vastu võtmise päev käsukirja järele. Kuna kpr. N. üleajateenistusse astus alles 1928. a. ning tema teenistust orkestris 1925. a.—1928. a. ei saa lugeda üleajateenistuseks, siis tuleb temale üleajateenijatele ettenähtud ühekordse lisatasu peale arvestada ainult aeg, mille ta tegelikult üleajateenijana N. div. orkestris mööda saatis, s. o. alates 1928. a.

3. Küsimus. Kas üleajateenijate teenistusseadluses (RT. 19 — 1928) prg. 12 p. 5 tähendatud teenistuse huvides vallandamine kuulub distsiplinaarkaristusena kiidu- ja karistuse raamatusse sissekandmisele?

Vastus. Kv. distsipl. kar. sdl. prg. 47 järele kuuluvad sissekandmisele kiidu- ja karistuseraamatusse kõik kohtu poolt või distsiplinaar korras kaitsevälastele määratud karistused. Üleajateenija teenistusest vallandamine teenistuse huvides ei ole omalt iseloomult mitte distsiplinaar karistus, vaid ülemusele antud administratiivse võimu teostamine. Sellepärast ei ole alust sarnases korras üleajateenija teenistusest vallandamise sissekandmiseks kiidu- ja karistuse raamatusse.

4. Küsimus. Kas ohvitseril, kes on pikemaaks ajaks teise väeosa juure komandeeritud, on õigus saada ümberpaigutuse raha?

Vastus antud „Sõdur’is“ nr. 22/23 — 1927. a. lhk. 568.

5. Küsimus. Kas ohvitser, kes vaimuhaiguse pärast haigemajja paigutati ja ravimise ajal pensioni peale arvati, on õigustatud ühes pensioniga Kaitseministeeriumi kulul 6 kuu jooksul ka ravimist edasi saama?

Vastus. 6. veebr. 1920. a. ajut. määruste (RT. 26/27 — 1920. a. ja sõjamin. pvk. nr. 1094 — 1920. a.) prg. 5 p. b ja Vab. Val. otsuse 1. apr. 1927. a. (prot. nr. 37 art. VIII) põhjal ohvitser on õigustatud ametikohuste täitmist takistava haiguse puhul riigi arvel arstiabi saama kuu kuu jooksul haigestumise päevast arvates, ka juhul, kui ta vahepeal tegelikult teenistusest lahkus. Mis puutub pensioni saamise, siis see ei ole arstiabi saamise õiguse katkestamise põhjusena kaitsev. ja nende perek. pens. sead. (RT. 149 — 1924) järele ettenähtud. Nimetatud seadus ei luba küll palga ja pensioni ühel ajal maksta (prg. prg. 11 ja 90), kuid arstiabi ei saa viia palga mõiste

alla. Neil põhjustel tuleb esitatud küsimusele vastata jaatavalt.

6. Küsimus. Kas veo- ja liikumisvahendite üldlugemiseks määratud ohvitserile, kui tema selle ülesande täitmisel sõidab omal jalgrattal, tuleb ametsõidu kulud tasuda ametsõidu tasuseaduse prg. 1 järele või küütide seaduse prg. 6 ettenähtud normi alusel?

Vastus. Riigiteen. ametsõitude tasuseaduse prg. 1 (RT. 54 — 1927) selge sõnastuse järele tuleb ametsõidul viibijale, kes oma ameti ülesande täitmisel on liikumisvahendina tarvitanud oma jalgratast, sõidu kulud tasuda postijaamade ühehobuse taksi $\frac{1}{2}$ suuruses. Olgugi, et küütide seadus ja art. 415 — RT. 59 — 1929. a. üldlugemist teostajatele ohvitseridele õiguse annavad oma ülesannete täitmisel küüte tarvitada, tuleb neile juhtudel, kui nad liikumisvahendina küüdi asemel oma sõidukit tarvitavad, sõidukulud tasuda ikkagi riigiteenijate ametsõitude tasuseaduse alusel, sest küüdi tarvitamise õigus iseenesest ei kõrvalda veel ametsõitude tasuseaduse kohaldamist.

7. Küsimus. Kas III klassi sõidupiletiga ametiasjas sõitvale riigiteenijale tuleb öösise sõidu puhul Tallinna-Pärnu kitsarööplisel raudteel maksta platskaardi raha III klassi tariifi järele, kuigi sellel raudteel tegelikult ainult II klassi platskaardid tarvitusel on?

Vastus. Riigiteenijate ametsõitude tasuseaduse prg. 1 (RT. 54 — 1927) põhjal ameti asjus läkitatud riigiteenija on õigustatud kasutama öiste sõitude puhul vastava klassi platskaarti. Sellest järgneb, et platskaardi raha võib läkitule maksta sõidupiletile vastava klassi järele ainult juhul, kui ta selle klassi platskaarti tegelikult kasutab. Neil põhjustel tuleb arvata, et Tallinna-Pärnu vahelisel raudteel sõitude puhul, kus III kl. magamiskohte sisseseadud ei ole, platskaardi raha maksmiseks seaduslik alus puudub.

8. Küsimus. Kas piirivalvest kaitseväge ületunud üleajateenijal tuleb vahetpidamata teenistuse arvestamisel ühekordse lisatasu saamiseks arvesse võtta piirivalves üleajateenijana möödasaadetud aeg?

Vastus: Piirivalves teenivad üleajateenijad loetakse tegelikult kaitseväge teenistuses olevateks (V. S. K. VI k. piiriv. korp. sd. prg. 100) ja piirivalve palganormides on piirivalve üleajateenijatele kolmeaastase vahetpidamata teenistuse eest ühekordne lisatasu ettenähtud samal määral, kui kaitseväes teenivatele üleajateenijatele see on ettenähtud. Tuleb arvata, et piirivalvest kaitseväge ületunud üleajateenijatele tuleb piirivalves üleajateenijana möödasaadetud aeg üleajateenijate teenistusseadl. (RT. 19 — 1928. a.) prg. 19 ettenähtud ühekordse lisatasu peale arvesse võtta. —el.

Sõjaväelisi teateid.

Kaubanduse ja tööstuse mobilisatsiooni määrus Lätis.

Kaitseväge teenistuse seaduse § 150. põhjal Läti vabariigi valitsus andis 11. augustil 1925. a. „Kaubanduse ja tööstuse mobilisatsiooni määruse“. Määrus kuulutati ametlikult välja 21. septembril 1925.

Määruse sisu oleks järgmine:

I. Ettevõtete mobiliseerimine.

Üldmobilisatsiooni väljakuulutamisel kõik kaitseväge teenistuse seaduse § 151. põhjal registreeritud kaubandus- või tööstuse ettevõtte loetakse mobiliseerituteks. Mobiliseeritud ettevõtete valitsemine on kaitseministeeriumi ülesandeks. Kaitseministril on õigus sõjaajal täiendavalt mo-

biliseerida kaubanduslikke või tööstuslikke ettevõtteid.

Mobiliseeritud ettevõtte jätkab oma harilikku tegevust. Tema administratiivne ja tehniline isikkond ning kvalifitseeritud töölised loetakse mobiliseerituks, kuid jäävad oma ametkohtadele.

Iga mobiliseeritud ettevõtte valitsemiseks ja kontrollimiseks kaitseministeerium määrab eriteadlase-inspektori. Ühes linnas asuvaid vähemaid ettevõtteid võib valitseda üks inspektor.

Mobiliseeritud kaubanduslik või tööstuslik ettevõtte on kohustatud esimeses järjekorras täitma kaitseministeeriumilt saadud tellimisi. Täidetud tellimise eest kaitseministeerium tasub tegelikult maksuma läinud hinna järgi, juure arvates 10% kasu.

Mobiliseeritud ametmeeste ja tööliste palkanormid määrab kindlaks kaitseministeerium.

Töö korraldiku täitmise eest vastutab ettevõtte. Ta hoolitseb ka tellimise õigeaegse täitmise eest, kui see oli tellimise andmisel ette nähtud.

Ettevõtja on kohustatud tarvitusele võtma abinõud ettevõtte kinnitamiseks tule, varguste ja muude kuritahtlikkude tegevuste vastu.

Mobiliseeritud ettevõttes on keelatud kõik, mis võib takistada, viivitada või segada kaitseväge tellimiste korraldiku täitmist, nagu: streigid, sabotaažid jne.

Mobiliseeritud ettevõtete juhatajad, kes ilma kaaluvate põhjusteta jätvad vastuvõtmata või täitmata kaitseväge tellimised, võetakse vastutusele sõjaväe seaduste kohaselt.

II. Ettevõtete rekvireerimine.

Kui mobiliseeritud ettevõtte ei täida lepingut või mõnda käesoleva määruse nõuet, siis vägede ülemjuhatajal on õigus seda ettevõtet sulguda või rekvireerida, või kõrvaldada ja vahetada ettevõtte ametmehi ning töölisi.

Rekvireeritud ettevõtte ülevõtmist kaitseministeeriumi korraldusse teostab kaitseministrilt määratud komisjon. Komisjoni esimeheks on kaitseministeeriumi esindaja ja liikmeteks — raha- ja siseministeeriumi esindaja. Komisjoni juure koopteeritakse riigikontrolli esindaja ja kaks tööstus-kaubanduse esindajat, kes valitud kohaliku omavalitsuse või börsikomitee poolt. Kui mõni juurekoopteeri-

tud esindaja kohale ei ilmu, siis komisjon viib oma ülesande täide ilma temata.

Ettevõtte ülevõtmise kohta komisjon seab kokku akti. Aktis tähendatakse ära ülevõetud inventar, materjalid, valmissaadused jne., samuti ka ülevõetud varanduste väärtus komisjoni hindamise järgi või dokumentide põhjal. Akti kinnitab kaitseminister. Kinnitatud akt võetakse aluseks kõigil võimalikkudel vahetuste selgitamisel kaitseministeeriumi ja ettevõtte omaniku vahel.

Rekvireeritud ettevõtted lähevad täielikult kaitseministeeriumi korraldusse ja jätkavad oma tegevust kui kaitseväge asutised.

III. Kraami ja materjalide registreerimine.

Üldmobilisatsiooni väljakuulutamisel kõik kaubandus- ja tööstusettevõtted on kohustatud kolme päeva jooksul esitama kaitseministeeriumile nimestikud kraami ja materjalide kohta, mis loetletud määrusele ligipandud nimestikus.

Registreeritud kraam ja materjalid loetakse sõjavarustuseks, mida ei tohi ilma kaitseministri loata müüa ega edasi anda.

Kõik tagavarad, mis ei ole tähendatud aja jooksul ülesantud, konfiskeeritakse, kuna nende omanikud võetakse vastutusele sõjaväe seaduste kohaselt.

Registreerimisele kuuluva kraami ja materjalide nimestikud pandakse välja mobilisatsiooni väljakuulutamisel kaitsevääringkondade ülemate korraldusel.

Määruse elluviimiseks kaitseminister võib anda tarvilikke juhtnõure.

Kr—m.

Sõjakirjandust.

SOOME.

Sana ja Miekka (Sõna ja Mõök). 1929. nr. 18.

Sisustik: Inimkonna headus, teooria ja praktika. Valkoinen mies. Inglise lennuasjandus, arvustatud nüüdisaegsete inglaste eneste poolt, leitn. M. Kilpi. Noor allohvitser kasvatajana, kapt. Kaarlo Mäkelä. Sidetuvid, everstil (kol. ltn.) Ekberg. Tunnistajate otsuste psühholoogia, Hbg. Nüüdisaegsed armeed.

Inimkonna headus, teooria ja praktika. — Artikkel on mõeldud vastuväiteks paljampoolsetele ajalehtedele, kes ei taha tunnustada julgeoleku valvureid.

Inglise lennuasjandus, arvustatud nüüdisaeg-

sete inglaste eneste poolt. — Mõningaid andmeid Inglise lennuasjandusest. (Järgneb.)

Noor allohvitser kasvatajana. — Sõnake noorele allohvitserile kasvataja suurtest ülesannetest.

Sidetuvid (Järg). Käesolev järg käsitleb tuvide sugutust. (Järgneb.)

Tunnistajate otsuste psühholoogia. On esitatud mõned näited tunnistajate otsuste psühholoogilistest uurimustest. Autor soovib ka kaitseväge organisatsioonil pöörata tähelepanu nimetatud uurimusele, mis oleks iseäranis tähtis luureteenistuses.

Nüüdisaegsed armeed. — Kirjutises selgitatakse endise Saksa kaitseministri von Seeckti arvamus kaitseväge korraldust puutuvate küsimuste puhul. Asjaliku lähtekoha leidmiseks on antud

lühikene ülevaade erimaade (Saksa, Prantsuse, Vene, Austria-Ungari, Inglise, Põhja-Ameerika Ühendriigid) sõjalisest organisatsioonist, nii enne maandamisaja-aegsest kui nüüdisaegsest.

Suomen Sotilasaikakaaslehti (Soome Sõjandusajakiri). Finsk Militär Tidsskrift. Sõjateaduslik ja tehniline väljaanne. 1929. Nr. 9.

Sisustik: Sanitaarteenistuse organiseerimisest lahinguväljal. Kirj. kol.-lt. A. Paasonen. Ranniku lahing. Kirj. maj. Eino Virkki. Mõtteid suur-tiikiväe valguse- ja häälemõõtmise meeskondade ülesandeist ja tegevusest. Kirj. ltn. E. Schroeder. (Järg.) Ühe tabavusvõimaluse ülesande lahendus. Kirj. lekt. Th. P. Lesch. Kas peab raudteevõrku sõjalisest seisukohast vaadatuna jagama sõjaajal erilisteks osadeks või mitte? Kirj. kol.-lt. C. G. von Kraemer.

Sanitaarteenistuse organiseerimisest lahinguväljal. Lühikene ajalooline ülevaade sanitaarteenistuse arenemisest; sanitaarteenistuse ülesanded ja organiseerimine.

Ranniku lahing. (Maandumine ja selle tõrjumine.) Ranniku kaitsel tarvitavad eri-kaitseabinõud ja nende ülesanded.

Ühe tabavusülesande lahendus. — Uus teoreetiline lahendus ülesandele, mida J. Haag on käsitanud oma raamatus „Applications (du calcul des probabilités) au tir“. Lahendus tugeneb mõttekäigule, mida L. v. Brotkiewicz jälgib oma raamatus „Die radioaktive Strahlung als Gegenstand Wahrscheinlichkeits-theoretischer Untersuchungen“.

Kas peab raudteevõrku sõjalisest seisukohast vaadatuna jagama sõja ajal erilisteks osadeks või mitte? — Artiklis kirjeldatakse raudteede korraldust Prantsusmaal, Venes ja Saksas Maailmasõja ajal ja sõja ajal. Vaadeldes seda korraldust nendes maades, jõuab autor otsusele, et raudteeasjanduse ja raudteevõrgu täielik alistamine sõjalisele ülemjuhatausele on ainuke korraldusviis, mis annab parimad tulemused raudteede tarvitamisel sõjaliseks otstarbeks.

Ks.

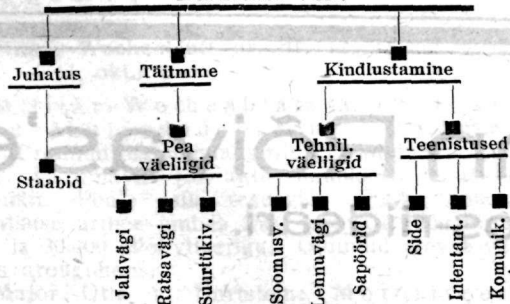
POOLA.

„Przegląd Wojskowo-Techniczny“ (Sõjav.-tehniline ülevaade). 1929. a. nr. 5.

Sapööri osa:

Major Spalek artiklis „Sapööride käsitlemine lahingutegevuses“ püüab äranäidata sapööride tähtsust ja osa sõjaväes. Skemaatiliselt kujutab ta enesele seda järgnevalt ette:

Eesmärk: Võit.

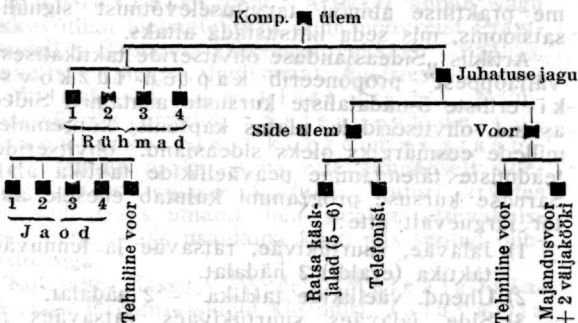

Sapööri põhiüksuseks peab autori arvates kompanii olema, mis koosneb 4 rühmast. Kompaniis peaks kvalifitseeritud tööjõudude % vahetult järgmine olema:

puusepad	40%
šepad, lukusepad	12%
minöörid	25%
betoonitöölised	30%
teisi spetsial.	5%

Nagu sellest tabelist näha, peaks olema osa spetsialiste kompaniis, kes kahel alal hästi töötada suudaks.

Kompanii koosseisu kujutab enesele autor järgnevalt skeemaatiliselt ette:

Peale selle peatub autor selle materjal-ala juures, mis kompaniis peaks kaasas olema. Kõneledes tööde tehnilis-organisatsioonist väerinna, peatub autor üksikajaliselt selle juures, eriliselt palju tähelepanu pühendades tehnilisele luureküsimusele (seda osa vastavate konkreetsete näitustega ja luure alal peetavate žurnalide ning aruannetega illustreerides). Edasi toob autor ära need ülesanded, mis sapööridel rännakul, pealtungil ja kaitsel täita oleksid.

Kapten Weryho artikkel „Kandidaatidest Aspirantide kooli.“ Analüüsib uut Inseneriv. Ohvits. kooli maksmapandud vastuvõtmiskorda. Nagu teada, võisid senini Poola Ins. Ohv. kooli sisseastuda kas Kadeti Korpuse, või Jalaväe Aspirantide Kooli Üldkursuse kui ka Reserv Aspirantide koolide lõpetanud nooredmehed. Kursus Ins. Ohv. koolis kestis 3 aastat, kusjuures viimase aasta õpilased juba ohvitseri aukraadis — noor-ltnt koolis viibisid. Nagu praktika näidanud, pole see süsteem küllalt ratsionaalseks osutunud ja nüüd on hiljuti uus vastuvõtmise kord Ins. Ohv. kooli (kus juures seda enam Ohvits. kooliks ei nimetata vaid Inseneriv. Aspirantide Kooliks) maksmapandud (astub tegelikult jõesse 1930. a.), mille järele kooli vastuvõetakse ainult kas Jalav. Aspirant. Kooli 1 aast. Üldkursuse ehk Reserv. Aspirant. Koolide lõpetajaid (seega peavad Kadeti Korp. lõpetanud nooredmehed nüüd ka üldkursuse läbi tegema), kusjuures kursus koolis 2 aastat kestab. Autor leiab uue korra üsna otstarbekohase olevat, kui seal teatud parandusi juure võetakse, nagu unitaar, s. o. ühtluskursuste õpilaste äramärgimine juba nende koolis viibimise aegu vastavatesse kategooriatesse, s. o. õpilaste eneste valiku ja tagajärgede järele kursustel, kui ka teatud ettevalmistava kursuse korraldamine Ins. Aspir. Kooli sisseastujatele res. aspir. koolidest tulijatele.

Side osa:

Kapten Reclavi artikkel „Mittemekordse telegrafeerim. ja ühise telegraf. ning telefoneerim. põhimõtetest ühedel ja samadel juhedel.“ Autor annab selge ja kujuka pildi telegrafi arenemisest ja valgustab puudutatud küsimust igakülgsest, seda vastavate tehniliste andmete ja skeemidega täiendades. Selle teadusli-

ku töö aluseks on olnud autoril mõned saksa ja poola allikad.

Ltnt. Sauer analüseerib oma artiklis „Mõned märkused korrespondentsi kohta telegrammide andmisel ja vastuvõtmisel signaalsatsiooni (lipukestega ja valgust.) teel“ Poola Sõjaminist. uut sellekohast määrustikku, leides selles rea puudusi ja raskusi tema praktilises kasutamises väljaõppe alal, milledega autor isiklikult väeosas kokku puutunud. Ühtlasi proposeerib autor mitme praktilise abinõu tarvituselevõtmist signaalsatsioonis, mis seda lihtsustada aitaks.

Artiklis „Sideasjanduse ohvitseride taktikaliseist väljaõppest“ proposeerib kapten Idžkovski eriliste 5-nädalaliste kursuste asutamist Sideasjand. ohvitseridele, alates kaptenist kõrgemale, millede eesmärgiks oleks sideasjand. ohvitseride teadmiste täiendamine peaväelike taktika alal. Sarnase kursuse programmi kujutab enesele autor järgnevalt ette:

- 1) Jalaväe, suurtükiväe, ratsaväe ja lennukiväe taktika (eraldi) 2 nädalat.
- 2) Ühend. väeliikide taktika — 2 nädalat.
- 3) Side jalaväes, suurtükiväes, ratsaväes ja lennukiväes — 1 nädal.
- 4) Side ühendat. väeliikide koostööt. — 2 nädalat.

Sarnase kursuse peaks autori arvates iga sidealal töötav ohvitser iga 4 aasta tagant läbitema.

Lt. Sovinski — „Sideväeosa spetsialistide kategooriate kindlaksmääramine.“

Aktuaalsed küsimused: — „Uuest Sideväeosa kõrgemast organisatsioonist Poolas“, millede ülevalde antud Side väeosa organisatsioonist afates 1919. a. kuni tänapäevani.

Insener Abramovski „Viimased muudatused P. Ameerika raadioamatöörade organisatsioonis“.

Bibliograafiast sideasjanduses Poolas ja välismaal.

Soomusvägede osa:

Prof. Geisleri loengutest „Üldkulude kalkulasioonist“. Kokkuseadnud kapten Florczak. Väga huvitav töö ühes selgitavate tabelite ja praktiliste näidete, kuidas teatud töö produktiooni artikleid hinnata ja öieti nende omahinda ja müügihinda kalkuleerida.

Kapten Korlakovski resümeerib artiklis „Tankid, nende kasutamine ja kaitse nende vastu“ Saksa tehnilises ajakirjas „der Kraftwagen in Wirtschaft und Heer N 3—1. XII. 1927. a.“ ilmunud pikemat tööd.

W. Radlinski — „Autokummide kulumisest“ (väljamaa erikirjanduse järele).

Diplom. kapten Hauke-Novak annab artiklis „Jalgratas, tema arenemise ajalugu ja kasutamine sõjaväes“, lühida kuid võrdlemisi täieliku ülevalde puudutatud küsimuse üle.

Bibliograafia osa — vastavatest inglise ja Põhja Ameerika eriajakirjadest lühidalt kokkuvõttes avaldatud.

—NO.—

LATVIJA.

Militaru rakstu krajums, Nr. 2 — 1929. 268 lhk.

Latvija armeejuhataja staabi väljaanne.

Kindral Radsinsh: Strateegia probleem Maailmasõja kogemustel (järg). Autor käsitleb sõjaplaani kokkuseadmist ja toob rea üksikasju, mis peab sõjaplaanis ette nägema.

Kapten Strasdinsh: 11. Dobelni jalaväe rügemendi tegevus 1919.—1920. a. Artiklis on toodud ülevalde rügemendi poolt loodud lahingutest Kuramaa vabastamisel avantiürlisest Bermondist (järgneb).

Kol-leitn. J. Osols: Side ja selle arenemine Latvija vabadussõjas (järg). Selles artikli osas on kirjeldatud, kuidas oli korraldatud side enne Võnnu lahingut n. n. „Balodi brigaadis“. Kuna Riia ja kõik tähtsamad sõlmepunktid tollkorral olid sakslaste käes, siis neil oli ka kerge side üle kontrolli pidada. Landeswehri purustamisel on läti side kõik teinud, et eestlastele ühenduse pidamisel abiks olla.

Kapten Bite: Laskeasjandus. Tehnika suursaavutuste tõttu jäetakse tihti tähelepäemata laskuri tule tähtsus, mis aga õige ei olevat. Ka tulevikusõjas saab laskuril oma kindel koht olema, mis peaks andma hoogu laskeasjanduse arendamisele. Artiklis on käsitletud vintpüssi tule tähtsust ja laskuri väljaõpetamist.

Kapten Laffarque: Silmade sõda (järg). Enne Maailmasõda luureteenistus oli korraldatud kõikjal võrdlemisi puudulikult. Näiteks prantsuse jalaväes 1914. aastal ei olnud luurajaid — eriteadlaste üldse ette nähtud. Luure ülesandeid täitsid vaid ohvitserid. Kuid varsti saadi aru, kui suur tähtsus praegusel ajal, kus kõik esineb moonutatult, variatult, on eriteadlastel-luurajatel. Autor käsitleb luure korraldamist jalaväes; on toodud luure organisatsioon ja valgustatud iga üksiku luuraja-vaatleja tegevus mitmesugustes olukordades.

Kapten Upitis: Diviisi ratsavägi. Kuni Maailmasõjani ei Vene ega Lääne-Euroopa sõja-

K.-m.

Hermann Rõivas'e

engros-riideäri.

Asukoht

Tallinnas, Estonia puiesteel 11, oma majas.

Kõnetraat 14-80.

Telegr. aadr.: Rõivas-Tallinn.

vägedes rahuajal ei olnud diviisi ratsaväge kui iseseisvat organisatsiooni olemas. Diviisi ratsaväge vormeerimine oli ette nähtud vaid mobilisatsiooni puhul. Selle tõttu sõja ajal jalaväe juhid, kelle alluvuses olid ratsaväe osad, olid täielises teadmatuses selle väeliigi sõjalises kasutamises. Praegu on sel alal igal pool maksmas kindel organisatsioon. Prantsusmaal, näiteks, on 20 ratsarügementi, mis ette nähtud jalaväe ülesannete täitmiseks jalaväe diviiside juures.

Kindral-major A. Knox: Vene sõjaväega 1914. kuni 1917. aastani (järg). XX. peatükk. Põhja rindel 1917. a. aprillis ja Petrogradis 1917. a. mais.

Eru-kolonel Liberts: Suurbritannia ja tema relvastatud jõud. Artiklis on toodud lühike kuid asjalik Suurbritannia ajalugu, eriti asumaaade ja protektoraatide tekkimise kohta. Edasi on ülevaade Suurbritannia sõjajärgudest, eraldi metropoli sõjavägi, India armee, dominiionide (Kanaada, Lõuna-Aafrika, Austraalia, Uue-Meremaa ja Iiri) sõjaväed ning asumaaade, protektoraatide ja mandaatmaade väed ning nende organisatsioon.

N. Ivansky (Austria sõjaväe intendant): Austria sõjaväe varustamine maailmasõjas. Kuna Austrias tööstuse mobiliseerimist sõja puhuks ei olnud üldse ette nähtud, siis sõjaväe varustamine sõja algul oli väga raske ja pikaldane. Tundus kõigest puudus. Iga ala korraldamine nõudis suurt jõupingutust. Peamiseks taksituseks oli tooresmaterjali nappus. Kuid intensiivse tegetsemise juures võideti kõik raskused. Suureks abiks sõjaväe varustamisel oli sõjasaak ja vaenlaste maadelt rekvireeritud ained ning varandused. Nii näiteks olla austerlased ja ungarlased Rumeeniast välja vedanud 40.000 vagunit teravilja ja Itaalia alla kuuluvatest maakondadest on saadud 2500 vagunit jahu, 65.000 tapalooma, 3500 vagunit heinu jne.

Sõjaväe ülemkohtu otsused. On toodud 8 tüübilisemat sõjaväe ülemkohtu otsust.

Kol.-leitn. Blumentals: Tingimusi karistamine sõjaväe kriminaalõiguses (järg). Ka Latvijas on 1922. aastast maksev tingimusi karistamine. Sarnane karistusviis on ette nähtud peamiselt „juhtumisi süüdlastele“. Artiklis on loetletud juhud, millal käsitada tingimusi karistamist ja kuidas selle läbiviimine on korraldatud teistes riikides. Lõpuks soovitab autor tingimusi karistamist sisse võtta ka Latvija sõjaväe kriminaalkoodeksi.

Bibliograafia. Muu seas ka võrdlemisi põhjalik ülevaade Eesti sõjaajakirja „Sõduri“ kohta.

Skeemid.

E. T.

SAKSAMAA.

Militär-Wochenblatt nr. nr. 12, 13 ja 14 (25. sept. — 11. okt.) 1929.

Militär-Wochenblatt nr. 12: Prantsuse õhujõudude areng. Prantsusmaa olevat saanud tugevaimaks riigiks õhujõudude poolest. Ta omavat 137 aktiiv-õhuhüüksust à 10—12 lennukit. Peale selle reservid. Kokku omavat prantsuse armee umbes 2500 lennukit 1600 ohvitseri ja 30.400 allohvitseriga. Õhujõud olevat veel täies arenguhoos.

Major Otto v. Hortstein: Motoriseerimine ja kiiresti liikuvate üksuste organisatsioon.

Kol.-leitn. v. Wedel: Raskekuulipilduja tegevuspiiridest.

Major Dr. Heigl: Uus Christie-tank. Leiutatud Ameerikas Valter Christie'lt. Viimane (1929. a.) „tüüp 1940“ on mõeldud koostööks ratsaväega. Relvaks raskekuulipilduja, liikumise kiirus keskmine 60 km/tund (maksimaalne 110 km/t.), kaal 8 tonni. Mootor 400 PS. Tank on 4 paari ratastega plus abirattad ees ja taga.

Artikkel: Suurtükivägi kaitsel ja taandumisel metsades on sõjaajalooline näide Brüssilovi pealetungist juulis 1916.

Manöövreist 1929. Artikkel annab väga kokkuvõtliku ülevaate 1929. a. manöövreist Prantsusmaal, Poolas, Tšehhoslovakkias, Itaalias, Schveitsis, Ungaris, Inglismaal, Austrias.

Militär-Wochenblatt nr. 13. Mainimist vääriks artiklid: Sideagentidest — sideohvitseridest kõrgeimas staapides. Milline peaks olema ettevalmistuselt sideagent? Kuis temasse suhtuda. Autori arvates sarnased peaks omama hea sõjalise ettevalmistuse; neile peaks usaldama kõik, mis seotud operatsiooniga.

Kol.-leitn. Hasso v. Wedel: Meie aja jalaväest. Organisatsiooni küsimusi. Jalaväe ja tanki koostööst. Prantslaste põhimõtteid koostööst sakslaste arusaamisest...

Haruspex: Isiku jõust ja mõjust. Eriti on maksev väikestele sõjavägedele, et isik lööb läbi.

„Militär-Wochenblatt“ nr. 14.

„Väljaõppest ja relvastusest lähedamaa võitluseks“. Kas tuleks veel ettevalmistuda täägivõitluseks? Tulevat kindlasti. Lõhedamaa tulirelvana — püstolit, püssi, käsigranaati, püstol-kuulipildujat.

„Raskekuulipilduja kinnisest ja lahtisest positsioonist“. Millised on selleks taktikalised võimalused ja tehnilised piirid.

„Kas on otstarbekohane jagada suurtüki patareid kaheks rühmaks?“ On tehtud ettepanek 4-suurtükiline patareid asetada 3-suurtükilisega ja seega kaotada patareid jao- ja rühmaks. Artikli autor näitab, et 4-suurtükiline patareid on organisatsiooni parimaid lahendusi.

Lennuasjanduse ülevaade.

Andmeid Škoda 10,5 cm suurtüki ja 15 cm haubitsa ühislafetist.

Dr. M. Sell: Hispaania sõjalisest jõust ja liidulepingute täitmise võimest.

Bulgaaria kindralstaabist.

A. Strukat: Arvused sõjaajaloost. Tuuakse mustuhat arvu mitmesugustest sõdadest ja mitmesugustele küsimustele ajaloo kestel.

Tankidevastasest võitlusest jalaväe poolt.

Prantsuse jalaväe lasketingimusi. Sõjaväelisi teateid, kus muu seas leiame, et Soome olevat tšehhoslovakkia vabrikult „Aero“ tellinud 16 lennukit, tüüpi „A 32“. Igas vaatluse all olevas numbri lõpus leiame rikkaliku sõjakirjanduse ülevaate. K.

N.-VENE.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 35 (21. sept.) — 1929.

Eriartiklids on: Partei võitluses parempoolse kallakuga. Kulak olevat ka-

val ja lõhker. Ta kasutavat kõiki inimlikke nõrkusi (näit. söögiisu! K.), et ajada nurja enamlaste maa-politikat. Parteis leiduvat nõrki iseloomi, kes tundvat kaasa kulakile.

S. Sobolev: Õhufotode õppimisest.

V. Makarov: Sõja-graafika piiluri väljaõppel. Toonitatakse perspektiivjoonise tähtsust.

A. Platonov: Välikindlustuste tüüpe. Kirjeldused, plaanid ja profiilid.

I. Ovsänikov: Kokkupanav raudharkjalg.

Artiklid: Osoaviokeemikute manöövririd; Kuulipildurite kordamisõppused; Pärast kuulipildurite kordamisõppusi — on pühendatud reservlaste ja vabatahtlikult riigikaitsele kaasatöötavate kodanike väljaõppele.

E. Menjtshukov ja A. Rogov käsivad snipingute (näpsurite) ettevalmistust punaväes.

Rida artikleid punaväe poliitilise ettevalmistuse kohta; näitlikke ülesandeid.

Osas Punaväe elu-olu harutatakse kas on rühmaülem ja politruk ülekoormatud tööga või mitte. Punaväe nooremad juhid tegevat mõnes väeosas ööpäeva kohta kuni 18 tundi tööd.

„Vojennõi Vestnik“ nr. 36 (28. sept.) — 1929.

N. Kuzjmin: Tööle! Artikkel on pühendatud sõjakoolide õpilaste uue õppeaasta alul. Autor soovib mitte ainult teha tööd, vaid anduda sotsialistlikule võistlusele töös.

S. Garfunkel: Autoväeosade taktikalisest ettevalmistusest.

Misjurevitsh: Artiklis „Kas väeosas või koolis“ väidab, et autoüksuste ettevalmistus kõigis küsimustes tuleks läbi viia väeosades.

Tretjakov: „Sõjaväe autojuhi õppes“ leiab, et seni ei ole autojuhi õppeks punaväes kindlat kava.

Petrov: „3-tonnilise veoauto „Pakardi“ kohandamisest sõdurite veoks; istekohtade sisseseadmist veoauto kerele on selgitatud graafiliselt.

I. Nagaibakov: Suurtükite orienteerimise skeem ja tuleplaanid tabel.

Rida artikleid ja lühemaid märkmeid kuulipildurite väljaõppes. Pilte 1929. a. suvistest õppustest. Poliitilisest ettevalmistusest suvistel õppustel. Ülevaade avalikuks tulnud puudustest. Välisriikide sõjavägedest.

Punaväe elust-olust.

K.

„Vojennõi Vestnik“ N. 37 (5. okt.) 1929.

Esiartiklis: „Juhtimise väärtust tuleb tõsta“ toonitatakse, et „pjatiletka“ (viieaastane sotsialistlik ümberkorraldus) esimene aasta olevat andnud rahuldavaid tagajärgi. Kuid on tulnud avalikuks, et „pjatiletka“ teostamisel on kasvanud ja kvalifitseerunud vastupanu (vastane). Sellepärast tulevat tõsta kui poliitiliste nii sõjaväeliste juhtide ja juhtimise väärtust, et 5-aastase kava teostamine oleks kindlam.

E. Menjtshukov: Sniperi taktikast.

Ugorski: Sniperi väljaõppes.

M. Ulenkov: Rügemendi koolide komplekteerimisest ja nende õppekasvatuse tööst.

Mansõrev: Valguse- ja varjukülgi üliõpilaste laagriõppustest. Ankeediga olevat selgunud, et laager parandavat üliõpilaste närve (!K.) Pahurad poisid olevat lahkunud päris taltsutatutena. Olevat soovivat valida üliõpilaste ülemateks laagris rohkem haritud juhte.

Rida artikleid on pühendatud üheaasta-ettevalmist. (odnogoditshniki) väljaõppele.

„Üheaastalised“ (meie aspirant K.) saavat sõjapuhul rühma juhtideks. Selles ulatuses ja suunas olevatki tarvis korraldada ettevalmistust, meelestades, et rohkem praktikat, kui tarvis — teooria arvel.

Propaganda osas: Uus etapp võitluses oportunistidega.

M. Nosikov: 15. Inseeni diviisi lahingutööst. Novorossiiski vallutamisest punaste poolt 27. märtsil 1920.

II. Antonjuk: Reservpatalioni tegevusest kaitsele.

Välisriikide sõjavägedest. P.-Ameerika Ühendriikide rannapatariide laskeasandusest; soomustornidega tanketidest; krimürsud Ameerika mereväe üle.

Punaväe elust-olust: Kas astuda parteisse? Hiina sündmuste selgitamine (!K.)

K.

„Voina i revolutsia“ nr. 8. (kaheksas raamat) — 1929.

Krõzhanovski: Tulevikusõja uusi tegureid ja raudtee väeosad. Lennuvägi, sõjagaasid, partisaansalgad on tegurid, mis esitavad raudteed ekspluataerivatele eritüksustele tulevikusõjas uusi nõudmisi. Vastavalt uutele nõudmistele, tulevat luua organisatsioon ja korraldada väljaõpe raudtee vägedele.

G. Nevski: Tänapäeva pioneer. „Pioneeride peamiseks ülesanneteks tulevikusõjas tunnistatakse üldiselt teede, sildade ja ülepääsude korraldamine. Välikindlustustööd eellinidel täide-takse võitlevatelt väeosadelt enestelt; pioneeridele jääb siiski auväärne osa välikindlustustööst, nimelt — seljataguste positsioonide korraldamine.“

L. Protopopov: Poola 3. armee taandumine Kievi alt juunis 1920. a. Artikkel algab „Voina i Rev.“ nr. 7. s. a. Autor selgitades operatsiooni käiku, valgustab ühtlasi põhjusi, miks punastel ebaõnnestus tegevus Poola 3. armee vastu juunis 1920.

N. Truhanov: Punase 3. armee Grodno operatsioon 1. sept. 1920. Punastele ebaõnnestunud operatsiooni kirjeldus (poolakate vastu). Huvitavaid operatsiooni üksikasju (venelaste vaatepunktist); skeemid.

N. Krasilnikov: Mõningaid küsimusi jõe forsseerimisest. Dnjeperi forsseerimine; ajalooline näide Vene kodusõjast Vrangeli vastu; näide võetud juuli-august 1920 sõjategevuse perioodist.

V. Rubtsov: Sõjapsühholoogia ja poliitiline juhtimine. Märkmeid G. Hahanjani teose „Sõjapsühholoogia alused“ kohta¹⁾. Arvustaja leiab, et autor on sõjapsühholoogiat käsitanud kodanliseilma vaatepunktist. Õppeainena „Sõjapsühholoogiat“ kui professionaalide psühho-

¹⁾ Г. Нахьянк: Основы военной психологии, Гиз 1929, 320 lehek.

loogiat sõjalisest ülalpidamisest ja võitlejate sõjalistest refleksidest ei vajavat punavägi üldse; eriti aga ei kõlbavat õpetada seda sarnastest lähtealustest, milliseid andvat Hahanjani teos.

Osas: „Välismaade armeedes“ S. Bud-

kevith: Imperialistliku sõja strateegilisi küsimusi ja Foch. F. Ogorodnikov: Poola sõjalisest mõttest.

Kriitika ja bibliograafia.

K.

Uusi raamatuid kaitsevägede staabi raamatukogus.

- 11.414. Schematismus für das Österreichische Bundesheer und die Bundesheeresverwaltung. Wien, 1928.
- 11.445. Instruction du 23. XI. 1925 pour l'admission dans les écoles de sous-officiers élèves officiers et l'école militaire d'administration. Paris, 1926.
- 11.452. Eyb. Pionier Wasserdienst. Graz, 1927.
- 11.386. Hartge, O. Wir zogen in das Feld. Reval, 1928.
- 11.387. Mannel of Field Works. (All Arms). 1925. London, 1925.
- 11.390—92. Buxhoeven, D. Sõjagaas. Tallinn, 1928.
- 11.413. Brockhausen-Justin, Hans-Joachim von. Der Weltkrieg und ein schlichtes Menschenleben. Greifswald, 1928.
- 11.415. Moser, O. v. Ernsthafte Plaudereien über den Weltkrieg. Stuttgart, 1925.
- 11.463. Воздушно-химическая оборона тыла. Ред. Я. М. Фишман, Москва, 1928.
- 11.464. Ворховский, А. И. Огонь, маневр, маскировка. Москва, 1928.
- 11.465. Гражданская война 1918—1921. Том I. Москва, 1928.
- 11.466. Sama. Том II.
- 11.467. Raukas, V. Auto-juhtimisõpetus (sõiduõpetus) ühes sundmääruste tundmisega. Tartu, (1928).
- 11.471. Ausbildungsvorschrift für die Infanterie. Heft IV. Einleitung. A. Der Einzelwerfer. B. Der Minenwerferzug. C. Die Minenwerferkompanie. Berlin, 1927.
- 11.472. Sama. Heft V. A. Das Infanteriebaillon. B. Das Infanterieregiment. C. Sachregister. Berlin, 1925.
- 11.473. Sama. Anhang. A. Parade. B. Anhaltspunkte und Beispiele für Wettkampfaufgaben. C. Anhaltspunkte und Aufgaben für kleine Kampfgruppen. D. Der Stellungsdienst in der Verteidigung. E. Spielleute und Musik. F. Signale. Berlin, 1925.
- 11.474. Hesse, K. Der Reichswehrsoldat. I. Die heutige Reichwehr. II. Bilder aus dem Friedensleben der Reichwehr. III. Die verschiedenen Laufbahnen und die Bedingungen für den Eintritt. IV. Die rechtliche Seite des Berufes. Berlin, 1927.
- 11.475. Welt-Olympia 1928 in Wort und Bild. Berlin/Stuttgart/Zürich, 1928.
- 11.491. Kaubandus-Tööstuskoja Teataja. 1928. a. Nr. nr. 1—24. Tallinn, 1928.
- 11.416—18. Le service en Campagne. (S. C.) Berne, 1927.
- 11.446. The Army Quaterly. Vol. XVII. Nr. 1. October, 1928. London, 1928.
- 11.447. Gallwitz, M. v. Meine Führertätigkeit im Weltkriege 1914/1916. Berlin, 1929.
- 11.451. Grasset, A. La guerre en action. Un combat de rencontre Neufchateau. Paris, 1924.
- 11.456. Witkop, P. Kriegsbriefe gefallener Studenten. München, 1928.
- 11.492. Фаёвух, Я. Связь в польской армии. Москва/Ленинград, 1928.
- 11.496. Bulletin Belge des Sciences Militaires. 1923. Nr. nr. 1—6. Bruxelles, 1923.
- 11.497. Sama. 1923. Nr. nr. 7—12.
- 11.498. Sama. 1924. Nr. nr. 1—6. Bruxelles, 1924.
- 11.499. Sama. 1924. Nr. nr. 7—12.
- 11.500. Sama. 1925. Janvier-Juin. Bruxelles, 1925.
- 11.501. Sama. 1925. Juillet-Décembre.
- 11.502. Sama. 1926. Nr. nr. 1—3, 5, 6. Tome I. Bruxelles, 1926.
- 11.503. Sama. 1926. Nr. nr. 1—6. Tome II.
- 11.517. Wissen und Wehr. 1928. Nr. Nr. 1 bis 10. Berlin, 1928.
- 11.518. Gehre, L. Die deutsche Kraftverteilung während des Weltkrieges. Berlin, 1928.
- 11.519. Zarys historii wojennej pulkow polskich 1918—1920. Warszawa, 1928.
- 11.521. Looming. 1928. Nr. nr. 6—10. Tartu, 1928.
- 11.522. Haltenberger, M. Landeskunde von Eesti. Tartu, 1926.
- 11.523. Огородников, Ф. Очерки сравнительной тактики. Вып. II. Москва/Ленинград, 1928.
- 11.524. Vignal, L. Le statut des agents militaires. Paris/Limoges, 1928.
- 11.525. Сьромьятников, А. Оборона. Москва/Ленинград, 1928.
- 11.526. Положение о прохождении службы средним, старшим и высшим начальствующим составом в мирное время. Москва/Ленинград, 1928.
- 11.527. Beckers, H. Wie ich zum Tode verurteilt wurde. Leipzig.
- 11.528. Стюарт, К. Тайны дома Крю. Английская пропаганда в мировую войну 1914—1918 гг. Москва/Ленинград, 1928.
- 11.529. Instruction sur le service de la poste militaire en temps de guerre. Paris/Limoges, 1928.

SISUSTIK: J. Tõrvand. Riigikaitse muredest. — Ed. Laaman. Petrogradi operatsioon Petrogradist vaadatud. — Leitnant Mihkel Ratasepp † — E. Mednis. Kümme aastat raskeist heftlustest Riia all. — A. Palumbo. Itaalia sõjaväe organisatsioonist. — M. T. Vastuseks -st'le Ohvitseride teenistuskäigu seadluse selgitamise puhul. — N. Rg. „Kas on kõik tehtud?“ — Dr. H. Zirk. Lendude mõjust inimorganismi. — M. T. Mobilisatsiooni tsentrumid prantsuse sõjaväes. — P. Z. Poola elust. — E. Miido. Mõtteid meie rannakaitse korraldamisest. — R. Tck. Protest jalaväe väljasõjast vastu ja mehhaniseeritud lahingüksused. — Mõnda väeosa lipust. — R. T. Hobuste lugemisest SSSR'is. — Vastused küsimustele. — Sõjaväelisi teateid. — Sõjakirjandust.

Vastutav toimetaja kol.-leitn. A. KASEKAMP. Väljaandja „Sõdur“, Tallinn, Uus tän. 10.
Toimetus ja talitus Uus t. 10. — Kõnetr.: Sõjaväe 163. A.-S. „Ühiselu“ trükk, Tallinn, Pikk t. 42.

MOODSAD MÖÖBLID,

MIS TEID RAHULDAVAD.

MAGAMISTOAD, SÖÖGITOAD, VÕORASTETOAD,

NAHK-KABINETTMÖÖBLID.

PALUME KÜLASTADA MEIE MÖÖBLILADUSID!

VABRIKU JUURES: SUUR TARTU MAANTEE 61-D.,
TELEFON 308-96 JA J. SAAR'E ÄRIS, VÄIKE POSTI
TÄNAV 8. * * TELEFON 18-35.

MÖÖBLITEHAS **A.-S. „MASSOPRODUKT“**, TALLINNAS

Eugen Brandt

Muusikatarbete kauplus

Pikk tän. 29 Tallinnas Postkast 91

Asutatud 1873. aastal.

**Kõige suurem ja täielikum
noodiladu Eestis.**

Muusikakirjandus. Kõiksugu muusikariistad, muusikariistade tarved. Alati värsked keeled I headuses. Grammofonid ja platted kuulsa vabrikust „ODEON“ j. t. Ilmakuulsate firmade ainuesitus Eestis:

**Rud. Ibach & Sohn, Barmen.
Römhildt, Weimar.**

Pärilid klaveriehituskunstis; väljatööstus võistlematu. Välised tellimised täidetakse korralikult ja kiirelt; mitte ladus olevad kirjutatakse soovi peale välja. Järelepärimistele palutakse postikulu vastuse jaoks juurde lisada.

DISKONTO PANK

A.-S.

Tallinn, Pikk 11.

Telef. 34-18, 22-46, 19-79.

Toimetab
kõiki pangaoperat-
sioone.

A.-S. Trikoo-, pitsi- ja sukavabrik

Oskar Kilgas

Tallinn, Volta tän. 3. Telefon 2-23.

Valmistab:

Siidsukke
Floorsukke
Villaseid sukke
Laste sukke
Meester. sokke
Trikoopesu

Siidpesu
Siidkleidiriid
Pesupitse
Paelu
Laste ülikondi
Supelülikondi
Spordiülikondi.

Ainukene sellelaadiline suurtööstus Eestis. Kaubad vabriku märgiga varustatult saadaval igal pool üle maa.

Nõudke ainult meie kaupu.

**Kas tahate saada
iluduskuningannaks?**

Carvitage ainult

**KREEM
FASCINATA**

**PUUDER
FASCINATA**

**LÖHNA ÕLI
FASCINATA**

**EAU DE
COLOGNE
FASCINATA**

SEEP-KREEM

FASCINATA

**Siis on Teil
iluduskuninganna
nimi kindel.**

Sõörde

habemeajamis-

tarvete

alale

toob

kreem

FASCINATA

*Ta muudab habemeajamise lõbuks.
Hõõrutuna nahasse enne selle seebi-
tamist teeb ta habemetüükad pain-
duvaks kuni juurteni.*

*„Fascinata“ hoiab kokku habeme-
noateri.*

ÜHISTEGELINE KESKPANK EESTI RAHVAPANK

TALLINNAS, SUUR KARJA TÄN. NR. 19, OMA MAJAS.

KÖNETRAAT: 2-02, 24-13 JA 28-28.

Võtab hoisumme tähtajalisele ja jooksvale arvele ja maksab ajakohaseid hoiuprotsente. Võtab liikmeks kõiki ühistegelisi asutusi, kogukondlisi omavalitsusi ja riiklisi iseseisvaid ettevõtteid ning annab nendele laenusid. Korraldab riikliste laenude andmist asunikudele ja kalameestele. Toimetab rahasaatmist ja sissenõudmist kõikides Eesti linnades ja alevites korrespondentide-ühispankade kaudu. Eesti rahvapanga liikmeks oli 1. juulil 1929. a. 262 ühistegelist asutust ja kogukonna omavalitsust.

Panga arveteseis 1. sept. 1929. a. oli Kr. 5.073.604.—

JUHATUS.

Tallinna Aktsia Pank, Tallinnas.

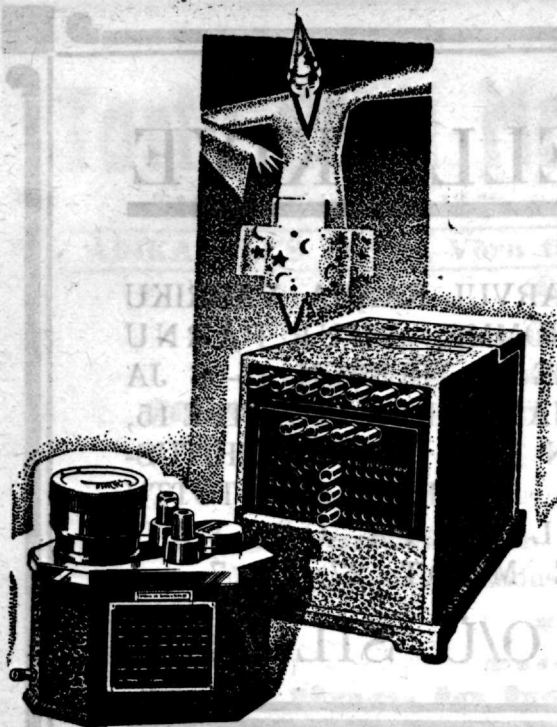
Aktiva

Bilanss 30. septembriks 1929.

Passiva

Kassa, jooksvad arved Eesti Pangas ja teistes krediitasutustes	135.412.37	
Väljamaa rahad	6.479.80	
Väärtpaberid	166.09	
Diskonteeritud vekslid	281.093.43	
Konto-korrent laenud	2.204.503.44	
Garantii- akkreditiiv-laenud	1.086.127.66	
Väljamaa korrespondendid:		
„Nostro“	34.481.67	
„Loro“	156.80	34.638.47
Kinnisvara:	129.263.51	
mahakirjutatud	25.852.70	103.410.81
Vallasvara:	14.263.06	
mahakirjutatud	4.090.38	10.172.68
Üleminevad summad	40.604.75	
Jooksvad kulud	65.811.32	
Protestitud vekslid ja mahakirjutatud v. rbl. nõudmised		—06
		Kr. 3.968.420.88
Inkasso-vekslid		Kr. 1.164.330.66

Aktsiakapital	400.000.—	
Tagavara kapital	40.204.26	440.204.26
Tähtajalised hoisummad, jooksvad arved ja eri-jooksvad arved		1.203.619.61
Konto-korrent arve Eesti Pangas		149 011.51
Rediskonteeritud vekslid		145.198.29
Korrespondendid:		
„Nostro“	589.612.66	
„Loro“	52.304.30	641.916.96
Klientide poolt väljamaa pankades tarvitavad kred.	85.352.—	
Rembursid	48.674.79	134.026.79
Väljaantud garantiid ja akkreditiivid	1.086.127.66	
Maksukäsud	1.234.92	
Üleminevad summad		20.832.41
Riigimaksud		2.461.69
Saadud % ja muud tulud:		
1929. a. e.	140.823.52	
1930. a. e.	592.03	141.415.55
Muud passivad		2.112.60
Jagamata puhtakasu järelejääk 1928. a. e.		258.63
		Kr. 3.968.420.88

Vanast aparadiist — moodne võrkvastuõtja.

PHILIPS võrkanood ja PHILIPS väikelaadija—

muudavad Teie aparadi moodsaks võrkvastuõtjaks! Ainult üks lüke ja Teie aparat on vastuõtuvalmis.

A/S. Kapsi Ko.
TALLINN. TARTU.

PHILIPS

NAHATÖÖSTUSE ARTSIA-SELTS „UNION“

TALLINN, Maakri tän. 19/21.

TELEFONID: Juhatus 28-97. Nahavabrik 9-05. Saapavabrik 21-44.

**Kõudke ainult
jalanõusid
kaitsemärgiga**

**Müügil igas paremas
jalanõudeäris Eestis.**

Nahavabrik

(end. Grünvaldt) asut. 1877. a. — Soovitab tuntud headuses: **talla-, pinsoli-, platt- ja raagnahku.** Müügil igas paremas äris Eestis.

Saapavabrik

Asutatud 1922. aastal. — Soovitab rikkalikus valikus tuntud headuses

jalanõusid

liht juhtsaapast alates kuni peenemaitselise ballkingani.

SILIKAT TELLISKIVE

VABAL ARVUL SAADA VABRIKU
LAOS, NÖMME, SUUR PÄRNU
MAANTEE 4, TELEFON 15-08 JA
TALLINNAS, NARVA MAANTEE 15,
TELEFON 19-61. HINNAD EHITUS-
HOOAJA LÖPPEMISE TÖTTU
VÕISTLEMATA ODAVAD.
KIVIDE MÕÖT 27×13×7 cm.

O/Ü. SILIKAT.

A/S. PROV. J. LILL, TARTUS.

Soovitame omast suurlaost:

piimatalitustele, kontrollühisustele ja koolidele mitmesuguseid **klaasasju** ja **keemilaineid** ning **laboratooriumi sisseseadeid.**

Karjapidajatele loomade ravimiseks

igasuguseid loomarohtusid.

Päevapiltnikkudele ja amatööridele suures valikus **foto-aparaate ja tarbeid.**

Ilu alalhoiuks ja naharaviks
võistlemata headuses

kosmeetika ja parfümeeria vahendeid.

A/S.

PROV. JULIUS LILL

suurkaubalaod ja laboratooriumid.

Peakontor: TARTUS, Narva tän. 6. Tel. 1-66.

Osakonnad: TARTUS, Rütli tän. 10. Tel. 5-49.
TALLINN, V.-Viru t. 15. Tel. 12-88.

Riiklise Seerumi Laboratoor. peaesindus.

Tartu Eesti Majandusühisus

TARTUS, Holmi tän. 12-18. — Kõnetraat 10, 10-70 ja 2-61.

ABIKAUPLUS Tartus, Võru tän. 4. — Kõnetraat 10-30.

Laos alati saadaval kõik

Õõlumajanduslised tarbed
Õhitusmaterjalid — Kolonial kaubad

Võtab oma peale

Õiimatõõstuse sisseseadmisi

Masinad tuntud parematest kodu- kui ka välismaade vabrikutest.

Ostab

linu, lina- ja heinaseemneid.

ühisus

„Estonia Eksporttapamajad“ Tartus

ostab

peefon- ja rasvafigu

ning müüb odavalt tapamaja saadusi:

seapäid, jalgu,
südameid, neerusid,
keelesid, maksa, fileed,

peekoni lõikeid,
lihaga konte ning
ploomi- ja sulatatud rasva.

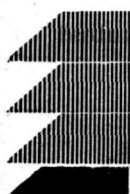
Suuremal arvul müük on tapamajas, Teguri tän., telef. nr. 11-24 ja 11-64.

Detail müüki toimetab tapamajade kauplus, Jaani tän. nr. 1, telef. 12-59.

Ühisus „Estonia Eksporttapamajad“
Tartus.

Lugus Kino-Teater
Gloria Balace

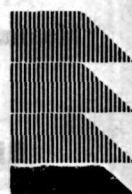
Tallinnas

Hõige paremad filmid

Hõige parem muusika

Hea ventilatsioon

EPHAG

Isis kreem

**TEEB NAHA SILEDAKS
 JA SAMMET PEHMEKS**

„POLARIS“

EESTI KINNITUS-AKTSIASELTS

Võtab vastu järgmisi kinnitusi:

Tule-, murdvarguse-, veo-, väärtsaadete,
kasko (laevakerede) ja klaasi-

kinnitusi

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid ületavad
Kr. 600.000.—

Seltsi asutamisest peale on kahjude eest
väljamaksetud üldkokku
Kr. 1.599.690.38

Soliidne edasikinnitus! Kahjud likvideeritakse viivitamata!

JUHATUS asub Tallinnas, Vana Viru tän. nr. 12.

Kõnetraadid 14-41, 7-38. Telegr.-aadr.: „POLARIS“

OSAKOND asub Tartus, Lihaturg nr. 7. Kõnetr. 6-75.

Agendid kõigis linnades ja maakondades.

Thomas Clayhills & Son

Tallinn

Speditsoon — Laevaagentuurid
Lastimised

Oma aidad raudteeühendusega
Oma vedurlaevad ja praamid

Korrapärane laevavahendus

Tallinn — Stokholm

ja

Tallinn — Stettin.

AGENDID:

Bergenske Baltic Transport Ltd. — Danzig
Saksa Ida-Liin — Stettin-Hamburg
Pärnu Laevavahisuse A-S. — Pärnu
Ernst Russ — Hamburg
Stettini Aurulaeva-Komp. A-S. — Stettin
Stokholmi Laevavah. A-S. „Svea“ — Stokholm
Worms & Ko. Le Havre

Telegr. aadress: Clayhills — Tallinn
Telefon 1-18, 26-76.

Gust. Heinmann'i

kondiitri-äri
ja kohvik

Tallinnas, S. Karja tänav nr. 4.

Telefon 20-47.

Igapäev saadaval tordid,
koogid, küpsised, Viini
ja kollane sai. Oma töös-
tuses valmistatud puhtamait-
seline šokolaad tahvlites
ja šokolaadikompvekid
liht- ja ilukarpides, suures valikus.

Kaubad valmistatakse esi-
mese järgu tooresainetest.

Riigihoiukasja

**Võtab raha hoiule
Eesti Panga osakondades
ja kõikides postkontorites.** ★

Hoiusummade eest vastutab riik.

Hoiusummasid võetakse vastu
jooksvale ja tähtajalisele arvele.

Riigihoiukassa hoiusummad kasvavad
järjekindlalt. 1. augustil 1929. a. oli
hoiuseruumid 3,3 miljoni krooni.

RIIGIHOIUKASSA PEAKONTOR.

OSCAR STUDE

Ekspeditsiooni-äri

ASUTATUD 1882.

Peakontor: Tallinnas, Suur Brokusmägi nr. 14.

OSAKONNAD:

PÄRNUS, Pühavaimu tän. nr. 8.

TARTUS, Jaani tän. nr. 24.

VALGAS (Eesti), Maleva tän. nr. 1.

Telegrammide aadress igas kohas: „STUDE OS“.